

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

БҮГДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2010
оной
мартын
11
Четверг

№ 9
(21755)

Хабарай
эхин шара
бар
нарын
26
гарагай
5

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

ДЕПУТАТ ХҮДӨӨГЭЙХИДТЭЙ УУЛЗАА

Гүрэнэй Дүүмын депутат Василий КУЗНЕЦОВ Ивалгын, Кабанскын аймагуудаар ябаад ерээ. Тус аймагуудай нуурин газарнуудай гулваанартай, райсоведэй депутатуудтай хуули баталалгын талаар хөөрөлдэнэ байн. Зонтой уулзажа, харилсажа, нанамжатайнь танилсаха заншал Василий Федотович ажалай дүрим соогоо үнинэй орууланхай.

Ивалгын аймагай засагай түлөөлэгшээр хүдөө ажахын хүгжэлтын талаар нанамжануудаа дурадхаа.

Аймагай гулваа Александр Цыденов аймаг дотор соогоо хүдөө ажахын ямараар хүгжэжэ байн тухайнь манай корреспондентдэ хөөржэ үгөө.

Ивалгын аймагта огородой эдэе хоол тон найнаар ургуулад байна. Тэрэниие бэрхээр ургуулжа шадха хүдөө ажахын бүлгэмүүд янала олон юм. Тин үхэр мал, хонишы харадаг ажахынууд бии. Жэшээлбэл, ИП Бальжирова гэнэн СПК буряад хонидуудые барина.

Аймагай гулваагай хэлэнээр, хүдөө ажахын хүгжэлтые улам найжаруулхын хэрэгтэ урьналамжын эхэ процентүүд наад хэнэ. Түлбэриэ диилэхээе бо-

лишоод, хүдөөгэй ажалшан үри шэридэ ороно. Тинмэнэе урьналамжжая абаад, хоёр жэлэй туршада ажаллаад, түлэжэ эхилдэг болоёл гээд суглархан зон нанамжая оруулаа. Аймагай гулваагай орлогшо Байр Бимбаев зайн галай, ГСМ-эй талаар нанамжануудаа оруулба. Тэдэ бусадгай үнэтэй байнандан, хүдөө ажахышы хүгжэнгүй гээд тэрэ хэлэнэ.

Чехи, Германи гүрэнүүдтэ хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ зохид шанартай урьналамжанууд үтэдэг юм гээд Василий Федотович хэлээ юм.

Манай гүрэн хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ анхаралаа хандуула, олон хүгжэлтын түлэбүүдые, программануудые зоёоно. Российн Федерацийн агропромышленна комплексн хүг-

жэлтын талаар гүрэнэй зорилго-то программа бээлүүлэгдэнэ. Байгша оной январин 30-да Россин Президент Дмитрий Медведев эдэе хоолой талаар аюул ушаруулхагүй гэнэн доктрина баталаа, - гээд Василий Федотович хэлээ.

Мүнөө дээрээ гүрэн экспортдэ 20 миллион тонно орооно табиха аргатай. Тин гүрэн дотор мүнөөшье хүрэтэр мяханай, хүнэй үйлдбэрлгын талаар ажахынууд тон хомор. Росси руу хари гүрэннөө мяха асаржа наймаална. Энэниенёе депутат эхэ буруушаана.

Мүнөөдэрэй хүдөөгэй ажалшан гүрэнэй программануудые найн мэдэхэ хэрэгтэй, хуули ёһонуудтай найнаар танилсажа байха хэрэгтэй.

Кабанскын аймагта депутат райсоведэй суглаанда хабаадаа, аймагай депутатуудай асуудалнуудта харюу үгөө.

Василий Федотович өөрөө Кабанскын аймагай юм. Мүнөөдэрэй райсоведэй депутатуудай суглаан дээрэ Выдрино гэжэ болон бусад тосхонуудай социальна хүгжэлтын талаар олон асуудалнууд гараа. Зайн гал, газ үнэтэй гээд сугларагшад хэлэнэ.

Хүдөө ажахын хүгжэлтын талаар гүрэнэй олон программанууд бии юм. Тэдэниие улад зон хэрэглэжэ шадха ёһотой. Тин тэрэнэй талаар эхэ ажал нютагай захиргаан ябуулха болоно гээд тэмдэглэе.

Янжама ЖАПОВА.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.

Дүтэлүүр: Д.Цыренжапова – Санага; Ц.Д.Бадмаева – Санага; О.Цыренова – Санага; Б.Цымпиллова – Улэнтэ; С.Жигжитова – Енгорбой; О.Цыренова – Санага; Р.Убашев – Енгорбой; С.Базаров – Ехэ-Сахир; Д.Данжалов – Санага; А.Цыбиков – Дүтэлүүр; В.Цыдемпилова – Санага; А.Дашеева – Санага.

Эдэбхитэй хабаадагшад – Таисия МАРХАЕВА, Санагын хургуулин буряад хэлэ, литературн багша, Долгор-ма ТОГМИТОВА, аймагай гимназин багша.

Н.АРТУГАЕВА-ТОКТОХОЕВА.

ЭРХИМЛЭГШЭ - МАНАЙ ВЕТЕРАН

Улаан-Үдэ хотын захиргаан 2009 ондо соёл ба искусство тухай бэшэдэг сэтгүүлшэдэй дунда мурьсөө эмхидхэн байгаа. Февралин шэнээр энэ мурьсөөнэй дүнгүүдын олоной анхаралда мэдээжэ болоо.

Бүхыдөө 14 сэтгүүлшэд шанда хүртэбэд. Тэдэнэй тоодо «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанай мэдээжэ журналист Бата-Мүнхэ Жигжитов. Тэрэнэй «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» сониндо бэшэнэй статьюудын журин шиндхэбэрээр «Эрхим хэблэлэй публикаци» гэнэн номинацида тэмдэглэгдээ.

Д.БАТОРОВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б-М.Жигжитов, Улаан-Үдэн захиргаанай соёлой управленин толгойлогшо И.В.Ковалева.

БУРЯАД ОРОНОО ТҮЛӨӨЛБЭ

«Жэлэй эрхим почтальон» гэнэн мэргэжэлэйнь бэлиг шадбарине гэршэлдэ Бүхэроссийн конкурс тухай Дүримэй ёһоор, долоон федеральна округууднаа 23 почтальонууд конкурсын округной шатада гараһан байна. Сибирийн федеральна округто «Российн почто» гэнэн федеральна гүрэнэй унитарна предприятиян 13 филиалнууд тоолодоно. Округной шатада 3 филиалай гэхэ гү, али Алтайн хизаарай, Буряад Республикын болон Томско областин почтын федеральна албанай управленин түлөөлэгшэд гараа.

Захааминай аймагай почтамын Улэгшэнэй таһагай почтальон Мэдэгма Тугутова манай республикы нэрэтэй түрэтэйгөөр түлөөлбэ. Тэрэ табан үхибүүдэй эхэ, хургуулин хүтэлбэрлхы соведэй түрүүлэгшэ, нютагай Эхэнэрнүүдэй соведэй түрүүлэгшэ, «Гэнгэри» гэнэн аман зоёолой ансамблин дуушан юм.

2010 оной мартын 2-то Федеральна почтын албанай Буряад Республикадахи управленидэ Мэдэгма Шагдуровна сэ-

Цыпилма ШОЙДОКОВА.

хэ харуулагдадаг, холбогдодог видеоконференциин оршондо өөр тухайгаа хөөржэ үгөө. Энэ конкурсн дүнгүүд байгша оной апрелин 20-до соологдохо. Илагшадын Москва Россин Почтын үдэрэй урдахана үнэргэгдэхэ түгэхэлэй конкурсно хабаадаха.

Цыпилма ШОЙДОКОВА.

М.САМБУЕВАЙ НЭРЭМЖЭТЭ КОНКУРСДО ШАЛГАРАГШАД:

Гран-при – Дарима Дулмаева – Улаан-Үдэ хотын 29-дэхи гимназин багша.

1996 оной, 15-дахы конференциин Мэлс Самбуевай шаггай лауреат – Сандан Цыбиков (Ярууна)

КОНКУРС

«Мини тоонто – Захаамин» 1-дэхи нуури – Санагын дунда хургуули, 3-дахы кл., Цыденова Саша, Енгорбойн дунда хургуули, 6-дахы кл. – Гармаев Бата, Сахирай интернат-хургуули – Банзаракцаева Туяна, 11-дэхи кл.

«Уран Душын» тусхай шагнал – Жигжитова Сарюна – Санагын дунда хургуули, 6-дахы кл.

ЗОХЕОХЫ КОНКУРС

1-дэхи нуури – Цыденжапов Сергей – Санагын дунда хургуули, 11-дэхи кл.

УРАН ЗУРАГУУДАЙ КОНКУРС

1-дэхи нуури – Цыденова Александра, Санагын уран зурагай хургуули. Амурова Алёна, Захаамин хото.

Наһанайнгаа илгаагаар инмэ үхибүүд шалгарба: А.Доржиева – Далахай; В.Цыренова –

ТОБШОХОНООР

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ арбан табатахи сесси 2010 оной апрелин 29-дэ Улаан-Үдэдэ үглөөнэй 10 сагта зарлагдахан. Энэнь тухай Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевич тусхай захиралта абаба.

Буряадай Президент Вячеслав Наговицын «2010-2012 онуудта наркотическа зүйлүүдые хэрэглэгэтэй болон тэрэнэй хуули буса эрьсэстэй тэмсэхэ хэмжээнүүд» гэнэн республикын программы баталан абаба.

Нютагай асуудалнуудые өөһэдын хүсөөр шиндхэхэ хүдэлөөн Сэлэнгын аймагта эмхидхэгдэжэ эхилээ. Нютаг бүхэндэ эдэбхи үүсхэлтэй хүнүүд энэ хэрэг хүтэлхэ ёһотой. Хүдөөгэй по-

селенинүүдэй толгойлогшонорто энэ хүдэлөөнэй тунатай байхань дамжаггүй.

Мухар-Шэбэрэй аймагай акционернэ «Агротопводстрой» гэнэн бүлгэмдэ үнгэрлэн жэлэйхидэ орходоо 15 процентээр эхэ нуу аажка худалдаба. Энэ ажахыда 600 толгой эбэртэ бодо мал харууналагдана. Тэрэ тоодо 170-ниинь наамхай үнээд, симментал үүлтэрэй үхэрнүүдые бии.

Хүн зонине социальна талаар хамгаалалгын албанай эмхи зургаануудай дундаһаа Тарбагатайн аймагай түб үнгэрлэн жэлэй хүдэлмэрин дүнгүүдээр шалгарба. Тинхэдэ Улаан-Үдэ хотын, Хорин аймагай хүн зонине социальна талаар хамгаалдаг албанууд найн хүдэлөө гэжэ тодорюулагдаа.

Республикын нислэл хотодо элшэ хүсэ арьбалха ашагтай оньһон хэрэгсэлнүүдэй выставкэ түрүүшынхнэе үнгэргэгдэхэн. Мартын 17-18-ай үдэрнүүдтэ энэ хэмжээ ябуулгада Росси гүрэнэй элдэб можо нютагуудай 13 гаран эмхинүүд хабаадахаар хүлээгдэнэ.

Уридшалан тоолон тодорхойлоной ёһоор, үнгэрлэн жэлэй арба нэгэ нарын туршада 15 мянга үлүүтэй хүүгэд энэ дэлхэйдэ мүндэлөө. Энэнь урзанданайхидэ орходоо 352 хүүгэдээр олон болоно.

2002 ондо үнгэргэгдэнэ хүн зоний тоо бүрихэлэй дүнгүүдээр, манай республикада 348,7 мянган ород эхэнэрнүүд ажалууна. Республикын бүхы эхэнэрнүүдэй 68,9 процентнэ болоно. Харин буряад эхэнэрнүүд

144,7 мянганда хүрэнэ, энэнь бүхы эхэнэрнүүдэй оройдоол 28,6 процентнэ болоно.

Республикын дэбисхэртэ адууна малда добтолдог шононуудые хюдажа эхилбэ. Жэлэй эхилнээ 53 шоно хороогдоо. Яруунын аймагта 26 арьяатанине усадхаа. Тэрэнэй удаа Мухар-Шэбэрэй, Хэжэнгын, Хорин аймагуудай ангуушад туд тудгаа 8, 5, 4 шоно хюдаад байна.

Нислэл хотодо Гэр бүлые түсэблэлгын түбэй дэргэдэ шэнэ клуб нээгдэбэ. Залуу гэр бүлын клуб сүлөө саг зүбөөр эмхидхэхэ, залуушуулай харилсаха түб болохо юм. Залуу бүлэнүүдтэ дүй дүршэ-лоороо хубаалдажа, байдалаа зоёохо хэрэгтэнэ тунатай байха ёһотой.

Эльвира ДАМБАЕВА.

Широко настольного тенниса
Андрея Власова
тел. 616367

Объявляет набор в секцию настольного тенниса. Тренжеромы проведут обучение теннисисты Республики Бурятия.

Буряад Республикын Президент- Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Владимирович НАГОВИЦЫНАЙ түсэблэлгын зүблөөнэй дүнгүүдээр

Түсэблэлгын зүблөөн дээрэ Буряад Республикын Президент – Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын 2010 оной январь нарын туршада Сибирийн Федеральна тойрогой регионуудай социально-экономическа хиналтын дүнгүүд тухай мэдээсээ.

Удаань РБ-гэй транспорт, энергетикэ болон харгын ажахы хүгжөөлгын министр нютагай аэропортнуудай байдал тухай элдхээ, РБ-гэй ажаһуугшадые социальна талаар хамгаалгын министрэй нэгэдэхи орлогшо – Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ветерануудые гэр байраар хангалга тухай, РБ-гэй байгаалин нөөсөнүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо – Челутай станци дээрэ тохёолдоһон түмэр харгын гэнэ усалай хүлээр адхархан нефтийн үлэгдэлүүдые усадхалга тухай, РБ-гэй экономикын министр – ажалай дэлгүүр дээрэхи байдал болон салын түлбэрийн талаар үри тухай, РБ-гэй барилгын болон ЖКК найжаруулгын министрэй уялгануудые дүүргэжэ – 2010-2011 онуудай дулаасуулгын хаһада бэлдэлгын түсэб тухай.

Тийн Вячеслав Наговицын РБ-гэй хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министрэ 2008 оноихидо орходоо 2009 ондо Буряадта хүдөө ажахын хэрэглэлгын кооперативуудай тоогой үсөөрһэнэй болон гэдэнэй үйлдбэрийн хэмжээнэй доошолһоной шалтагануудые шэнжэлхынь даалгаа.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо, тийхэдэ РБ-гэй транспорт, энергетикэ болон харгын ажахы хүгжөөлгын министр автомобильнуудые ашаглан хэрэглэлгын программада республикын предприятинуудай хабаадалга тухай мэдээсэхэ юм.

Экономическа хүгжэлтын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо болон РБ-гэй экономикын министр РФ-гэй Региональна хүгжэлтын министерствын Региональна инвестиционн политикын талаар экспертнэ советэй зүблөөн дээрэ Буряад Республикын инвестиционн арга шадалтай танилцуулха дурадхалнуудые оруулха, гадна региональна инвестиционн политикын талаар харилсаа холбоонууд тухай РФ-гэй Региональна хүгжэлтын министрствэй хэлсээ баталалгада хабаатай РБ-гэй Правительствын түсэб тухай мэдээсэхэ болоно.

Буряадай Президент РБ-гэй Барилгын болон гэр байрыг-коммунальна комплексые найжаруулгын министрствэдэ, РБ-гэй Зөөрийн болон газарай харилсаануудай министрствэдэ РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Д.Козагай хүтэлбэрилһэн зүблөөн дээрэ хэлсэгдэһэн барилгын халбарид гүрэнэй гуримшуулгы болон тэрэнтэй холбоотой газарай-зөөрийн харилсаануудые хүнгэдхэлгын түсэб хаража үзэхынь даалгаа.

РБ-гэй транспорт, энергетикэ болон харгын ажахы хүгжөөлгын министр Новосибирскэ областын автомобиллэн харгынудай территориальна управленин хэрэглэдэг үбэлэй сагта харгы барилгын болон ашаглалгын арга хаража үзэхэ, мүн тус аргые республикадаа хэрэглэхээр дурадхалнуудые оруулха даалгабаритай.

РБ-гэй байгаалин нөөсөнүүдэй министерство Улаан-Удын бүхы котельнүүдые шэнжэлэн шалгаад, филтэрнүүдые тодхохо ёһотой агаар бузарлахаяа болихо тухай захиралгануудые барюулха ёһотой.

РБ-гэй экономикын министрэ үгтэһэн даалгабаринууд: РБ-гэй моно-хотонуудта хабаатай олон талата программануудые түргэн бэлэдхэдэ, РФ-гэй Региональна хүгжэлтын министрствэдэ баталуулха; нуурин газарнуудта социально-экономическа хүгжэлтын программануудай бии байһые, тэдэнэй аймагуудай болон республиканска программануудтай зохилдонги байлгы шалгахы; республикын дээдэ хургуулинуудай ахамад курсы оюутадые аймагуудай болон нуурин газарнуудай социально-экономическа хүгжэлтын программануудые бэлэдхэлгэдэ хабаадуулха ажал эмхидхэхэ.

Буряад Республикын Президентын болон
Правительствын хэблэлэй албан.

Виктор ЖАПОВ.

Поэты и артисты поздравили юбиляра

Общественность республики отметила шестидесятилетний юбилей заслуженного работника физической культуры РФ, заслуженного работника культуры РБ, отличника физической культуры и спорта России и Монголии, вице-президента Федерации спортивной борьбы РБ Анатолия Михайловича Цаганова.

К этой дате был приурочен и Международный турнир по национальной борьбе среди мужчин и юношей, который прошел в Петропавловке. И не удивительно, что юбиляра приехали поздравить родные и друзья не только со всех

концов республики, но и Монголии. Побывала в гостях у Анатолия Михайловича большая группа поэтов во главе с председателем Союза писателей республики М.Р. Чойбоновым и артисты театра оперы и балета. Заслуженные артисты РБ Татьяна Доржиева и Туяна Дамдинжапова, заслуженный артист РФ Дамба Занданов, заслуженный работник культуры РФ Василий Акимов и Доржо Шагдуров посвятили свои песни.

Сэрэгма ДОНДОКОВА.
НА ФОТО АВТОРА: в гостях у А.М. Цаганова.

Хотын захиргаанай соёлой таһагай болон Буряадай Уран зохёолшодой холбооной эдэбхээр Буряадай арадай поэт, Буряадай болон Российн соёлой габьяата ажаябуулагша Гунга Гомбоевич Чимитовэй 85 жэлэй ойн баярта зорюулагдан дунда хургуулийн хурагшадай дунда үнгэргэгдэдэг «Тоонто нютаг» гэнэн литератургаар мурьсөөн-наадан үнгэрөө.

МЭДЭЭЖЭ ЗОХЁОЛШЫН ОЙН БАЯРТА

Эндэ Хушуун-Үзүүрэй дунда хургуулийнхид Улаан-Үдэ хотын 49-дэхи хургуулийн үетэнтээ тус мурьсөөн-нааданда хабаяа харуулаа. Тус мурьсөөн-нааданда алиһые талаһаа долоо- долоон хабаадагшадтай байханаа гадна дэмжэн – урмашуулгын команданууд гэжэ 9-10 хүнһөө бүридэһэн яб гэмэ эбтэй гуримтай команданууд бэлэй.

Мурьсөөн-нааданай гол зорилго хадаа бэлигтэй поэт-шүүлэгшэн Гунга Гомбоевич Чимитов яаж хэрэглэжэ эдэлүүлнэб гэнэн уран зохёолшын зохёохы ажал дээрэ үндэһэлһэн байгаа юм.

Мүнөөнэй 2-дохи турай хүлээр Хушуун-Үзүүрэй мурьсөөнэй команда-бүлэг эдэбхитэй хүтэлбэрилэгшэ капитан Л.Гричуковагай ударидалга дор эрид урагшаа элээр гаража эхилдэ бэлэй.

Мурьсөөнэй гуримаар 3-дах тур уран зохёолшоной шүүлэг дээрэ зохёогдоһон дуу хангуурдалга боложо, 49-дэхи хургуулийн эбтэй эетэй команда хожомдонги байдалаа эрид тэгшэрүүлжэ эхилдэ бэлэй.

Мурьсөөнэй IV тур дээрэ командануудай капитануудай хүбэлгэн ухаан, тэдэнэй шадбар туршалга үнгэржэ, хоёр талын капитануудай ана-мана мурьсөөн элээр харуулжа байгаа бэлэй.

Хэдыһые хэлэнэй талаһаа түгэс найн бэлэдхэл багатайһые наа, 49-дэхи хургуулийн хурагшадай тус наадан-мурьсөөндэ эрмэлзэн хабаадажа, бага бэшэ амжалта туйлаһыень онсолон тэмдэглэлтэй. Мүн тийхэдэ Хушуун-Үзүүрэй хургуулийн командын капитан 9-дэхи классай хурагша Л.Гричукова өөрөө ородянадай үхибүүн аад, ямаршые буряад хүнһөө дутахагүй найнаар буряад хэлэн дээрэ шүүлэг, дуунуудые болон үрээл солонуудые эдэлүүлэн байхадань, урмашан магтамаар.

ШЭБЭРТЫНГЭЭ ДАСАНИЕЕ ҮРГЭНЭН СЭДЬХЭЛЭЭР БАЯН ХУБУУМНАЙ

Манай Бэшүүрэй аймагта 1828 ондо «Хохюуртын» дасан баригдажа эхилһэн юм. 1832 оной майн 15-да №11957 номертой Эрхүүгэй Губернаторай гар табилгатай «Даша-Лхун-Дублин» гэжэ нэрэтэй томо дасан боложо тодорһон байна.

Тэрэ дасандань нимэ нютагуудай хүзэгтэн ородог байгаа: Бада, Баяга, Обор-Үнгөө, Хонхоло, Аяга, Шанага, Амгаланта, Дабаата, Шэбэртэ, Нарин-Заган, Гутай, Алташа, Пүгэтэ, 300-гаад лама хубарагуудтай ехэ дасан байһан юм гэжэ түүхэ соо хэлэгдэнэ. Цанид-хамба – Агваан Доржиев дасандамнай ержэ бараалхахадань, нютагайнь нэрээр нэрлэгты гэжэ хэлэһэн, тийгэжэ Амгалантын дасан гэжэ нэрлэгдэһэн байна.

1930-аад онуудад дасан дуган хаагдажа, хандаргагдажа, үнэнэн тоборог болгодоо.

1995 ондо Улаан-Үдэдэ Бүгэдэ Буряадуудай ехэ хуралдаан дээрэ, мүнөөнэй XXIV Хамбалама Дамба Аюшеевэй зүбшөөлөөр дасан шэнээр баригдахадаа, Шэбэртэ нютагта бариха гэжэ олоной дуугаар шидхэбэри гаргажа, августын хахадаар 2008 ондо бага дуганай арамнай үнгэржэ, 10 жэлэйнгэ найр тэмдэглэһэн байна.

Харин 2 дабахар томо дасанаймнай арамнай мүнөө 2010 оной зун үнгэргэгдэхөө хүлээжэ байна гэжэ энэ баржэлэй интервьё соо Хамбалама Дамба Аюшеев хэлэе һэн.

Буян бурхан дэлгэрүүлхын түлөө Шэбэртынэй томо дасанда туһа хүргэһэн, нүлөөгөө ехээр оруулһан спонсор – Валерий Пурбуевич Доржиев тухай тогтохом. Нэн түрүүн абынь дурдая. Пүрбэ ламахай Бэшүүрэйнгэе Алташа нютагта ажаһууһан юм. Бүхы наһан соогоо эхэ зургаан зүйлэй амгалан тайбан ябаха хэрэгтэ бээ зориулһан, наян гурба хүрээжэ, бурхандаа мордопон хүн юм. Эды олон жэлнүүд соо алтан дэлхэйдэ ажаһуухадаа, зонойнгоо хэрэг бүтээжэ, зоболон баршаднаа абарһаниннь юугээршые сэгнэшгүй, боди сэдьхэлтэй, гэгээн хүн ябаһан байна.

Пүрбэ ламахайн хүбүүн (Бадмажап гэжэ гэртэхиинийн нэрлэгшэ һэн) Валерий Пурбуевич сагай заабаряар эрдэм номоор бээ шэмэлгэжэ, уг гарбалдаа үргэгдэжэ, хоёр нюдөөрөө жаргалаа үзэжэ, дээдын тушаалда хүдэлжэ. Саха-Яхад нютагта ажаһууна, энергетикын министрэй тушаал даажа ябана.

Шэбэртынгээ дасанда хэдэн миллионоор мүнгэ үргэжэ, гол спонсор болоһон байна.

Мүнөө зун энэ томо дасанаймнай арамнай дээрэ хүндэтэ айлшан болохоёо байһандань бидэ, нютагаархидын, тон баяртай хүлээжэ байһабди. Валерий Пурбуевич Татьяна Сергеевна хүхэртэйгөө хоёр басагатай, нэгэ хүбүүтэй, үбгэн аба, хүгшэн эжы болонхой юм. Одоол Бурханда харагдажа, буянда туһалагдажа, уг гарбалаа дээрэ үргэжэ ябаһан эрхим хүбүүдэй дээжэ юм.

Юундэ нимэ тодорхойгоор бэшэнэбши гэхэдэ, Валера минни нүхэрэй түрэһэн дүү хүбүүн юм. Аханарын: Василий – математикын багша ябаһан, Геннадий – ветеринарна врач, Михаил – инженер-механик. Түрэһэн эхэнь – Мария Халтанова гэжэ Боохон нютагнаа гарбалтай һэн.

Иимэ олон хүбүүдые түрээжэ, уг залгуулжа, олон түмэндэ туһатай хүбүү хүмүүжүүл-

һэндэнь би, дунда бэринь, орой дээрэ нанманшалжа, үбдэг дээрэ хүгэдэжэ, доро дохин нууан мүргэнэб!

Түгэсхэлдөө:
Шэбэртынгээ дасанда зориулнаб:

Буурал Буряад дайдаманай буддын шажан дэлгэржэ, Булта зоноо үргэжэ, Баяртай согтой болгобол даа.

Аяархан холоһоо суутайхан Алтанхан ганжараа яларуулан Аажамхан Амгаланта нютагта Аба эжымнай мүргэһэн, Айдархан наһыемнай хайрлаһан Алдарт Хохоуртымнай дасан һэн.

Оршолонто замбидаа ябахадаа, Олонойнгоо ами абарһан Омбоогой багшын

сахюусан харанал даа. Улаанхан Хадамнай аршаантай юм Уулынгаа үндэрһөө харьялда даа, Уһанхан аршааниннь адистайл юм. Уладхан зоноо эршэхэн хүсөөрөө эмшэлдэг даа.

Урдуураа нэлбэрхэй Хайрангамнай Ургэнхэн Хөлгөө шэмэнхэйл даа, Улаанхан нарааа угтажа, Улаанхан хадааа түшэглэн, Уладхан зонойнгоо үргэмжөөр Уужамхан Шэбэртэ нютагтамнай Урдымнай Дасан мүнэдэлбэл даа.

Үндэрхэн нангинхан дасандаа Үбдэг дээрэ хүгэдэжэ, Үнэнхэ зүрхэнһөө шүтэжэ, Үйлынгөө үриие харюулая!

Буддынгаа хургаалые шудалһан Баатар Доржо амбайнараа магтая! Баяр жаргал үршөөһэн Буянта угайнгаа үрээдые Бултадаа тогтоожо абаял даа!

Ум маани бадме хум! Дасамнай удангүй нээгдэһэн. Эндэ В.П. Доржиевай асари ехэ хубита бии гээшэ. Холын хойто зүгтэ үндэр тушаалда амжалтатай ажаллажа, уг удамайнгаа удхые урагшатай үргэлжэлүүлжэ ябаһан Валерий Пурбуевичай хуби заяан хээзэдэһые бата найхан байхань болтогой!

Галина ПУРБУЕВА, ажалай ветеран.

МҮР МҮРӨӨ ТҮШЭГЛЭН ЯБАХА ХУБИТАЙ

1. ШАЖАН МҮРГЭЛ НЭГЭТЭЙ ПАЙН ХҮРШЭНЭР

Забайкалин хизаарта Буряад Республикын үдэрнүүд элнэт ехэ удхатай үйлэ хэрэгнээ эхилхэн байна: Буряадай Президент Вячеслав Наговицын болон хизаарай губернатор Равиль Геннатулин шэнээр бодхоогдоһон Шэтын дасан хүрөө. Дасанай шэрээтэ Баяр лама хүндэтэ айлшадтаа хадагуудыс барюулаад, Забайкалин хизаарай түбтэ дасанай хэргэгдэһэн ушар шажан мүргэл нэгэтэй хүршэнэрыс бүри дүтэ болгоно гэжэ хэлээ.

Буряадай түлөөлэгшэд ехэ һонирхогтойгоор дасанай барилгануудыс ябажа хараа. Юуб гэбэл, дасан заншалта буддын маягтайшыс наа, пластик сонхо гэхэ мэтын мүнөөнэй барилгын материалнуудыс хэрэглэн бодхоогдонхой, уһанһаа эхилээд дүүрэн хангалгатай, болбосон түхэлтэй. Республикадамнай нимэ дасанай үгынь халагламаар.

Шэрээтэ ламын хэлээр, 100 жэлэй саана шатаһан дасан хизаарай захиргаанай, Шэтын мэрини, хүн зоной хамтын туһаламжа дэмжэлгээр нимэ гоё боложо хэргэгдэбэ.

- Забайкалин хизаарта бүхы шажан мүргэлнүүдтэ тон адли анхарал хандуулагдади, алиһиньшыс хүндэлдэгди. Эндэмнай дасанууд олон, Шэтын дасан зундаа арамнайлагдаһанайнгаа удаа наймадахи болохо юм. Бидэ буряад арадыс хүндэлдэгди, гинмэхээ Шэтын дасанай хэргэгдэһе уялгадаа болон хүндэлдэ тоолонобди, - гэжэ губернатор Равиль Геннатулин тэмдэглээ.

2. НЯГТА ХАРИЛСАА ХОЛБООНУУДАЙ ЗАМААР

Хоёр үдэрэй туршада эмхидхэгдэһэн уулзалгануудай үелэ хүршэ нотагуудай нэгэ түүхэтэй байлга, адли байгалин-уларилай оршон байдал, территориальна-экономическа холбоонууд тухай хэлсэгдээ. Анхан сагта республика Шэтын область хоёр нягта харилсаатай байһан аад, һүүлэй хорёод жэлэй хугасаада холбоонинь һуларһан юм. Тини энэ хэмжээ ябуулга һайн нүлөөтэй байха бээ гэжэ ханагдана.

Мүнөөнэй байдал хэр гэшэб? Хаража үзэс.

Буряад Республикын Экономикын министрствын үнгэргэһэн саг үргэлжин хиналгын дүнгүүдээр, 2008 оной туршада республикаһаа Забайкалин хизаар руу 1107,8 миллион түхэригэй хэмжээндэ эд бараан гаргагдаа, тэрэ тоодо: 527,8 миллион түхэригэй эдэс хоол (архин зүйлнүүд, тоһон, маргарин, майонез, мяханай консервэ болон сухааринуудай хэмжээнэй дээшлэһэнэй ашаар 2007 онойхидо орходоо 124,4 процент бүридхэнэ), эдэс хоолой бэшэ продукция – 580 миллион түхэригэй хэмжээндэ (худалдагдаһан цементын хэмжээнэй дээшлэһэнэй ашаар 2007 онойхидо орходоо 167,5 процент бүридхэнэ).

Гол хангагшадые нэрлэбэл: «Амта» ЗАО, «Улаан-Удын макаронно фабрика» ОАО, пивэ шанадаг «Сибирь» компани ООО, «Байкалфарм» ОАО, «Велес» ООО, ИП Кунгуров, «Бурятхлебпром» ОАО, «Тимлюйн цементын завод» ОАО.

Забайкалин хизаарһаа республика руу 2008 ондо 3149,0 миллион түхэригэй хэмжээндэ эд бараан оруулагдаа, тэрэ тоодо: 115,8 миллион түхэригэй эдэс хоол - 2007 онойхитой сасуулхада, 164 процент (пивэ болон архин продукция хэмжээнэй дээшлэлгэ), эдэс хоолой бэшэ продукция – 3033,2 миллион түхэригэй хэмжээндэ (эньнэ худалдагдаһан нүүрһэнэй хэмжээнэй дээшлэлгэһээ уламжалан, 2007 онойхидо орходоо бүхыдөө 8,8 дахин ургаа).

«Улаан-Удын авиационно завод» ОАО Забайкалин хизаарта оршодог «810-дахи авиационно заһабарилгын завод» ФГУП-ыс вертолетуудай хэрэгсэлнүүдээр үнинэй хангадаг. «Твердосплав» ООО (Шэтэ хото) Захаамнай аймагтахи Холтосоной болон Инкурай вольфрамай хэбтэһэнүүдыс ашаглаха. Саашадаа эндэ ашагта малтамал

Буряад Республикын Президент В.Наговицын, Забайкалин хизаарай губернатор Р.Гениатулин

Хэлсээ баталалгын үелэ

шанаржуулгын комплекс баригдахаар хараалагданхай. Республикымнай хүнгэн промышленностин предпритинууд эд бараагаараа Забайкалин хизаарыс хангадаг.

Барилгыншыс һалбарида харилсаа холбоонууд ашаг үрэтэй. Жэшэнь, республикымнай барилгын материалнуудай заводууд залгажа барилһан түмэр бетон зүйлнүүдыс эльгээдэг. Илангаяа «Селенгинский ЖБИ» ОАО-гой болон «Таловский завод ЖБК» ООО-гой продукци ехэ эрилтэти.

2008 оной декабрь һарада Шэтэ хотодо суг хамтын зүблөөн үнгэргэгдэжэ, Буряад Республикын барилгын комплекснэй предпритинуудай «Забайкальская ассоциация строительных организаций» гэһэн коммерческэ бэшэ эмхин бүридэлдэ орохо тухай асуудал хэлсэгдээ. Тини мүнөө тус бээ даанги эмхи гүрэнэй реестртэ оронхой.

Транспортын һалбари хаража үзэбэл, Улаан-Үдэ – Шэтэ гэһэн замаар автомобильна харилсаан тогтоогдонхой, гадна Эрхүү – Хабаровск гэһэн маршрудаар самолетоор зоние шэрэдэг авиакомпанинуудай нэгэнтэй хэлсээ баталжа, Улаан-Үдэ Шэтэ хоёрой хоорондо агаарай харилсаа тогтоохо асуудал дээрэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэһээр. Тинхэдэ хүдөө ажахын талаар тон үнинһөө харилсаа холбоогойбди: үүлтэртэ малаар, шэниисэ болон обёсой үнэтэ сортуудаар бээ бээс хангадагбди. Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэс хоолой министрствын Забайкалин хизаарай Хүдөө ажахын болон эдэс хоолой министрствэтэй харилсаа холбоонуудай хэмжээндэ республикымнай үүлтэртэ мал үдхэлгын эрхим ажахынууд 2009 оной июнь һарада Шэтэ хотодо эмхидхэгдэһэн үүлтэртэ хонид болон ямаадай Сибириин-Алас дурнын б-дахи үзэсхэлэндэ хабаадаһан юм. Тини Эдын аймагтай «Боргойн племзавод» ООО түрүүлжэ, РФ-гэй Хүдөө ажахын министрэй гол шан болохо УАЗ «Хантер» автотомобильда хүргөө һэн.

Ой модоной ажахын болон ой модоной промышленностин комплекс хүгжөөлгын талаар харилсаа холбоонууд бэхижэһээр. 2009 оной февраль һарада Буряад Республикын Президент – Правительствоын Түрүүлэгшэ В.В.Наговицын болон Забайкалин хизаарай Губернатор Р.Ф.Гениатулин ой модо ашаглалгада хабаатай хуули буса ябадалнуудтай суг хамта тэмсэхэ тухай хэлсээ баталаа. Гадна аяншалгын, элүүрыс хамгаалгын, һуралсаалай, соёлой, спортын талаар харилсаа холбоонууд хүгжэжэ байнхай.

3. ХҮРШЭНЭРЭЙ ТУПАТАЙ ДҮЙ ДҮРШЭЛНӨӨ

Республика дотор үүлтэртэ мал үдхэлгын ажал һаланхай гэжэ мэдэнэбди. Хүршэнэрнай энэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдаг. Буряадай делегаци «Читинское» гэһэн малай үүлтэр һайжаруулгын предпритини ажал хэрэгүүдтэй танилсаа. Тус ажахы шанар гэршэлһэн үнэмшэлгэтэй үрэ болон үнэтэ үүлтэрэй залуу мал худалдажа, нилээд ехэ олзо олодог байна. Мүнөө дээрэ Забайкалин хизаарай 26 аймагта үмсын хамһабарин ажахынуудай үнээ үржүүлгын 198 пункт хүдэлдэг.

«Академия здоровья» гэһэн үмсын медицинскэ түбэй ажаябуулга айлшадай һонирхол татаа: мүнөө үсын онһон тоног түхээрлэгэ, шэнэ хэрэгсэлнүүд, эмнэлгын онсо һонин арганууд. Республикын толгойлогшо тус дүй дүршэл шэнжэлжэ үзөөд, арга шадалаараа нотагтаа хэрэглэхыень элүүрыс хамгаалгын министрэтэ даалгаа.

4. ПАНАМЖАНУУДААРАА ХУБААЛДАЛГА

Хоёр талынхид «дүхэриг шэрээ» эмхидхэжэ, Россиин хилэнүүд шадархи дэбисхэрнүүдэй инвестиционно арга шадалай шиндхэгдээгүй асуудалнуудыс

гүнзэггөөр хэлсэхэдэ, гол түлэб регионууд хоорондын болон уласхоорондын харилсаа холбоонуудта анхаралаа хандуулаа. Хизаарай экономика хүгжэлтын министр Баир Галсанов болон республикымнай экономикын министр Татьяна Думнова регионууд хоорондын харилсаа холбоонуудай арга боломжонууд тухай хөөрөлдөө.

Бултанай тэмдэглэһээр, хоёр регионой нилээд ехэ арга шадал, зам харилсаанай һайн, олзотой газарта оршолго, экономика болон соёлой харилсаануудай дүршэл тон ехэ проектнүүдыс бэлүүлхэ арга олгоно. Тини «дүхэриг шэрээдэ» хабаадагшадай согсолһон дүнгүүд гэбэл: регионуудта дэбисхэр дээрэнь суглуулагдадаг федеральна налогуудай ямар нэгэн хубинь субъектынгээ бюджетүүдтэ саг зуура (табан жэл болотор болзороор) үлээхэ арга боломжо (налогово урьһаламжа гэхэдэ болохо) үзүүлхэ талаар федеральна хуулинуудыс хубилгаха дурадхал оруулха; электрын элшэ хүсэний үнэ сэн доошолуулхын тула Сибириин федеральна тойрогто электрын элшэ хүсэний тарифуудыс тэгшлэлгын нингэ гурим нэбтэрүүлгэ болон Россиин Федерациин бюджетһээ мүнгэн тэдхэмжэ үзүүлэлгэ хараалһан тарифуудыс бүридхэлгын дүрим бэлэдхэхыс дурадхаха; Забайкалин хизаарай болон Буряад Республикын харилсаа холбоонуудай асуудалнуудай талаар регионууд хоорондын хүдэлмэрин бүлэг тогтоохо, саашадаа Дотор Монголой (КНР) болон Монголой хойто аймагуудай түлөөлэгшэдыс хабаадуулха; Забайкалин хизаар, Буряад Республика, Хитадай Дотор Монгол болон Монголой хойто аймагуудһаа бүридэһэн Байгалай регион тогтоолгодо онсо анхарал хандуулха. Тэрэшлэн эндэ хэлсэгдэһэн олон дурадхалнуудыс хоёр талынхид зүбшөөгөө.

5. БИДЭ ӨӨНЭДЫГӨӨ ХАРУУЛААБДИ

Эгээл шухала үйлэ хэрэг – Буряад Республикын презентаци – Шэтын тон ехэ соёлой-нигтын байһан соо үнгэргэгдөө. Республикымнай олон предприти, компани, олзын хэрэг эрхилэгшэд эд бараангата танилсуулжа, ехэ һонирхол татаа. Жэшэнь, Сэлэнгын ЦКК-гай боодог хэрэгсэлнүүдыс шэтынхид зохидшоогоо. «Амта», «Макбур», «Бурятхлебпром», «Сэлэнгэ» болон бусад түрүү үйлдбэрлэгшэдэймнай бүтэлнүүд эндэ үнинэй танилшыс наа, шэнэ шэнэ зүйлнүүдээ дэлгээгээ.

6. ХАРИЛСАА ХОЛБООНУУД ТУХАЙ ХЭЛСЭЭН

Буряад Республикын Президент – Правительствоын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицынэй албан ёһоной уулзалгын дүнгүүдээр Буряад Республика болон Забайкалин хизаар хоёрой хоорондо худалдаа наймаанай-экономическа, эрдэмэй-техническэ болон соёлой харилсаа холбоонууд тухай хэлсээн баталагдаа. Хэлсээнэй ёһоор, олон һалбаряар суг хүдэлмэрилхэ болонобди. Тодорхойлбол, Буряад Республикын болон Забайкалин хизаарай хуулинуудай хубилалтанууд тухай бээ бээс мэдээсэжэ байха, олзын хэрэг эрхилэлгыс хүгжөөхэ болон хүршэ регионууд дэбисхэр дээрэнь ажаябуулга эрхилжэ байһан бээ бээынгээ ажахын субъектнүүдтэ туһалха. Гадна хуули бусаар ой модо отололготой суг хамтын тэмсэлгэ тухай хэлсээн ехэ һуури эзэлнэ. Тини Хэлсээн һайн хүршэнэрэй ажабайдалай бүхы һалбаринуудаар харилсаануудыс хараалагданхай. Буряад Республикын толгойлогшо Забайкалин хизаарай бүридэлдэ ородог онсо зэргэтэй Агын Буряадай тойрог хүршэниинь дамжаггүй.

Забайкалин хизаарта үнгэргэгдэһэн Буряадай үдэрнүүдэй дүнгүүдээр прессконференци дээрэ регионуудай хүтэлбэрлэгшэд уулзалгамнай ехэ һайн, ашаг үрэтэй байгаа, саашадаа харилсаа холбоогоо үргэдхэхэбди гэжэ тэмдэглээ.

Николай НАМСАРАЕВ.
Юрий ЗОНХОЕВОЙ фото.

Засагай дээдын зургаануудта

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО:
ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

2010 оной мартын 1 - 5

Мартын 1-дэ Буряад Республикын Президент – Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Владимирович Наговицын Правительствын гэшүүдтэй, гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөөнүүдэ эмхидхээд, эрхэтэдтэй хубиннь асуудалнуудаар уулзаа.

Мартын 2-то Вячеслав Наговицын Эсэг ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай ветерануудыг гэр байраар хангалгада, Улаан-Үдэ хотын 140 «а» кварталдай барилгада, үлэгдэлнүүдэ болбосоруулгын заводто болон бусад амин шухала асуудалнуудта хабаатай хүдэлмэрийн зүблөөнүүдэ хүтэлбэрлөө.

Мартын 3-да Президент Буряад Республикын презентацида хабаадахаяа Забайкалийн хизаар зориго, Равиль Гениатулингай харилсаа холбоонууд тухай хэлсээ баталаа юм.

Мартын 4-дэ Вячеслав Наговицын Агын Буряадай тойрог ошожо, социально-экономическа халбаринь эмхи зургаануудаар ябаа.

Мартын 5-да Буряадай Президент республикын муниципальна байгуулгануудай толгойлогшодтой зүблөө үн-гэргөөд, Улаан-Үдын аэропорт, Мухар-Шэбэрэй аймагай ЖКХ болон бусад асуудалнуудаар хүдэлмэрийн зүблөөнүүдэ эмхидхээ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхэ орлогшын уялгануудыг дүүргэгшэ Александр Евгеньевич Чепик үнгэрэгшэ долоон хоногой туршада Забайкалийн хизаарта Буряад Республикын презентацида, Буряадай болон Забайкалийн хизаарай дэбисхэрнүүд дээрэ ой модо ашагалгада хабаатай хуули буса ябадалнуудтай тэмсэхэ харилсаа холбоонууд тухай хэлсээ бэлүүлгын талаар зохиолдуулгын соведэй зүблөөндэ хабаадаа.

Александр Евгеньевич хүтэлбэрлэдг министрствэнүүд болон албан зургаануудта иимэ хүдэлмэри ябуулагдаа: гостинично-санаторно комплекс барилгын талаар инвестиционно проекты республикада бэлүүлхэ тухай «Роснефть» ОАО-той хэлсээний түлэб бэлэдхэлгэ; Россин-Финляндийн шэнэ зүйлнүүдэ нэбтэрүүлгын форумдо (Хельсинки хот), «МСВ-2010» гэхэн уласхоорондын промышленна выставкэдэ (Чехин Брно хот), «Медика-2010» гэхэн уласхоорондын тусхай выставкэдэ (Германин Дюссельдорф хот), «СIFE 2010» гэхэн эдэ хоолой уласхоорондын выставкэдэ (Хитадай Гуанчжоу хот) республикын эмхи зургаануудай хабаадалгын асуудалнуудыг шийдхэлгэ; «2010-2020 онуудта малай тэжээл» гэхэн программа бэлэдхэлгэ.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Гвибалович Бальжиров үнгэрэгшэ долоон хоногто Арадай Хуралай депутатуудтай суг хамта Хэжэнгын аймагта нүүдэл зүблөөндэ, Гэр бүлын болон хүүгэдэй хэрэгүүдэй талаар республиканска агентствын зүблөөндэ хабаадаа, «Спортын объектүүдэ барилгын болон ашагалгын талаар дирекциин» директор С.Г.Шаболовой, «Байкалкурортын» хүтэлбэрлэгшэ Т.Ц.Сыреноватай, РБ-гэй Пуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын Залуушуулай политикын болон хүмүүжүүлгын талаар хорооной түрүүлэгшэ Б.Х.Ангууровтай хүдэлмэрийн уулзалгануудыг эмхидхээ. Тиэхэдэ Баир Гвибалович иимэ асуудалнуудаар хүдэлмэрийн зүблөөнүүдэ хүтэлбэрлэн байна: Улаан-Үдэ хотодо Илалтын парад үнгэрэгшэ, Дэлхэйн монголишуудай конвент эмхидхэлгэ, Максимиха нууринда спортын комплексын барилга түгсэхэлгэ, Буряад ороной найн дураараа Россин бүридэлдэ

орохоор 350 жэлэй ойн баяр болотор Улаан-Үдэдэ ФСК-гай болон стадионой барилга түгсэхэлгэ.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Андреевич Фоменкын залан хүтэлбэрлэдг министрствэнүүд болон албан зургаануудта үлэгдэл болбосоруулгын заводыг республикын эдлэлдэ дамжуулан абалгын, РБ-гэй Правительство болон «Холдинг МРСК» ОАО хоёрой хоорондо хэлсээ баталалгын асуудалнууд дээрэ хүдэлмэрилөө; РБ-гэй маршрудуудыг бүридхэлгын талаар комиссийн зүблөө үнгэрэгшэ; сэрэгэй алба бэлүүлэгшэдыг гэр байраар хангах тухай РФ-гэй Оборонын министрствэтэй хэлсээн, котельнүүдтэ түлишын нөөсэ хангалгын асуудалнууд, «МНТО ИНСЭТ» ЗАО-тай болон «ТДФ Экотех АГ» гэхэн Швейцарийн компанитай харилсаа холбоонууд тухай хэлсээн дээрэ хүдэлмэрилөө.

Россин Федерацийн Президентын дэргэдэхэ Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ эмхидэ иимэ асуудалнууд дээрэ хүдэлмэрилөө: «Улаан-Үдэ – Москва – Улаан-Үдэ» гэхэн агаарай замаар хүн зоние зөөлгэдэ федеральна бюджетэй мүнгэн тэдхэмжэ; Хойто-Байгалай болон Ахын аймагуудта кварцын хэбтэшэнүүдэ ашаглалга; Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда Илалтын 65 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта бэлдэлгэ; ашаг үрэтэй ажал ябуулга хүгжөөлгын проектүүдэ бэлүүлхээр, ажалгүй зоной тоо доошолуулхаар болон тэдэнэй социальна дэмжэлгэ хангахар таатай эрхэ байдал тогтоолго. Гадна 2011-2015 онуудай туршада «БАМ-ай Буряадай талмай дээрэ хуушархан болон хандархаяа байхан гэр байра задалалга» гэхэн республиканска подпрограммын гол хэмжээнүүд дээрэ хүдэлмэриг үргэлжлүүлээ, Ой модоной промышленноостин комплексын асуудалнуудта зориулагдан форумдо бэлдэлгын ажал ябуулаа, РФ-гэй Экономическа хүгжэлтын болон худалдаа наймаанай министрствэтэй, РФ-гэй Пуралсалай министрствэтэй шухала асуудалнуудаар хүдэлмэрилөө.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшэ Петр Лукич Носков Захиргаанайнгаа байгуулгануудай хүтэлбэрлэгшэдтэй хүдэлмэрийн зүблөө эмхидхээ.

Захиргаанай байгуулгануудта РБ-гэй зөөрийн болон газарай харилсаануудай министр М.А.Магомедовагай хабаадалгатай брифинг, тиэхэдэ РБ-гэй хүдөө ажахын болон эдэ хоолой министр А.Н.Манзановтай, РБ-гэй соёлой министр Т.Г.Цыбиковтай пресс-конференциинүүдэ эмхидхээ. Гадна РБ-гэй Правительствын дэргэдэхэ кадрова политикын талаар зүблэлэй зүблөө үнгэрэгшэ; аймагуудай болон хотонуудай муниципальна байгуулгануудай юридическэ албануудай түлөөлэгшэдтэй семинарта бэлдээ; РБ-гэй Президентын дэргэдэхэ Ниитэ-политическэ зүблэлэй, РБ-гэй Президентын дэргэдэхэ Шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдтэй харилсаа холбоонуудтай талаар зүблэлэй, Террорис актуудта эсэргүүсэлгын комиссийн, РБ-гэй Президентын дэргэдэхэ Аюулгүйе сахилгын зүблэлэй зүблөөнүүдтэ бэлдэлгын ажал ябуулаа; Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда Илалтын 65 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудай республиканска түсэбэй бэлүүлгэ дээрэ хүдэлмэриг үргэлжлүүлээ.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

Буряад Республикын Арадай Хуралай
түсэблэн хэмжээ ябуулганууд

2010 оной мартын 9 - 12

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ
ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ
М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ
ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН
ЗҮБЛӨӨН

09.03 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ
ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЭЙ ЭРХИЛЭГШЭ –
АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ
В.Б.ЭРДЫНБЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ
ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН
ЗҮБЛӨӨНҮҮД

09.03 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ
ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА
Буряад Республикын Арадай Хуралай
Бюджетэй, налогуудай болон финансын
талаар хороон
(түрүүлэгшэ Ц.-Д.Э.Доржиев)

«Буряад Республикын Тоололгын палата тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

11.03 14.00 каб.231

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын,
нотагай өөхэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёноной болон гүрэнэй албанай
асуудалнуудай талаар хороон
(түрүүлэгшэ А.С.Скосырская)

«Пунгуулийн асуудалнуудай талаар зарим хуули ёноной актуудта хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

11.03 14.00 каб.323

Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын хуули гаргах эдэбхи тухай

12.03 15.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай,
аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон
(түрүүлэгшэ В.А.Павлов)

«Пүндэ болон хүнэй продукцияда техническэ эрилтэ дүрим» гэхэн федеральна хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» 30495-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

11.03 10.00 каб.119

«Буряад Республикада жэжэ наймаанай дэлгүүрнүүдэ эмхидхэхэ тухай» Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай» асуудалыг Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

12.03 10.00 каб.119

«Буряад Республикада хүдөө ажахын үйлдэбэриг гүрэнэй талааа дэмжэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

12.03 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын
холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын,
ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон
(түрүүлэгшэ В.Р.Булдаев)

«Соёлой баялигай объектүүд тухай» Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай

09.03 10.00 каб.212

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөнүүд:
1. «Соёлой баялигай объектүүд тухай» Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай

2. «Хүдөө нотагай соёл» гэхэн асуудалаар «дүхэриг шэрээдэ» бэлдэлгэ тухай

11 – 12.03 Хориин, Яруунын аймагууд

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна
политикын талаар хороон
(түрүүлэгшэ А.Т.Стопичев)

1. «Элүүрыг хамгаалха тухай Россин Федерацийн хуулийн 54-дэхэ статьяда болон «Мүнгөөр болон (гү, али) түлбэрийн картануудыг хэрэглэн тоосоходоо, хиналтын-кассова техникэ хэрэглэхэ тухай» федеральна хуулийн 2-дохи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай» 326944-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

2. «Россин Федерацийн зарим хуули ёноной актуудта хубилалтануудыг оруулха тухай» 313086-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

09.03 14.30 каб.214

«Пургуулинуудта, эсэрлигүүдтэ болон лагерьнуудта хууринуудаар нэн түрүүн милицийн хүдэлмэрилэгшэдтэй хүүгэдыг хангалгын гурим тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

09.03 15.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын,
байгаалин нөөсөнүүдэ ашаглалгын болон оршон тойронхи
хамгаалгын талаар хороон
(түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев)

«Сэлэнгын аймагай Селенгинск хууриной социально-экономическа хүгжэлтэ тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй тогтоолой түлэб тухай

09.03 14.00 каб.203

«2010-2012 онуудта Улаан-Үдын дэбисхэр дээрэ оньһон техникэ нэбтэрүүлхээр найн экономическа зоно байгуулха тухай» асуудалаар «дүхэриг шэрээдэ» бэлдэлгын ябаса тухай

09.03 14.00 каб.211

«Буряад Республикын аргалалгын-элүүржүүлгын газарнууд, курортнууд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалта оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

11.03 10.00 каб.203

III. ЭРХЭТЭДЭЙ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

В.Г.Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэ ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ

10.03 14.00-17.00 каб.118/211

В.А.Павлов - Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной түрүүлэгшэ

11.03 14.00-17.00 каб.118/119

Элүүр энхэ байлгада эгээл үүргэ нүлөөтэй

Россин Ветеринарин болон фитосанитарин талаар хинамжалгын албанай (Россельхознадзор) Буряад Республикадахи управлениин зүблөөн үнгэргэгдэж, үнгэрхэн жэлэй хүдэлмэрин дүнгүүд согсологдоо, 2010 оной зорилгонууд хараалагдаа.

Энэ зүблөөнд Арадай Хурадай депутатууд, республикын прокуратурын, Дотоодын хэрэгүүдэй министрствын, Байгаалин нөөсөнүүдэй министрствын, Буряад Республикадахи Ветеринарин управлениин, Буряадай тамуужанай болон бусад албан зургаануудай түлөөлэгшэд хабаадаа. Тиихэдэ видео-конференциин оршондо аймагуудай захиргаануудай хүтэлбэрлэгшэд, Россельхознадзорой Буряад Республикадахи управлениин аймагууд хоорондох тагауудай мэргэжэлтэд хабаадалсаа.

наймаалагдаа. Эдэ бүгэдэнэй хүн зоной ами наһанда хоро хүргэхгүй, хайн шанартай байха тальень тус албанай мэргэжэлтэд шалгана.

Пүүлэй табан жэлэй туршада управлениин хүдэлмэрилэгшэд Монголхоо наашаа орохо автотранспортын мөөрнүүдые, доодо арааниень дезинфекци хэжэ, хилэ гаргадаг болонхой. Хамта дээрээ 41 мянга үлүүтэй автотранспорт нэргылэмжын нимэ хинамжа гараа. Тиихэдэ Сотниково хууринай хойто захата харгын харуулай албанай постдо элдэб янзын продукци шэрэһэн автомашинанууд наринаар шалгадана. Үнгэрхэн жэлдэ 3366 автомашинанууд нимэ шалгалта гараа.

Тус албанай мэргэжэлтэд ой модоной

Фитосанитарна шалгалта болон карантин гараһан тухай гэршэлхэн сертификатууд хэр хуулигаар үгтэнхэйб, үнэн бодото гү гэжэ шалгах хүдэлмэри үшөө дүүргэдэг гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ. 2008 оной февраль наһаа мэдээнүүдэй өөһэдын данса бүридхэн бэшэнэбди гэбэ.

Гадна манай республикада 25 гектарта жэмэстэ мододые хуулгадаг дүрбэн питомнигууд шалгадана. 15 аймагуудта ой модото 19 питомнигууд тоологдоно. Тэдэ хирэ хирэ болоод лэ, ариг эсбэр байлгын талаар хинамжаладана.

Минеральна үтэгжүүлгэнүүд ажахын ажал ябуулгада тугатайгаар хэрэглэгдэхэ ёһотой гэжэ элидхэл соо тэмдэглэгдээ. Хамаагүй хаягдаха, харууһагүйгөөр

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ ХИНАДАГ АЛБАНАЙ ТООСООН

Россин албанай Буряад Республикадахи управлениин хүтэлбэрлэгшэ В.Т.Носков энэ зүблөөндэ гол элидхэлхэб. Экономическа хүгжэлтын талаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Е.Чепик оролто үгэхэлээ.

Энэ албанай хүдэлмэрилэгшэд ажахын ажал ябуулгын олон халбаринуудаар абтаһан хуули ёһонууд хэр бэелүүлэгдэнэ гэжэ шалгадаг юм. Тиихэдэ газарай асуудал байгаалида нүлөөлхэ талаарнь шийдхэлсэнэ. Малай, шубуудай халдабарита үбшэнгүүдые усадхаха, тэдэниие дэлгэрүүлхгүй хүдэлмэри ябуулдаг. Олон талын ажал ябуулга хинамжалдаг харюусалгатай албан болно.

Элидхэлшын тэмдэглэһээр, 2008 онхоо эхилжэ, поселенинүүдэй мэдэлдэ ородог хүдөө ажахын зорилготой газар хэр ашаглагдана гэжэ хинамжалдаг болонхой. Буряад орондо нимэ газар 3,7 миллион гектар эзэлнэ. 1990-ээд онхоо хамтын ажахынуудай халан хандархада, хүдөө ажахын зорилгоор ашаглагдажа байһан газарай ехэ талмайнууд орхигдожо, хаясаанай байдалтай боложо эхилээ. Сабшалан, бэлшээри болон бусад элдэб ургамалай ургадаг газар хинамжалжа, 375 шалгалта үнгэрхэн жэлдэ эмхидхэгдэжэ үнгэргэгдээ. Хүдөө ажахыда хэрэглэгдэжэ байһан газарай ехэнхининь хэрэгһээ гаража, бог үбшэн болоод, улһан гэхэ гү, али конопля хүрэтэр ургажа байна. Үшөө хахалагдаха болоһон газарта бог шорой хаяха гэшэ заһааа ушарна. Пүүлэй хоёр жэлэй туршада хүдөө ажахын зорилготой газарта улһан үбшэнэй талмайран ургаһан 17 ушар энэ албанай мэргэжэлтэд элирүүлээ, дүтэ оршодог ажахынуудай хүсөөр усадхагдаа. Энэ улһан үбшөөр хара тамхи үйрүүлжэ, наймаалжа, зариман олзо бэдэрнэ, нүгөөдэ зариманинь худалдан абажа, хара бэдээ, хүн зондо тодорхотана. Хүнэй ами наһанда хоротой энэ үбшэ үндэһөөрнь үгы хээ хүдэлмэриинь эндэхи мэргэжэлтэд баһал хинадаг байна. Тиигэжэ 62 гектарта энэ үбшэнэй ургахыень болуулха хэмжээнүүд абтаа, 24 мянган түхэригэй яла тохогдоо.

Энэ албанай мэргэжэлтэдэй үүсхэлээр аймагуудта хүдөө ажахын зорилготой газар зүбөөр ашаглаха, хэрэглэгдэхээ болиһон талмайнуудыень ашаглалгада оруулха хүдэлмэри хинаха комиссинууд бай-

гуулагдаха болонхой гэжэ элидхэлшэ онсолоо. Энэ шэглэлээр хүдэлмэри ябуулха 18 аймагуудай захиргаануудтай хэлсэнүүд баталагдаа. Газарай асуудалаар Улаан-Үдэдэ болон Кабанскын аймагта үнгэргэжэ жэлдэ регионууд хоорондын зүблөөн үнгэргэгдэжэ, Буряад Республикадахи управлениин мэргэжэлтэд хуули ёһонуудаар гуримшуулжа, газар ашаглаха талаар дурадхалнуудые нэмэжэ оруулһан байна.

Тэрэшэлэн Ветеринарин албанай хүдэлмэриин хинамжалха харюусалгатай үүргэманда даалгагданхай гэжэ управлениин хүтэлбэрлэгшэ В.Т.Носков элидхээ. Ехэ зайда Монгол оронтой нэгэ хилтэй Буряад орон руу малай халдабарита элдэб үбшэн нэрбэжэ, дэлгэрхэ аюул тохөөлдүүлхаяа ханадаг. Ушарынь гэхэдэ, хүүлэй жэлнүүдтэ мяхан болгогдохо бодо малай хүрэг Монголхоо туужа асарха, үсхэбэрлэхэ хонидые абаха хэлсээ баталжа, тэдэниие худалдан абаха тухай хэрэг ябуулганууд хэгдэдэг болонхой. Гадаадаһаа оруулагдаха бодо мал нарин шалгалта гарабашы, боом, шүлхы, бруцеллез, лейкоз болон бусад үбшэнгүүдые манай эндэхи үхэрнүүдэй халдаха ушар үсөөн бэшэ дайралдана. 1999 онхоо 2005 он болотгор манай республикада бруцеллез үбшөөр малай үбшэлхэ ушар үзэгдэхээ болёод байгаа. 2005 ондо Хяагтын аймагта бодо малда гол түлэб хүрэдэг энэ үбшэн хүжэрэн алдаһан байна. Харин 2009 ондо Бэшүүрэй, Зэдын, Сэлэнгын аймагуудта нэгэ хэды ушар бүридхэлдэ абтаа. Тиимэһээ ехэ болгоомжотой байхын тула нэрлэгдэгшэ албан хинамжалгын хүдэлмэри хёрхоор дүүргэнэ. Малай, шубуудай тарилга үнгэргэхэ хүдэлмэриин хойноһоо хиналта бэелүүлэгдэнэ. Илангаяа гадаадаһаа малай халдабарита үбшэнгүүдэй манай ишэ нэбтэрэн орохогүйн тула Наушки, Моондо, Хяагта гэхэн хилэ дабан гаралгын пунктнууд, Улаан-Үдэ, Заудинска, Северобайкальск, Таксимо гэхэн станцинууд шадархи дэбисхэр наринаар хинадана.

Үнгэрхэн жэлдэ Монголхоо мяханай зүйлнүүдые ехээр асараа. 2008 онтой сасуулхада, 33 процентээр дээшлээ. Харин манай эндэһээ тахяагай үндэгэнһөө эхилээд, буйлуулһан продукци тиишэнь гаргана. Үнгэрхэн жэлдэ 35 гүрэнүүдхээ элдэб янзын эдэ хоолой зүйлнүүдые манай республика оруулһан байна. Тэрэ тоодо 25 гүрэнүүдхээ мяханай элдэб янзын зүйл оруулагдажа,

хуули ёһонуудые эбдэһэн 384 ушар элирүүлээ. Ой тайгаар гүймэрэй хүжэрхэдэ, 135 шалгалтанууд үнгэргэгдөө, 383 хуули эбдэгшэд тодоруулагдаа, тэрэ тоодо 17 олзын хэрэг эрхилэгшэд, 36 тушаалта нюурнууд, 330 эрхэтэд харюусалгада хабаадуулагдаа. Буряад Республикын Байгаалин нөөсөнүүдэй министрствэдэ, Байгаали хэрэглэлгын талаар хиналта бэелүүлдэг республиканска албанда, Ой модоной ажахын республиканска агентствэдэ Россин Федерациин дамжуулан үгээрхэ түлөөлэгшэд хэр ашагтайгаар бэелүүлэгдэнэ гэжэ энэ зүблөөндэ сэгнэлтэ үгтөө. Шалгалтын дүнгүүдээр 6 эмхи зургаануудта шанга хануулга хэгдээ.

Республикын гүйсэдхэхы засагай албан зургаануудай ажал ябуулгада үнгэрхэн жэлдэ ой модоной ажахые аршалан хамгаалгада нүлөөтэй хайн дүнгүүд туйлагдаа гэжэ энэ зүблөөндэ хэлэгдээ.

Тэрэшэлэн хилэ гаргагдадаг болон манай республика оруулагдадаг орооһо таряанай овошой, үрэ жэмэсэй зүйлнүүд хадаа шанарай талаар хэр хайн бэ гэжэ эндэхи албанай мэргэжэлтэд хилдээрэ тамуужанай дэргэдэ шалгадаг пунктнуудтай юм. Хамта дээрээ үнгэрхэн жэлдэ 110 мянган автомашинанууд, 5 мянга гаран эдэ хоол тээнэн ашаанууд, 40 тонно үрхэн, 94,5 мянган кубометр хюрөөдэһэн модоной зүйлнүүд хилэ гарахын урда тээ наринаар шалгадана. Хорхой шумуулда эдюулһэн гү, али хүнэй ами наһанда хоро хүргэхөөр зүйлнүүд тэдээн соо олодоогүй гэжэ шалгалтын дүнгүүд харуулаа.

Гансал Наушки станцида үйлдэбэрлһэн гадаадын гүрэнэй фитосанитарна сертификатгүй байһан 9 тонно продукци булягдажа, үгы хэгдээ. Хитадаһаа асарагдаһан яблукануудта 6 дахин хорхойнууд олодо, нимэ муу шанартай эдэ хоолой зүйлнүүдые хилэ гаргаха ёһогүй. Үнгэржэ ерэхэдэ, хариһаа асарагдаһан сээгүүдые хилэ дээрэ шалгагдажа, буса зүйлэй элирүүлэгдэбэл, үгы хэгдэдэг, галдагдадаг байна. Буряад оронхоо орооһо таряанай үрхэн гадаадада эльгээгдэхэдэ, энэ албанай шанга шалгалта баһал гарана. Нёдондо 6 мянган тонно үлүүтэй шэниисын үрхэн республикаһаа гадуур эльгээгдээ.

Хари гүрэн эльгээгдэдэг түхэрэн модон, тайрагдаһан хабтагай болон бусад барилгын модон баран хиналтада ороно.

орхигдохо, газарай хүрһэндэ шэнгэжэ, оршон байгаалида хоро хүргэжэ байха ёһогүй, наринаар хадагалагдаха ёһотой. Энэ ажал баһал тус албанай мэргэжэлтэд харгалздаг. Пестицидүүд болон агрохимикадуудые, үрхэ хадагалдаг 667 объектнүүдээр ябажа, тэдэ хиналта үнгэргэнэ. Республикын полинуудта үнгэрхэн жэлдэ 51,3 тонно пестицидүүд хэрэглэгдээ, газарай хүрһэндэ 6,7 мянган тонно минеральна болон 293 тонно шахуу наг шэбхэ оруулагдаа. Тиихэдэ хэрэглэхэ болзорхоо үнгэрхэн жэлдэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые худалдаһан ушарнууд шалгалтын үедэ элирүүлэгдээ. Хубин олзын хэрэгэрхилэгшэд тэрэниие зөөжэ наймаалдаг болонхой. Шалгагдаһан 74 хубин олзын хэрэгэрхилэгшэдэй 17-ниинь муу шанартай, сертификатгүй пестицидүүдые худалдаһан байшоо. Тэдээн тушаа нүлөөлхы хэмжээнүүд абтаа. Үнгэргэгдэжэ байһан шалгалтанууд үрэ дүнгүүдтэй байна гэжэ бодото байдал гэршэлнэ. Республикын ажахынуудта ГОСТ-ын эрилтэнүүдтэ харюусадаггүй үрхөөр тарилга хээ ябадалнууд 2008 онтой сасуулан харахада, хураггүй үсөөрөө гэжэ В.Т.Носков хэлээ.

Зүблөөнэй түгэсхэлдэ экономическа хүгжэлтын талаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Е.Чепик элидхэл тушаа үгэ хэлэхэдэ, гал түймэрэй аюулгүй байдал хангаха, модо хуули бусаар отолхо хэрэгэй хойноһоо хинамжалха хүдэлмэриинь шангадхаха хэрэгтэй гэбэ. Буряад Республикын байгаалин нөөсөнүүдэй министр Б.Д.Ангаевай хэлэхээр, ой модоной хуули буса эрьсые болуулхын тула хиналта нарижуулха шухала.

Хүн зоние ами наһандан аюулгүй, хайн шанартай эдэ хоолоор хангаха хэрэгтэ бидэ ехэ үүртэ дүүргэнэбди. Халдабарита үбшэнгүүдтэй адууһа мал манай республика руу оруулхагүй гэжэ манай албанай мэргэжэлтэд ехэ хүдэлмэри ябуулна, - гэжэ Ветеринарин управлениин начальник Е.Д.Сандаков хэлээ.

Ветеринарин болон фитосанитарин талаар хинамжалгын федеральна албанай хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлэйнь шадбарил жэл ерэхэ бүри дээшлэнэ гэжэ үгэ хэлэгшэд онсолон тэмдэглээ.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

«Сделано в Монголии»

С 12 по 15 марта в Улан-Удэ пройдет выставка товаров «Сделано в Монголии».

Пресс-служба Администрации г.Улан-Удэ

В составе делегации из соседней страны более 100 бизнесменов, журналисты ведущих СМИ Монголии. Предложение провести такое мероприятие поступило от мэрии Улан-Батора, города, с которым Улан-Удэ связывают долгие добрососедские отношения.

Выставка предваряет проведение Дней культуры и экономики Улан-Батора в Улан-Удэ. На ней будет представлен широкий ассортимент товаров, которыми славится Монголия: изделия из кашемира, кожи, сувениры, украшения из серебра. Начало мероприятия 12 марта в 11.00 в Городском дворце детского юношеского творчества. Завершение выставки – 15 марта. Затем она отправится в Иркутск.

«Энергоэффективный город»

Первая выставка-конференция энергосберегающих технологий, оборудования, нетрадиционных источников энергии под таким названием пройдет в Улан-Удэ.

Свое участие подтвердили 13 организаций из разных регионов России, представители науки из Московского научно-исследовательского института, ВСГТУ и другие, производители приборов учета, тепловых пунктов, датчиков движения, систем освещения, нетрадиционных источников энергии из Москвы, Санкт-Петербурга, Иркутска и Улан-Удэ.

Выставка будет проходить в течение двух дней – 17 и 18 марта. 17 марта в Администрации города состоятся презентации участников, выступят представители научного сообщества. В обсуждении ключевых проблем примут участие специалисты, работающие в данной области. 18 марта в театре Бурятской драмы любой желающий сможет воочию увидеть энергосберегающее оборудование, ознакомиться с энергоэффективными технологиями, узнать, как именно работают солнечные батареи и другие нетрадиционные и возобновляемые источники энергии. Выставка – важный шаг в реализации федерального закона об энергосбережении и о повышении энергетической эффективности, который был подписан в прошлом году Президентом России Дмитрием Медведевым. Также в 2009 году внесены изменения в ФЗ №185 «О Фонде содействия реформированию жилищно-коммунального хозяйства», согласно которым при капитальном ремонте жилья необходимо обязательно устанавливать приборы энергоучета. На основании этого были приняты региональная и муниципальная целевая программы установки приборов учета до 2015 года.

По результатам выставки будет принята муниципально-целевая программа по энергосбережению и энергоэффективности на срок до 2020 года. Кроме жилищного фонда Улан-Удэ, в нее будут включены и муниципальные учреждения – больницы, детские сады, школы.

В Иволгинском дацане снова можно купить благовония местного производства

Сейчас производством на небольшом отдельном предприятии занимается трое человек – они прошли специальную подготовку у старых мастеров.

В состав хужэ входят сагаан дали, кора лиственницы, ветки пихты, кедр. Сырье вместе с освященной водой (аршаном) замешивается, после для придания им формы (палочек) пускается под пресс, сушится и фасуется в коробки. В Иволгинском дацане одну коробку благовоний можно купить за 150 рублей.

Считается, что, приобретая это хужэ, человек делает благое подношение дацану. Приобрести их можно также и в дацане на Верхней Берёзовке Улан-Удэ. Изготавливаемые хужэ продаются под марками «Иволгинский дацан», «Ногоон Дара Эхэ», «Хамар Дабаан», «Байгал Далай». Они отличаются по составу и аромату.

МегаФон поддерживает акцию «Ура Победе!»

Акция «Ура Победе!» проводится при поддержке Министерства связи и массовых коммуникаций РФ. Участвовать в акции могут все абоненты МегаФона – кто хочет отдать дань уважения ветеранам и поддержать всенародный праздник.

Для участия в «Ура Победе!» абоненту достаточно позвонить на бесплатный короткий номер 1945, скачать понравившийся контент, установить мелодию вместо гудка или воспользоваться другими возможностями акции. Все сервисы акции бесплатны, включая контент и интернет-трафик. Акция действует до 10 мая 2010 года включительно.

Позвонив на номер 1945, можно загрузить на мобильный телефон до пяти бесплатных патриотических песен и графическую эмблему акции. Кроме этого, абонентам предлагается установить вместо обычного гудка до пяти бесплатных патриотических песен, например, «Катюшу», в рамках популярной услуги «Замени Гудок». Абоненты МегаФона, интересующиеся славной историей России, ежедневно могут прослушивать мобильный сериал «Этот день Победы». Каждая новая серия «От советского Информбюро» (звуковой файл) расскажет о событии, произошедшем в этот день ровно 65 лет назад.

Главная ценность для общества – память о важнейших событиях своей истории. Это то, что реально объединяет жителей нашей огромной страны. Поддерживая эту акцию, мы стремимся передать память о Великой Победе новым поколениям. И делаем это на понятном современной молодежи языке – языке новых технологий», - отмечает первый заместитель генерального директора ОАО «МегаФон» Валерий Ермаков.

Детям у нас нравится

Недавно Президент посетил детский развивающий центр «Наадан», получивший поддержку на первом республиканском конкурсе начинающих предпринимателей и остался доволен увиденным.

Людмила ОЧИРОВА

С учетом острой нехватки детских центров в городе опыт одних из первопроходцев в этой непростой сфере может быть интересен и поучителен. И вот на мой звонок откликнулся приятный женский голос.

Как оказалось, Елена Дамбаева –учитель иностранного языка, вместе с мужем –офицером объездила почти пол-России. Работала в лингвистической гимназии в Питере, разрабатывала собственную программу обучения английскому языку, основанную на игровой форме. Вернувшись в Бурятию в 2006 году, ощутили, что вернулись на Родину, наверное, навсегда. Но в то же время столкнулись с невозможностью устроить детей в детсад, а их у нее трое, проблемой в трудоустройстве. Но Елена Викторовна нашла выход – на договорной основе стала набирать группы английского языка в детских садах, соседней школе. Ее близкая подруга Аюна Владимировна Соржеева тоже многодетная мама – у нее четверо детей и те же проблемы с устройством в детсад. Естественно, все эти проблемы обсуждались постоянно. И тут объявили конкурс... Как признается Елена Викторовна, мечта о создании детского центра с лингвистическим уклоном жила в ней всегда, но идейным вдохновителем участия в конкурсе стала именно Аюна Владимировна. Неожиданно для себя стали победителями.

Оказывается, все честно на этом конкурсе, – с долей удивления говорит Елена Викторовна. Женщины использовали полученный шанс – арендовали помещение по Столбовой, 56, отремонтировали, приобрели необходимую мебель, инвентарь. Пришлось приложить немало усилий, привлечь знакомых и родственников, чтобы уложиться в выигранные 500 тысяч. При этом вся основная нагрузка легла на Аюну Владимировну – у Елены Викторовны заболел ребенок и пока она отошла от работы. С какой любовью все подбиралось, видно сразу, при входе, – это и огромная нарядная веревка, и шторы, линолеумы жизнерадостной расцветки, современная мебель. Помог и дизайнер, сейчас его ребенок ходит в «Наадан». Помещение просторное, много воздуха. Подбор кадров был самый тщательный, главное требование – любовь к детям. Елена Анатольевна Русина была признана лучшим воспитателем Заиграевского района.

«Надаан» начал работать с октября. В центр временного пребывания детей приводят на несколько часов – с 9.30 до 12.30. Два воспитателя занимаются с ними по программе детского сада. Всего здесь две группы – дети 2-3 лет и постарше. Группы небольшие, значит, индивидуальный подход обеспечен, а этого жаждут родители. Я пришла после полудня, когда уже начали забирали детишек. Шустрая двухлетняя Николь стремительно подбегает к маме, а Лиат Иоффе успевает сказать мне, что очень довольна. Гражданка Израиля недавно приехала на родину мужа и «Наадан» соответствует их ожиданиям. «Это то, что так долго искали», - подтвер-

ждает молодая и красивая бабушка другой маленькой девочки, представившаяся Еленой Анатольевной.

Сказался опыт многодетных мам, водивших своих детей в различные детские центры. «Во многих центрах дети только занимаются и приходят, к примеру, только два раза в неделю на полтора-два часа. Это не удовлетворяло меня как маму, ведь дети, которые не посещают детский сад, очень нуждаются в общении со сверстниками, им обязательно нужно поиграть. Потому и ходят в наш центр с большим удовольствием. Это и хорошая адаптация к детскому саду», - уверена Аюна Владимировна.

Среди детей, которые ходят в центр, мальчик с сильнейшей аллергией, он не может посещать детский сад, а в центр приходит с радостью – здесь его ждут общение, веселые игры, занятия. Приводят детей те, у кого нет прописки, а значит, нет возможности устроить ребенка в детсад. Цены заметно ниже, чем в других центрах – 190 рублей за три часа или 3800 в месяц при регулярном посещении. Аюна Владимировна и Елена Викторовна прекрасно понимают проблемы наших небогатых в большинстве своем семей и не ставят цель обогатиться на детях. Они хотят хорошо работать и достойно зарабатывать, приносить пользу обществу. «Надеюсь, что все, о чем мечталось, получится, Бог все видит, главное – работать с душой. Детям у нас нравится», - говорят женщины. В субботу центр работает как воскресная школа по подготовке шестилеток к школе.

Фото Р.Н.БАЗАРОВА.

Агентство подготавливает перечень участников будущего технопарка

В связи с решением о создании технопарка в городе Улан-Удэ по адресу: ул. Борсоева, 97 Республиканское агентство по развитию промышленности, предпринимательства и инновационных технологий извещает о начале подготовки информации для оценки потребности со стороны предпринимателей в производственных площадях.

Просим направлять информацию в следующем виде

Наименование организации	Руководитель ФИО, адрес, кон.тел.	Требуемая производственная площадь кв.м.	Требуемая энергетическая мощность кВт.	Основной вид деятельности в технопарке

Заявки и предложения направлять по адресу: 670000, Республика Бурятия, г.Улан-Удэ, ул.Ранжурова,8, Республиканское агентство по развитию промышленности, предпринимательства и инновационных технологий или

на электронный ящик.

Как сказал начальник отдела инновационных технологий агентства Виктор Лаподуш, такую заявку в агентство может отправить любое предприятие, занятое производством.

Сейчас мы просто анализиру-

ем, насколько они активны и готовы участвовать в создании технопарка. Параллельно вместе с Минимуществом мы собираем информацию о неиспользуемых помещениях, которые бы подошли под размещение офисов и производство. В целом, реализация проекта поможет трудоустроить молодых специалистов, которые часто не могут найти себе работу, - отметил Лаподуш.

По его словам, в списке подходящих под технопарк площадей – здание площадью 1300 кв.м на Борсоева, 37, в переулке Псковский (более 800 кв.м). На примете также незавершенные помещения на ЛВРЗ и Улан-Удэнском авиационном заводе (10 тыс. кв. м). На ремонт двух последних необходимо затратить около 3 млрд. рублей.

Николай Петухов: «РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В ТУНКИНСКОМ РАЙОНЕ - РЕАЛЬНО ОСУЩЕСТВИМАЯ ЗАДАЧА»

Тунка - это земля древней культуры и замечательных народных традиций, где расположены популярные курорты Бурятии. Природные комплексы и объекты, имеющие особую экологическую, историческую и эстетическую ценность, известны далеко за пределами республики. О перспективах и направлениях развития туризма в районе в столь непросто посткризисное время поделился глава муниципального образования «Тункинский район» Николай Доржиевич ПЕТУХОВ.

Эржена БАТОРОВА

- Расскажите, пожалуйста, о том, что является основным туристическим потенциалом Тунки?

Туризм признан стратегическим направлением социально-экономического развития района. По своим туристским активам Тунка является одним из наиболее перспективных и конкурентоспособных районов Бурятии. Это и Тункинский национальный парк, многочисленные источники минеральных и термальных вод, залежи лечебных грязей, горные массивы и леса.

- Какие направления туризма наиболее популярны в районе?

Безусловно, основным видом туризма является лечебно-оздоровительный. Развиваются активные виды туризма: скалолазание, сноубайтинг и кайтсерфинг, горный велосипед, горные лыжи, массовые восхождения на высшую точку Восточных Саян - гору Мунку-Сардык. Популярны пешие, водные, конные, горные и велосипедные туры. Сегодня туристические организации республики готовы представить широкий спектр экскурсионных туров в рамках трансграничных маршрутов «Чайный путь», «Байкал - Хубсугул - великие озера Азии», Сафари-тур «Тунка-Ока», вертолетный тур «Небо Тунки». Внимание туристов привлекают национальные праздники Сагаалган и Сурхарбан, в рамках которых проводятся фольклорные фестивали, спортивные соревнования, культурные и религиозные праздники. Например, на прошлой неделе прошли в Аршане традиционные Сельские игры.

- Насколько интенсивно развивается туристическая индустрия Тункинского района?

С 2007 года все основные показатели сферы туризма имеют положительную динамику. В 2008 году в Тункинском районе, по данным статистики, побывало 87300 туристов, среди которых более 10 тысяч иностранных граждан из 30 стран мира (Монголия, Китай, Германия, США и др.). Из общего числа отдыхающих

20 процентов приезжают на лечение в санатории, а остальные для отдыха. Однако, это официальная цифра, в реальности же основная часть отдыхающих останавливается в частных домах. Если учесть всех туристов, то их примерное количество достигает от 250 до 300 тысяч в год. На территории района расположены коллективные средства размещения туристов, санаторно-курортные учреждения «Саяны», «Аршан», «Нилова Пустынь» и гостевые частные дома. Сегодня разработана концепция развития туризма в Тункинском районе до 2017 года, по результатам которой темп роста прибытий будет составлять в четыре раза больше.

- Расскажите, пожалуйста, об основных положениях концепции.

В программе социально-экономического развития республики на период до 2017 года туризм признан одним из стратегических направлений экономики. В республике совершенствуется нормативно-правовая база по созданию региональных туристских зон, по организации мест массового отдыха в центральной экологической зоне и благоприятного инвестиционного климата. А развитие туризма для Тункинском районе является жизненно необходимым путем экономического развития. На территории района будут создаваться современные всепогодные курорты и благоустраиваться места массового отдыха. Целью разработки концепции является создание социально-экономических и организационно-правовых условий для планомерного формирования современного, высокоэффективного и конкурентоспособного туристско-рекреационного комплекса в условиях экономического кризиса.

- Как развивается межрегиональное и международное сотрудничество в сфере туризма?

Развитие межрегионального сотрудничества предполагает активизацию отношений партнерства с Иркутской областью, Монголией и Забайкальским краем. Например, развитие сотрудничества с Иркутской областью является одним из основных приоритетов концепции. Очевидно, что это сотрудничество очень по-

лезно и взаимовыгодно. В Тункинском районе есть уникальные туристско-рекреационные объекты, а высокий экономический потенциал Иркутской области позволяет отправлять к нам большие потоки туристов. 60 процентов всех туристов сегодня приезжает в долину из Иркутской области. Сотрудничество осуществляется на основании регионального плана развития туризма Республики Бурятия и Иркутской области. На сегодняшний день администрацией района подписаны соглашения о международном сотрудничестве с приграничными аймаками Монголии.

- Как осуществляется развитие инфраструктуры туристического комплекса района?

В этом направлении ведется самая серьезная работа. За счет бюджетных средств будет осуществляться реконструкция дорог, аэропорта в Кырене, линий электропередач, очистных сооружений, теплоснабжения, водопотребления, водо-

отведения, скважин минеральных источников. В рамках программы «Экономическое и социальное развитие Дальнего Востока и Забайкалья до 2013 года» и «Стратегии развития Дальнего Востока и Забайкалья на период до 2025 года» будут построены мостовые переходы в селе Далахай и в поселке Аршан. Также автодороги с твердым покрытием до местности Вышка, Хонгор-Уула, Нилова-Пустынь, реконструирована будет дорога от села Монды до границы с Монголией. Запланировано развитие комплекса придорожного сервиса.

- Какова же цена вопроса?

Правительством Бурятии сформированы меры государственной поддержки инвестиционных проектов по созданию туристской инфраструктуры. Всего будет освоено из федерального бюджета более 2000,5 миллиона рублей. При строительстве гостиниц, объектов развлечений и досуга будет оказана государственная поддержка в части льготного налогообложения, субсидии на погашение банковских кредитов, снижения земельного налога. Создание инфраструктуры позволит повысить транспортную доступность местных сел, улучшить электроснабжение местных потребителей и повысить занятость населения. Существенная поддержка планируется при подготовке кадров и повышении квалификации персонала гостиничного и ресторанного бизнеса.

- А как же с частным инвестированием этих проектов?

Само географическое положение района, близость к Байкалу, удобные транспортные коммуникации, льготное налогообложение при осуществлении инвестиционной деятельности привлекают многих инвесторов. Но и мы не сидим сложа руки. Администрация района совместно с руководителями предприятий целенап-

равленно работает по созданию благоприятного инвестиционного и предпринимательского климата на территории района. Только за 2009 год поступило от инвесторов более 20 обращений, которые были рассмотрены с принятием соответствующих решений. Так, например, формирование кластера «Тункинская долина» наиболее целесообразно на перспективных рекреационных участках «Вышка», «Нилова Пустынь», «Монды» и на границе «Аршан» - «Хурай-Хобок». Среди инвесторов стоит отметить такие компании как ООО «Бест плюс», ООО «Талер», ООО «Фаворит», ООО «Лайт тур». Особое внимание по концепции уделяется развитию курортов и строительству гостиниц. В связи с этим планируется проведение сертификации и классификации санаторно-курортных объектов и разработка законодательства в этой области. Если все планы будут реализованы, то сеть двух- и трехзвездочных гостиниц появится в Аршане, Кырене. Кроме того, гостиницы категории туркласса, гостевые дома и кемпинги будут построены в местности Вышка, Нилова-Пустынь, Хонгор-Уула. В общем, всего гостиничных койко-мест к концу 2017 года в районе должно появиться не менее 600 тысяч. Соответственно, это позволит создать более 4000 рабочих мест со средней заработной платой 22000 рублей.

- Что могут ожидать от концепции развития туризма в районе малые предприниматели?

Как вы знаете, федеральная антикризисная программа предусматривает развитие малого и среднего предпринимательства, поэтому развитие системы поддержки малого бизнеса в районе является актуальным и осуществляется в порядке выполнения целевой программы по таким направлениям, как имущественная, ресурсная, налоговая, финансовая, информационная поддержка, снижение добросовестной конкуренции и создание адекватной нормативно-правовой базы. С целью более эффективного использования потенциала проводится ежегодный мониторинг участников туристической отрасли. Хотелось бы еще отметить, что в администрации района имеется много интересных проектов и предложений от инвесторов, которые находятся в проработке и реализация которых позволит создать новые рабочие места и укрепить экономический потенциал района.

- Николай Доржиевич, продолжится Белый месяц, пожалуй, самый любимый и яркий праздник...

Действительно, прекрасный традиционный праздник. Пользуясь случаем, хочу поздравить жителей нашего района и республики, отдыхающих, которые приезжают к нам, с Сагаалганом, пожелать всем здоровья, добра, взаимопонимания в наступившем году Тигра. Мы приглашаем всех желающих к нам на отдых в долину Тунки, у самого подножия Саянских гор.

Тунка - это место из тех, куда непременно возвращаются

Всем, кто хотя бы один раз был в Тункинском долине, навсегда запомнятся наши горы. Саяны кажутся удивительно могучими, а пологие холмы Хамар - Дабана - добродушными. Особенно гостей поражает воздух, они прямо вдыхают его. И вот рассказ о путешествии по Тунке одних из многочисленных гостей нашей долины.

Долгор СЫДЭЕВА, ученица Аршанского лицея-интерната Тункинского района

Дорога из Аршана в Бадары оказалась долгой, но приятной. Мама решила, что нужно выехать рано утром, и поэтому мы приготовились еще с вечера. Гости-туристы были возбуждены, они наверняка ждали каких-то чудес от предстоящей поездки. Они не переставали восхищаться красотами Тунки.

Машина ждала нас у самых ворот. Все заняли места, расположились поудобнее. Было такое ощущение, как будто я еду в сказочное путешествие, видимо, и мне передалось настроение гостей.

А вот и рассвет. Первые лучи солнца, переливающиеся всеми цветами радуги, дарят нам столько тепла, радости. Я вижу это солнце каждый день, но сейчас оно кажется мне особенным. От его сияния небо стало высоким, необъятным. Так хочется жить, радоваться, крепко-крепко обнять маму, сидящую рядом.

Время в пути займет около тридцати минут, но ехать не скучно: один пейзаж быстро сменяется другим. Виды из окна автомобиля вызывают новый приступ вопросов у наших гостей: «А это что за гора?», «Как называется?», «Вулкан?! Потухший?», «Шандагата? А что, там зайцев много?», «А почему на то-о-ой горе одинокое дерево?», «Протяженность от Саян до Хамар-Дабана около тридцати километров?», «Боже, как красиво!» Мама едва успевала отвечать на вопросы, а я попросила всё-таки водителя, чтобы он остановил машину. Мы все вышли.

- А теперь, - говорю я всем, - повернитесь на север и посмотрите.

Гости ахнули. Горы были величественны. Их пики возвылись прямо в голубое небо. Чуть-чуть ниже кое-где плыли небольшие облака. Солнце так краси-

во, сбоку, освещало эти горы. Все сфотографировались на этом фоне.

Приезжие удивились ровной трассе. Мама сказала им, что не будь Ардана Ангархаева, нашего земляка, писателя, который в данное время является генеральным директором Издательского дома «Буряад унэн», мы бы так и ездили по гравированной трассе. Ардан Лопсонович содействовал строительству асфальтированной трассы.

А, кстати, мы сейчас проезжаем его родное село Галбай. Это единственное село, в котором улицы расположены ровно в четыре ряда, они длинные и разделены на переулки. Если посмотреть сверху, с высоты птичьего полета, то они напоминают ровную сетку.

Галбай был некогда самым богатым колхозом района. Мне знакома его история, так как это родина моего отца. Также это родина Елены Шараевой, прима бурятской оперы, заслуженной артистки России, Валерия Сыдыева, заслуженного тренера СССР, Виталия и Нимы Ивахиновых. Из Галбая вышли тридцать три мастера спорта по вольной борьбе, по конькам, стрельбе из лука, четыре заслуженных тренера СССР и России. Ещё много о ком можно было бы рассказать.

Вокруг этого села простираются необъятные поля, на которых сейчас волжотно пасется личный скот. Иностранцы, приезжающие к нам отдыхать, удивляются нашим просторам. «Если возделывать заново эти земли, посадить огороды и сады, построить перерабатывающие заводы - вот была бы жизнь», - говорят они.

Машина нас мчит дальше. Вот и поворот в село Тунка. Начинается тряская дорога. За окном машины чувствуется утренняя грохота. Наверно, пахнет влажными листьями тополей, которые растут в каждом палисаднике. История этого села мне пока неизвестна, но я знаю, что в 19 веке здесь был построен острог, куда отправляли политических ссыльных. Среди них был мой прапрапрадедушка по матери, польский повстанец Затворницкий. А прадеда мой долгое время служил в НКВД, внёс большой вклад в развитие молодой Бурят-Монгольской Республики. Был репрессирован. Да, в каждом человеке действительно есть частичка истории государства, и от этой мысли сладко щемит в груди.

Далее мы подъезжаем к речке Тунка. Речка небольшая. О ней сложено много легенд. И зимой, и летом на ней можно увидеть и детей, и взрослых. Летом ловят рыбу, купаются, даже моют куртки, стираются. Зимой тоже ловят рыбу, уже через прорубь. Дети катаются на коньках.

Чем дальше мы едем, тем шире объятия низовой Саян. Вот начинается мелколесье. По краям его в один рост растут кустарники прямо в песке. Ещё покрытые росой одуванчики, ромашки, чабрец радуются солнцу, подставляют ему свои лепестки. Гости все-таки не выдержали, остановили машину и вышли собирать божественную траву - чабрец. О лечебных свойствах этой травы знают многие. Мама сказала как бы невзначай, что осталось совсем мало до того места, где нужно обязательно поклониться местным божествам.

На горке Хара Болдог мы остановили машину. Мужчины, которые были с нами, преподнесли угощения, побрызгали, помолились, спросили разрешения ехать дальше.

Один из наших попутчиков был знатоком истории. Это он на протяжении всей дороги живо интересовался историей нашего края. Он попросил нас показать пески, по которым не смогли проехать воины Чингисхана. Чтобы попасть на Хурликские (по другому, Чингисхановские) пески, нужно было поворачивать направо с дороги и ехать ещё километров пять. И здесь, на таком маленьком участке пути, мы очутились в объятиях такой неопишуемой красоты, что перехватывало дух.

Мы ещё не доехали до Песков, но уже видели их. Издалека место похоже на барханы. Но дорога не идёт прямо, а заворачивает совсем в сторону. Мы оказались в небольшом ельнике, в котором ели были похожи одна на другую: такой же высоты, с ровными, одинаково широкими лапами. Было сыро, и несло ароматом еловой хвои. А под ними... Столько много грибов - рыжиков, маленьких-маленьких, свежих-свежих. Мы не сорвали ни одного гриба, потому что жалко было убивать такую красоту. Незаметно мы вышли из ельника. Сели в машину и поехали к барханам. Как только ступили колеса в песок, как машина забуксовала. Нам пришлось выйти из машины и толкать её назад. «Наверно, - подумала

я, - всадники великого Чингисхана также застряли в этих песках».

Солнце уже в зените. Мы подъезжаем к экодеревне Улбугай. Это родина кавалера трёх орденов Славы С.Х. Булугова, предкавателя Хастана, жившего двести лет тому назад, писателей Б. Ябжанова, В. Сыренова, поэта Б. Сыренова.

Некогда пожар не пощадил эту деревню. До сих пор окрестность Улбугай «крушат» обгоревший сухой.

Родственники наших в Улбугае полсела. Гости решили, что они к ним приедут потом. А сейчас им не терпится попасть в Бадары, где расположена обсерватория мирового значения. Тункинская долина притягательна для учёных благодаря уникальному месторасположению.

Мы сначала подъехали к воротам солнечной экспедиции. Нас встретил дружный лай собак. Вскоре на крыльце мы увидели добродушного вида мужчину, который пригласил нас пройти вместе с ним. Оказавшись во дворе, мы увидели огромное количество радиотарелок. Вроде ничего удивительного в них нет, но научное значение их огромно - они наблюдают за состоянием солнечной системы. Много интересного мы узнали из рассказа сотрудника.

Далее мы отправились на второй объект - обсерваторию «Квазар», где сооружена огромная тарелка днем и ночью наблюдает за звёздами. Вместе с радиоастрономическими обсерваториями в Ленинградской области и Караево-Черкессии, которые находятся на огромном расстоянии друг от друга, он создаёт своего рода треугольник. Это позволяет заглянуть глубоко в космос.

Когда выехали из леса, мы увидели прекрасную картину. Далеко под нами, близко к горизонту в свете вечернего солнца серебрились многочисленные койморские озёра. Гости были в восторге. «Мы остаемся здесь жить!», - говорили они. Подождите, завтра - в Хонгор Уулы и Жемчуг.

На обратном пути чувствовалось, что все немного устали, но были все довольны. Резюме наших гостей: «Тунка - это место из тех, в которые непременно возвращаются».

Агуу Илалтын 65 жэлэй ойдо

Монгол угсаата арадуудай хэлэ бэшэгы, түүхэ домогы, уран зохёлы, эрдэм ухаа, соёл гэгээрэлы, ёно заншалы хүгжөөлгэдэ ехэ хубитая оруулхан, мүнөөшье оруулжа байдаг хүнүүд олон ааб даа. Тэдэнэр элинсэг хулинсагуудайнгаа буурай холохоо эхитэй түрэл хэлээ, түүхэ домогоо, ёно заншалаа наринаар сахижа, улам саашань бадаруулжа, арад түмэнэйнгөө ухаан бодолой, уран бэлигэй хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ түхөөдөг юм.

85 наһанайнгаа үндэр дабаан дээрэ гараһан дайнай ба ажалай ветеран, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Дашинима Галданович ДАМДИНОВ имэ алдар солото хүнүүдэй нэгэнинь болон.

зүйлүүд бии, тиймэхээ тэрэ тон һонирхолтой байна гэжэ Дашинима Галданович шэнжэлгэнүүдээрэ гэршэлнэ, Ононой хамнигадай орёо түүхэтэй байһыень элирүүлнэ. 1967 ондо Д.Г.Дамдинов «Монгол судлалтай сасуудхагдал түүхын ёһоор Шэтэ можын хамнигадай нотаг хэлэн» гэнэн темээр кандидадай диссертаци хамгаалаа һэн. Ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Д.Г.Дамдинов 1986 ондо наһанайнгаа амаралтада гарахадаа, гараа хабсараад һуунгүй, ажалайнгаа эршэ һуларуулангүй, шэнжэлгээ үргэл-

ОДО ЗАЯАННАА ҮРШӨӨЛ ХАЙРАТАЙ

АЛХАНАБУУРАЛ баабайһаа Атүшэлгэтэй, Онон хатан эхэнэ үршөөлтэй Дашинима хүбүүн харьялаа түргэн урасхалта Онон голый эрьедэхи Хаяагай-Үбэр гэжэ нотагта 1925 оной модон хүгжшэн Үхэржэлэй хабарай эхин ехэ-боргон харын 15-да урианхай тугчин угтай Түчинэй Барас Сэбээнэй Норжимо хоёрой үнэрбаян бүлэдэ хуурай хохир дээрэ унажа, алтан дэлхэйдэ мундэлһэн намтартай. Гарай табан хурган мэтэ тоотой үхибүүды таһалжа болохогүй гэлсэдэг гэшэ. Тэдүхибүүдээр дугалдаһан дүтынгөө түрэлэй гуйжа хайжа байхадань, яалтай даа?! Дашинима хүбүүхэнэй арай шамай үндөө хүрээ байхадань, тэрэниие Хабшуугай хүндыдэ ажаһуудаг Сэбээнэй Галданай Дамдинтан угаа залгуулхын тула үргэжэ абаа һэн. Хубисхалай урда тээ Галданай Дамдин нотагтаа зайһан ябаһан, һүүлээрнь барилгашадай бригадирар хүдэлһэн, Лодойн Лэгбри эжинь һаалишанаар ажаллаһан байгаа.

Гарах түрэхэһөө хүдэр шамбай бэстэй хүбүүхэн али бүхы юумэндэ түбһэндэ бэрхээр, һонюу шархуу һонорор, һүбэлгэн хурсаар урган үндыжэ, Тугшанай эжин шатын, удаань Табтаанайн колхозно-залуушуудай долоон жэлэй һургуулинууды дүүргэ һэн. Хүдөөгэй бүхы үхибүүдтэл алли, тэрэ бага балшар наһанһаа түрэл колхоздоо ажаллаха эхилһэн байгаа.

КОМСОМОЛ залуушуулы Сэрэгэй албанда таталга 1942 оной февраль һарада эхилээ һэн. Тийгэжэ Дашинима Дамдинныи армийн албанда татаба. Улаан-Үдэ шадархи минометчиһуудай һургуулида һурахыень тэрэниие Дивизионно станцида эльгээбэ. Нэгэ хэды сагай үнгэрһэн хойно албанда татагдаха наһанайнь хүрөөдүй байһан дээрэһээ тэрэниие гэртэнь табяа бэлэй.

Хойто жэлэйн январин 5-да тэрэниие сэрэгэй албанда дахинаа татаһан байгаа. Түрүүшээр тэрэ Сүүгэлэй дасан шадархи сэрэгэй частыда алба хэжэ, ДОТ-ой пулеметчик болобо.

Империалист Япондо эсэргүүгээр СССР-эй соносхоһон дайнай Манжууртахи сэрэгэй добтолгонууд 1945 оной августын 9-дэ эхилээ һэн. Хитадай зүүн-хойто хубидахи Манжуурые эзэлээд, дабагашагүй хэрэм бэхилгэнүүды эхлэн Японой 1 миллионһоо дээшэ сэрэгшэдтэй суута Квантунска армие бута сохино айхабтар ехэ зорилго урдаа табһан Забайкалийн, 1-дэхи ба 2-дохи Алас-Дурнын фронтнуудай, Номгон далайн флотой сэрэгшэд ахамад командалагша Советскэ Союзай Маршал А.М.Василевскийн удардалга доро, баруун тээһэн МНР-эй Маршал Х.Чойбалсанай хүтэлбэри доро Монголой сэрэгшэд урагшаа дабшаба. Самурайнуудай эзэрхэг түрмэхэй абуулгануудһаа, балмад хэрэгы ашануудһаа уламжалан, манай гүрэн 40 дивизи

эндэ барижа байһан юм.

Совет сэрэгшэд Монголой болон Манжуурай унагуй сүл губьяар, тала дайдаар 1500 модо ябагаар гаталһан, Ехэ-Хинганай дабаа дабаһан, хадын хэдэн гол мурэнүүды хүндэлэн гараһан, намаг налхитай газараар ябаһан байгаа. Дашинима Дамдинов энээн тухай ингэжэ хөөрөдөг: «Манжуурай халуун элһ махаха гэшэ үйлын зоболон бэлэй даа – 30 гаран градус халуунда ундаа харяаха гэхэдэ, уһан үгы ха. Тийгэбэшье Эхэ оронойнгоо урда абаһан уялгая дүүргэндээ сэдхэлни баяраар халидаг юм».

- Нэгэтэ имэ ушар болоо һэн. Хайлаарай гүбээнүүд дээрэһээ япон сэрэгшэд таһалгаряагүй бууджа байба. Халта забһарлалай болоходо, подразделенингэ ПТР-нүүд болон пулемедууды абажа ябадаг тэргэ дээрэ һуубаб. Сержант дүтэлонерэжэ, «мориёо уһалалдаа» гэнэн захиралта үгөөд, һууридамни һууба. Тэргэһээ хорёод метртэ холодоогүй ябатарни японтон бууджа захалаа һэн. Тэргэдэ дүгэхэнэ томо буугай һомоной тээрхэдэ, сержант алуулһан, олон сэрэгшэд шархатаһан байгаа. Тийгэжэ тэрэ сержант абагагша бурхамни болоһон юм гү даа гэжэ һанагшаб, - гээд, Дашинима Галданович гунитгайгаар дурсадаг.

Богони болзор соо үргэлжэлһэн шуһата дайн совет сэрэгшэдэй толотомо илалтаар дүүржэ, миллиатарис Япон 1945 оной сентябрийн 2-то бээ тушаагаа һэн. Монголой сэрэгүүд, Хитадай арадай-сүлөөрэлгын арми япон булимтарашалта эсэргүүгээр бодоһон байгаа. Энэ илалтада хубитая оруулалсаһанайнгаа түлөө рядовой Дашинима Дамдинов Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын орденор, «Япониие илаһанай түлөө» медалар, хойшодоо Агуу Илалтын дурсахалай медальнуудаар шагнагдаһан байха юм.

Дайнай дүүрэхээр 2,5 жэлэй үнгэрһэн хойно, 1948 оной февральн 23-да, Дашинима Галданович Дамдинов армийн албанһаа табигдаа һэн.

АЛБАННАА ТАБИГДАСАРАА, Азалуу сэрэгшэ амгалан ажалдаа шунажа оробо. 1948-1951 онуудта тэрэнэй нотагайнгаа Тугшанай эхин һургуулийн интернадые даагшаар ажаллаха үедэнь гэр бүлэдэнь хүндэ хүшэр байдал тохөөлдөө һэн. Эсэгэн хүндөөр үбдэжэ, наһа бараба, эжинь астмаар үбшэлбэ. Тийгээшье һаань, Дашинима Галданович зоригто мохобогүй. Агын багшанарай училищи заочноор дүүргэбэ. Удаань партиин Дулдарын райкомой инструкторар хүдэлһэн байгаа. Тээд багша болохо гэһэн үни хольнгоо хүсэлэн бэелүүлхы шармайжа, нотагайнгаа һургуулийн даагшаар ажаллаа һэн. Эрдэм мэдээсээ дээшлүүлхэ зорилготой Дашинима Дамдинов 1954 ондо Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Бурядай багшанарай институттай түүхын-хэлэ бэшэгэй факультетдэ һурахаа оробо.

Институдай дүүргээд, нотагаа бусажа, түрэл һургуулидаа завчаар дүрбэн һара соо хүдэлһэн байгаа.

1958 оной декабрь һараһаа Д.Г.Дамдинов СССР-эй Эрдэмэй академийн Сибириин таһагай Бурядай Нийтын эрдэм-шэнжэлгын институттай хэлэ бэшэгэй хэлтэстэ хүдэлжэ эхилээ һэн. Буряад оронойнгоо элдэ нотагуудаар ябаһан байха. Тийгэжэ буряад угсаатанай аман үгын ехэ материал суглуулһан, энэ хэрэгтэ залуу эрдэмтэды һургаһан юм. Олон жэлдэ хэлэ бэшэгэй таһагы даагшаар хүдэлһэн эрдэмэй доктор Цыбик Бобович Цыдендамбаев шабингаа ажал хэрэгы үндэрөөр сэгнэдэг байгаа.

Эдэ жэлнүүдтэ Дашинима Галданович түрэлхи хамниган угсаатанайнгаа түүхээр, хэлээр, аман

зохёолоор улам һонирхожо, шэнжэлхы хүдэлмэрээ энэ асуудалда сүм зорюулаа һэн. Ушар имэһээ буряад арадай нотаг хэлэ шэнжэлгэдэ тэрэ хамниган хэлтэ түрүүлэн оруулһан юм. Юуб гээбэл, буряад арадай нотагай ярянай хэлэнүүды шэнжэлһэн манай мэдээжэ эрдэмтэдэй зохёол хүдэлмэрид хамниган хэлэн тухай дурдагдаагүй, шэнжэлгэдээгүй байгаа бшуу.

«Сэлэнгын буряадуудай нотаг хэлэнүүдэй бүридэлдэ сонгоол сартуулгэжэ хоёр хэлэнэй байһаниинь мэдээжэ. Шэтэ можодо ажаһуудаг, буряад хэлтэй болоһон хамнигадай (түнгүүсүүдэй) хэлые дурсагдагша диалектнүүдтэ оруулжа боломоор гэшэ гү?» гэжэ Ц.Б.Цыдендамбаев 1960 ондо бэшэһэн «Буряад хэлэнэй диалектальна ярянай илганууд тухай» статья соогоо тэмдэглээ һэн. Мүнөө Д.Г.Дамдиновай шэнжэлхы хүдэлмэрийн һүүлээр энэ асуудал шийдхэгдээ, хамниган хэлэн хадаа Урда-Сэлэнгын ярянай хэлэндэ хабаатай гэжэ буряад хэлэ бэшэг шэнжэлгэдэ тоолоһон гэжэ сууга монголшо эрдэмтэ Л.Д.Шагдаров 1985 ондо бэшэһэн статья соогоо зааһан байдаг.

Хамниган хэлэндэ дунда зуун жэлнүүдэй хуушан монгол хэлэнэй

жэлүүлһэн байгаа. Тийн 1995 ондо «Ононой хамнигадай хэлэн (түүхэ-хэлэ бэшэг)» гэжэ темээр докторой диссертаци бэшэжэ, амжалтатайгаар хамгаалаа бэлэй. Энэнь монгол угсаата арал-хамнигады гэхэ гү, али хидан монголшууды шэнжэлгэдэ тон шэнэ нээлтэ болоһон юм.

«Зүүн Забайкалийн хамнигадай урданай ба мүнөөнэй түүхэ» гэжэ ехэ статья толилуулаа һэн. Энэ онсо шэнжэтэй, үндэһэ баримтатый ехэ хүдэлмэрийн түүхэшэд, шэнжэлгэшэд һонирхолтойгоор угтаһан байгаа. Тэрэ хамнигадай хэлэ, түүхэ шэнжэлхэһээ гадна, тэдэнэй аман зохёолоор һонирхожо, «Ононой хамнигадай үлгэрнүүд» гэнэн ном хэблүүлэн гаргуулба. Гансал Ононой бэшэ, харин Зэдын Армагай хамнигадай хэлые шэнжэлхэдээ, эдэнэй олонхын буряадууд юм байна гэжэ эрдэмтэ баримталба.

ТАБАН ЖЭЛЭЙ урда тээ дайнай болон ажалай ветеран – мэдээжэ монголшо эрдэмтэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Дашинима Галданович Дамдиновай 80 наһанай ойдо зорюулагдажа, Россиин Эрдэмэй академийн Сибириин таһагай Монгол арадууд, Буддын шажан ба Түбэды шэнжэлгын институттай (ИМБТ) хэлэ бэшэг шэнжэлгын

таһагта болоһон баярай суглаанда эрдэмэй докторнууд, профессорнууд И.Д.Бурасв, У-Ж.Ш.Дондуков, Г.Л.Санжиев, Ш.Б.Чимитдоржиев, Л.Л.Абаева, Ц.П.Ванчикова, лид-докторнууд Б.Д.Цыренов, В.Д.Жапов, Л.Б.Бадмаева болон бусад хабаадахада, Дашинима Галдановичай хэлэн ажал хэрэгүүд, шэнжэлгэнүүд, бэшэһэн номууд тухай гүн сэдхэлэй дулаахан үгэнүүды хэлээд, ута наһатай, удаан жаргалтай ябахыень үрэгээ һэн. 80 наһанайн дабаан дээрэ эрдэмтын 6 ном хэблэгдэжэ гараһан байгаа. Тэрэһээ хойшо мүнөө хүртэр эдэбхитэйгээр хүдэлжэ, элдэб асуудалнуудаар статьянууды газетэ, журналнуудта толилуулжа байдаг Д.Г.Дамдинов үшөө 4 ном, тусхайлбал, «Долоодой үбгэн» (Агын буряадуудай үлгэр), «Эхирэд буряадай онтохонуудай (үлгэрнүүдэй) үргэлжлэл», «Буряад ярянай хэлэнэй гурбалжан үгүүлэлнүүд», «Д.Г.Дамдинов – хамниган угсаатаниие шэнжэлгэшэ» гэнэн номууды барлуулан гаргуулаа. Тийгэжэ эрдэмэй доктор түүхэ, хэлэ бэшэг, ёно заншал, соёл болбосорол, зоной ажабайдал тухай 25 монографи, 200 гаран эрдэмэй хүдэлмэри бэшэн хэй.

Шэнжэлхы ажалайнгаа эхиндэ Дашинима Галданович Дамдинов литературна буряад хэлээр һонирхожо, РСФСР-эй габыата багша Дарима Тумуновна Тумуноватай хамта 2-дохи класста үзэхэ «Буряад хэлэн» гэнэн учебник 1964 ондо гаргуулаа һэн. Энэ номын 8 дахин шэнээр хэблэгдэжэ, хэдэн үсын үхибүүдэй түрэлхи хэлээ үзэхэдэнь, туйлай ехэ туһа хүргэһэн габыатай. «Хори буряадай ярянай хэлэнэй бии бололго» гэнэн асуудалаар шэнжэлгэ хэлэн юм.

Эрдэм ухаае хүгжөөхэ, монгол туурга арадуудай хэлэ бэшэг, түүхэ домог, аман зохёол шэнжэлхы хэрэгтэ асари ехэ хубитая оруулһанайн түлөө Дашинима Галданович Дамдиновта «Буряад Республикын эрдэмэй габыата ажал абуулагша» гэнэн хүндэтгэ нэрэ зэргэ олгогдонхой.

Дайнай, ажалай ба эрдэм ухаанай ветеран Д.Г.Дамдинов 85-тай боложо ябабашье, зохёохы ажалаа сог залитайгаар бэелүүлэн, нигүүлсхы һайхан сэдхэлтэйгээр Агуу Илалтын 65 жэлэй алдарт аюе угтажа байна.

Алтан һайхан табан хүбүүтэй, арба гаран аша гушанартай Дашинима Галданович Сэндэмэ Базаровна хоёр буян хэнгэтэй ябанал даа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Россиин соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: баатарай үхэлөөр унаһан совет сэрэгшэдэй дурсахаалда зорюулагдажа, КНР-эй Хайлаар хотодо бодхоогдон хушөө; эрдэмэй докторнууд Д.Г.Дамдинов, Д.Д.Лубсанов, Ш.Б.Чимитдоржиев Москвада; БКНИИ-гэй хэлэ бэшэгэй таһагта суглаан боложо байна (1966 он). Гэрбүлын альбомһоо.

ТРУЖЕНИКИ БИЧУРЫ - ФРОНТУ

«Всё для фронта! Всё для победы!» По примеру саратовского колхозника Ферапонта Головаева по всей стране развернулось движение по сбору средств на постройку танков и самолетов для Красной армии. Началось массовое движение по добровольному сбору денег, одежды, обуви, подписка на облигации военных Государственных займов.

Это всенародное движение по своему характеру и духу сравнимо со стахановским движением, начатому 30 августа 1935 года по благородному почину Героя Социалистического Труда Алексея Стаханова. В улусах и селах Ара-Киретского сомона всё делалось, как и по всей стране. Так, в улусе Дондо-Киреть три пожилых колхозника Бадмаев Цыбикжап, Кузнецов Яков, Очиров Бадмажап внесли в фонд обороны страны свои личные сбережения по 25 тысяч рублей. Высоким патриотизмом была охвачена вся страна.

С начала войны в колхозах на селе работали женщины, старики и подростки. Вся трудоёмкая работа на полях, лугах, фермах легла на их плечи, но планы, задания, поставки выполнялись полностью. Их трудовой подвиг в тылу сравним с героизмом солдат на кровавых полях сражений. Родина высоко оценила ратный и трудовой подвиг своих граждан. В 1946 году Указом Президиума Верховного Совета СССР 185 труженников тыла были награждены медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.». В их числе подростки 13-14 лет Бадмаев Рабдан, Будариева Дашима, Очиров Гомбо, Эрдынеев Батоцырен, Юмова Дулмацырен. Ныне большинство награжденных - ветераны преклонного возраста, живы и пользуются уважением земляков.

Война закончилась Великой Победой советских людей. Жизнь вошла в мирную колею. В начале 1950 года сельхозартели 4-х сел и улусов Ара-Киретского сомона Советом были объединены в крупный колхоз имени Жданова. Председателем был избран Санжигал Бадмаев. Благодаря ударному труду колхозников и умелому руководству колхоз вскоре стал миллионером. В 1960 году колхоз возглавил Н. Б. Юмсунов. В 1975 году он, к сожалению, трагически погиб в автомобильной катастрофе. В 1964 году хозяйство - миллионер объединили с колхозом имени Логовского (с. Елань) с новым названием «Дружба». Нимажап Будатарович лучшие годы своей жизни посвятил улучшению экономики и культуры родного колхоза, избирался депутатом Верховного Совета Бурятской АССР (1966-1971 гг.), делегатом второго всесоюзного съезда колхозников в Москве (1969г.), награждался орденом Октябрьской революции.

За колхозом «Дружба» было закреплено 39 558 га земли, из них 20 846 га сельхозугодий, в том числе пашни - 13 643 га, лугов - 1706 га, пастбищ - 5270 га. Колхоз в наличии имел тракторов - 71, комбайнов - 34, автомобилей - 27, свыше 20 тысяч овец,

2200 голов крупного рогатого скота, 500 лошадей, поголовье птицы превышало 50 тысяч голов. Потрясающие цифры! Труженники колхоза ежегодно наращивали производство сельскохозяйственной продукции. В 1970 году план был выполнен по всем показателям: зерну - 118%, мясу - 102,6%, молоку - 115,5%, шерсти - 100%, яйцу - 134,4%. Труд колхозников поощрялся материально и морально, они получали неплохие доходы. Заработок доярка составлял 1225 рублей, телятниц - 1311, свинок - 1322, чабанов и скотников-пастухов - 1100, птичниц - 1208, механизаторов - 1250, рядовых колхозников - 720 рублей.

Колхоз «Дружба» отличался полным обеспечением хозяйственно-производственными объектами, культурно-бытовыми, образовательными и медицинскими учреждениями. Для жителей улусов, труженников были созданы все условия для плодотворной работы, учёбы, лечения и отдыха. В этом большая заслуга всего трудового коллектива, специалистов и руководителей колхоза.

Следует отметить совместную трудовую деятельность предков с представителями других народов, особенно с русскими. Так, труженники сел Сухой Ручей, Ара-Киреть и Елань Л.Р.Куренков, С.Д.Бутаков, П.Ф.Синицын, П.Т.Филатьев, М.В.Сафонов, Г.Е.Попов, А.И.Маковеева, Р.Р.Гнеушев, Н.П.Куртошин, И.Ф.Истомин, И.Д.Сизых, В.М.Кондаков, В.Г.Стрекаловский, П.Г.Стрекаловский, Г.М.Сафонов, К.Л.Сафонов, А.С.Бутаков, Р.Г.Соколовиков, Р.Г.Новокрещенных, И.С.Новокрещенных, Г.И.Сизых, В.К.Арсентьев, В.И.Кузнецова, Д.Р.Гнеушев, Г.А.Бутаков, П.А.Попов, Н.Г.Куренкова, Г.В.Иванов, Т.Н.Филатьева, В.В.Кондаков и другие оставили о себе благодарную память как настоящие соратники по труду и жизни в сельской местности.

Из наших улусов и сел выросли высокообразованные кадры для многих отраслей, особенно специалисты сельского хозяйства. Не будет зорным назвать их по фамилиям: Б.Б.Юмсунов, Б.Н.Аюшеев, Д.Б.Сономов, С.Д.Ленхоев, Б.Б.Жигжитов, Р.Ц.Бадмаев, Н.Б.Юмсунов, Г.Ч.Очиров, О.Н.Ленхожиев, Г.Э.Санжиев, С.Е.Поздняков, Ц.Д.Б.Гомбоев, Г.Ц.Очиров, И.М.Зандаков, Б.Е.Юмов, Г.П.Доржиев, Б.Ц.Б.Эрдынеев, П.Д.Цыремпилов, Ж.Г.Санжиев, Ж.Г.Санжиев, П.Д.Цыденов, С.Ц.Итыгилов, Ц.Д.Цыремпилова, Б.Д.Дашиева, Б.Ц.Санжиева, Д.Н.Шодоев, Д.Ж.Очиров, Х.Л.Юмова, Д.С.Ленхоев, Д.Д.Багавгаева, Ю.Н.Юмсунов, Т.С.Итыгилова, Б.Р.Бадмаев, Т.С.Санжиев, Б.Р.Ген-

Л. Т. Абидуев

дунов, К.Э.Санжиев, Ю.Е.Поздняков, Э.Х.Гомбоев, Т.Х.Гомбоев, Ж.Х. Гомбоев, Б.Р.Бадмаев, А.Р. Бадмаев, Б.Р.Бадмаев, Б.Ц.Б.Жигмитов, С.Д.Абидуев, Д.Д.Шодоев, Д.Д. Сономов, Г.С.Санжалова, С.С.Санжалов, Т.Б. Намдакова, Ц.Б.Цыдыпов и другие.

Ведь их неустанным трудом, жизнью, посвященной своей малой родине, крепко стоят на земле наши родные улусы, налаживается жизнь следующего поколения земляков, несмотря на сложности и перемены современного периода страны.

Появился целый учительский клан сомона. Назовем самых первых учителей: Б.Э. Цыдыпова, Д.Г. Бадмаева. Следующее учительское поколение: Л.Т.Абидуев, Д.Ц. Номинов, Б.С.Бадмаев, Х.Ц.Номинов, Х.Д.Гомбоев, Ц.Б.Банзаров, Е.Б.Цыдыпов, П.Ц.Санжиев, С.Г. Санжиев, Б.Н.Тарянинова, Д.Д.Санжирова, Н.С. Бадмаева, Н.Б.Цоктоев, Б.Г.Жигжитова, Д.С.Аюшеева, А.М.Бурунова, Г.П.Бурунова, Б.Б.Жигмитов. Затем С.Д.Аюшеев, Л.Б.Цыдыпова, М.Д.Дармаева, Е.Д.Дармаева, Б.Д.Итыгилова, В.Д.Цыдыпов, Л.Б.Арьяева, Д.О.Сакияева, С.Б.Цоктоева, Е.Ж.Жаргалова, А.Д.Санданова, Н.Д.Зандаков, З.Б.Зандакова, В.Д.Абидуева, Г.Д.Цоктова, Г.М.Норбоева, В.Б.Норбоева, Ж.Б.Норбоев, Б.Б.Норбоев, Б.Х.Ильина, С.Х.Гомбоев, З.Г.Дармаев, В.Б.Эрдынеев, Б.Д.Аюшеев, Д.Б.Норбоева, Д.С.Санжалова, К.Д.Жамбалова и другие. Такой могучий учительский отряд обучил и воспитал несколько поколений односельчан. Спасибо и слава им!

В этой плеяде замечательных педагогов первыми получили высшее образование Ламажап Абидуев из Дондо-Киреть и Хандажап Гомбоев (Хаян), гордость местных жителей того времени. К великому огорчению, их сегодня нет с нами. О них несколько слов. По решению сессии Бичурского районного Совета народных депутатов Хаянская семилетняя школа была переведена в с. Дондо-Киреть в 1958 году и

преобразована в Киретскую восьмилетнюю школу. Первым директором был назначен участник Великой Отечественной войны Л.Т.Абидуев. Наряду с директорской и учительской работой он вел большую общественную работу среди населения. Он вспоминал, что существенную роль в становлении его характера сыграла атмосфера дружеских, доверительных отношений между людьми аймака, влияние педагогов Бичурской средней школы. Несмотря на тяжелые времена бичурские учителя дали своему выпускнику не только отличные знания, но и привили понятия о смысле жизни и роли человека в ней, о взаимоотношениях между людьми, товариществе и взаимовыручке. В 1965 году приказом Бичурского района его перевели директором Харлунской восьмилетней школы. Он всегда относился к порученному делу с душой, был умелым руководителем педагогического и ученического коллективов, умеющим организовать и направлять их деятельность на правильное русло. Его супруга Д.Т.Дармаева, кавалер ордена Трудового Красного Знамени, отличник народного просвещения СССР и РСФСР, заслуженный учитель Республики Бурятия после кончины мужа возглавляла эту школу до 1973 года. Затем она была переведена директором Киретской средней школы, где проработала до 1990 года, супруги вырастили и воспитали троих детей - дочь Валентина Ламажапова, врач гинеколог, сыновья Пурбо Ламажапович, кандидат физико-математических наук и Александр Ламажапович, начальник отдела Управления Федерального казначейства по РБ.

Х.Д.Гомбоев, ветеран военной и педагогической работы, после окончания педагогического института имени Д. Банзарова до конца жизни проработал в родной Киретской средней школе. Он владел прекрасным голосом и спортивными данными, был рекордсменом республики в беге на сто метров. Прекрасный учитель бурятского языка и литературы, высокообразованный человек, хорошо рисовал как художник-оформитель, задумчиво исполнял бурятские народные песни. Многие его ученики до сих пор вспоминают его как хорошего руководителя спортивных мероприятий. Хандажап Доржиевич с супругой Зинаидой Чимитдоржиевной вырастили и воспитали пятерых детей: З.Ч.Гомбоева, учительница начальных классов, сыновья Тумэн и Жаргал - инженера - строителя, Эрдэм - инженер-технолог, Солбон - учитель математики, дочь Баярма - заместитель директора одной из московских школ.

Мы гордимся славной когортой работников культуры и спорта Батоочиром Эрдынеевым, С.Д. Дармаевой, Р.Л.Сакияевой, художником А.П. Санжиевым, руководителем ансамбля

Х. Д. Гомбоев

Б.Ж.Номиновым, заслуженной артисткой РБ и РФ В.Е.Цыдыповой, заслуженным артистом РБ М.Д.Цыремпиловым.

Многие знают в республике первого мастера спорта по боксу в Бурятии Б.Б.Жигмитова, мастеров спорта по боксу А.Банзаракцаева и А.Будариева, кандидата в мастера спорта по боксу Ж.Норбоева, мастера спорта по пулевой стрельбе и по стрельбе из арбалета Д.Дармаева, мастеров спорта по стрельбе из лука Э.С.Санжиева и Д.Э.Санжиева.

Широкий список специалистов здравоохранения: Е.С.Бурзыкова, медфельдшер; Т.Е.Позднякова - врач-терапевт; Б.С.Бадмаева - врач-фармацевт; Н.П.Будариева - медсестра; С.Д.Абидуева - медфельдшер; В.Л.Абидуева - врач-гинеколог; С.Ц.Мониева - медсестра; В.Б.Цыдыпов - врач-анестезиолог; З.Б.Цыдыпова - врач-педиатр; Л.О.Ленхожиева - врач-уролог; В.Н.Яжинова - врач-невролог; Д.Ц.Санжиева, врач-стоматолог; В.М.Тарбаева - врач.

Приводим имена работников правоохранительных органов, которых сегодня нет среди нас: Д.М.Цыденов - участник войны; Н.С.Будаев - участник войны; ветераны Н.Н.Санжиев, Б.Д.Цыденов, Ц.Д.Зандаков, Д.Д.Багавгаев. Ныне на пенсии ветераны Б.Д.Гомбоев, Б.Д.Шодоев, Ч.Б.Санданов, Б.Д.Бадмаев, Ж.С.Бадмаев, Б.Б.Санжиев. И еще в строю бичурские юристы Л.Д.Юмов - Селенгинский РОВД; Д.Ц.Гомбоев - колония № 8; Э.Г.Бадмаев - полковник милиции в г. Якутске.

В заключение поименно перечислим земляков - ученых; докторов наук Юмсунову Т.Б. и Бадмаева Н.Б., кандидатов наук Дармаева Т.Г., Абидуева П.Л., Номинова А.Д., Зангееву С.Н., Замьянова И.Д., Юмсунову Л.Н., Эрдынеева С.В. и Позднякова С.Е. Пожелаем им плодотворной и творческой научной деятельности на благо республики.

Б.С. БАДМАЕВ,
ветеран войны и педагогического труда.
С.Г. САНЖИЕВ,
ветеран военного тыла.

БҮРЯАДАЙ БААТАР ХҮБҮҮД

1929 он. Алас-Дурнада КВЖД-дэ хитадууд болон белогвардейцүүд совет гүрэндэ добтолго эхилбэ.

Энэ байлдаанда совет Правительствын захиралтаар, Буркавдивизионой сэрэгшэд хабаадажа, генерал Ляной армине нэгэ хэдэн хоног соо бута намна сохилсобо. Бултаннаа урид Буркавдивизионой отделенин командир Дондог Дылгыров, взводой командир Гуржап Очиров тусгаар баатаршалга гаргажа, «Дайшалхы Улаан Тугай» орденээр шагнагдабад.

Дондог Дылгыров ВКП(б)-гэй XVI съезддэ Москвада хабаадажа, удаань СССР-эй. Советүүдэй VI съезддэ делегадаар лунгагдаад, ВЦИК-эй гэшүүн болобо. Агын суута хүбүүн Дондог Дылгыров оройдоол 27 наһатайдаа арад зоной түлөө ами бэээ үгээжэ ябаһаар, бандидуудта алуулба. Нютагтань - Зугаалайда, колхоздонь, нургуулидань Дылгыровэй нэрэ үгтэнхэй. Агада дурасхаалай хүшөө бодхоогдонхой.

Гуржап Очиров 1938 ондо Хасан-Нуурай. 1939 ондо Халхын-Голой байлдаануудта эрэлхэг зоригтойгоор хабаадажа, СССР-эй арайды обороньн комиссар К.Е.Ворошиловаа үнэтэ бэлэг - алтан часы, мүнгэн портенгараар шагнагдаба. Уданшьегүй 1939 ондо Очиров Кубанска 5-дахы кавалерийскэ нургуули дүүргээд, 1940 ондо түргэн болзорой тагнуулшадай нургуули Москвада дүүргэбэ. 1940 ондо Финляндийн дайнда хабаадажа, али талаараа бэлэдхэлтэй тагнуулшан байһанаа харуулжа, К.Е.Ворошиловаа баярай бэшэг абаба.

Дайнай эхилхэтэй сасуу Минск-Москвагай түмэр харгы хамгаалсаба. 1941 ондо Преображенск нууринда гэнтын добтолгоор 230 немецүүдэе худдаад, хэдэн мянгаад автомат, миномедтой подвоп буляжа абаба. Демидово-Велинск. Де-

мидово-Духовшика гэнэн Витебскэ хото ошоһон түмэр харгынууды тэнэлжэ, дайсанай урагшаа добтолгоы наатуулба. 1942 оной эхээр энэ баатаршалгын түлөө Г.В.Очиров Ленинэй орденээр шагнагдаба. Партизанска бригадын комиссар Никита Четвериков, бригадын партизан, дайнай республиканска Ветерануудай советтэ бэшэг эльгээбэ.

Четвериков: «Манай бригадын командир Гуржап Очиров тон түргөөр зүбшиндхэбэри гаргадаг, партизан бүхэнэй арга шадабари мэдэжэ, даабари үгэдэг, дайсанай оршон тойронхи байдалы эртэннээ мэдэдэг, дайсаанда гэнтын добтолго үнгэргэдэг, ой тайгада төөридэггүй, гол горхон, нуурнууды гаталхадаа бэрхэ, эрилтэ эхэтэй, тон журамтай, бидэнэрэй хүндэлдэг командир байгаа. Бидэнэр дайсанай ара талада олон түмэр хар-

гынууды тэнэлээбди, буу зэбсэгэй складууды галдаабди. Манай бригадын баатаршалга «Совет-Информбюрогой сводкодо» олон дахин «О» «Осипович» - гээд «Правда», «Известия», «Красная Звезда» газетэнүүдтэ бэшэгдээ. «О» «Осипович» гэнэн нэрэнүүд - Очировай нэрэ байгаа бшуу. Юуб гэхэдэ, Очировые немецүүд амидыгаар бариха, ехэ шагналда хүртэхээ оролдодог байгаа.

Бригадын бригадир, капитан Гуржап Очиров Европын гүрэнүүдэе немецүүдэй гарнаа сүлөөлэлсөөд, Берлин хүрэтэр дайшалхы баатаршалга гаталаа. КВЖД, Халхын-Гол, Хасан-Нуурай, Финляндийн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда эрэлхэг зоригтойгоор хабаадаһан. Ленинэй, «Дайшалхы Улаан Тугай» 2 орденый кавалер Г.В.Очирова «Российн Герой» гэнэн үндэр нэрые 65 жэлэй Илалтын үдэртэ үгэхыень хүсэнэб.

Владимир БАТОРОВ,
журналист.

Буряадай элитэ уран зохёолшо, Социалис Ажалай Герой Ц.Н.НОМТОВОЙ түрэнхөөр 100 жэлэй ойдо

ЭЖЫ АБАДАА - МҮНХЫН ДУРАСХААЛ

ЭГЭТЭ

Энхэ уужам Эгэтэдэ
Эдир залуу Даша-Хандын
Эгээн түрүүн багшалхаяа
Эльгээгдээн ажалда
Залуухан Цогто хүбүүн
Зорин Ярууна ерээ.
Залуугай дураар татагдан
Зол жаргалаа олоо.
Зүрхэнэй галай ошон
Заяагитнай холбоо.
Залуу наһанай охин
Замытнай гэрэлтүүлээ.
Эгэтэдээнютагжан
Эбтэйхэн зэргэлэн
Эдир хүүгэдэ дахуулан
Эрдэм номдо хургахаяа
Эгэтын нуралсалай гэр
Эхилээт ударидан ажаллаа.
Үзэг бэшэгтэ оруулхаа
Уужам замай эхи табяа.
Үргэн арадаа гэгээрүүлхээ
Үлзы хэшиг эмхидхээ.
Үглөөнхөө дорюун үхибүүд
«Улаан гэртэ» сугларха.
Үдэшэндөө ажаллаа дүүргээд,
Үндэр наһатан хубариха.
Эрхим ажалша зондоо
Эрдэм бэлиг заагаа.
Эршэмтэй зоригтой
Эльгэ дүүрэн ябаа.
Эгэтын эхин хургуули
Эрдэм бэлигээр дэмбэрэй
Эрэлхэг нютагай ажалшад
Эбтэй ажалдаа ябаа.
Үхэр малаа олошоруулан
Урмашан малшан ажаллаа,
Үргэн талаяа хахалан
Үндэр таряа ургуулаа.
Хамаг зоноо эблүүлэн
Хубисхалай туяа сасараа.
Хамтынгаа ажалда бултандаа
Хамсыгаа шаман ороо.
Хамтын ажалай ябасые
Коммунис парти ударидаа.
Артелин ажалай устав
Ангийн тэмсэл соо ургаа.
Залуу хүргэ зонтоёо
Совхоз, колхоз байгуулалсаа,
Социализмын харгы халбаруулан
Социалис мурысөө эмхидхээ.
Холошонгүй ябагаар алхалан
Хуурай түлээнэй гэрэлдэ улзан
Хөөрөлдөн, уншан, хони асаран
Колхознигуудаа гэгээрүүлэн
Хүгжэлтын түүхэ ударидалсаа.
Жаргалай коммунизмын харгы
Жабхалаанта үүдэ нээхээс
Жагсан арад хүдэлөө,
Жэгдэ алхалан дабшаа.

ДАЙН

Баруун зүгһөө үүлэнүүд
Баглайн хөөрэн дүүлээ,
Байлдаанай тортог хүбөөнүүд
Барагар хараар харагдаа.
Гэнтэ тэнгэри харлан
Гэмтын ябадал эрхилэгдээ,
Германиин хархис дайсан
Гай тодхор асараа.
Хотын түб гудамжада
Хүн зон суглараа.
Колхозой парторгын үүргэ
Ханамжатай дүүргэдэг
Эхин хургуулиин багша
Эсэгэ манай Цогто
Элидхэл хэлэн байгаа.
«Эбтэйгээр бултандаа
Эзэрхэг бузар дайсангай
Эридээр тэмсэхээ бэлдээ.
Алуурша, тонуулаша фашистые
Алад гаража болохогүй.
Амгалан тайбан ороноо,
Амараг найхан хүдэлөө,
Хүгшэн болоһон эжынэрээ,
Хүүгэн жаахан үринэрээ
Халдан ерэн дайсанһаа
Хамгаалхые уряалаа.
Хүндэ дайнай эхилхэдэ
Хүлдэ орон халганан,
Мүлхин дамжан ябаа нэм.
Манай аба бидэнээ орхин
Мордоо нэн, хатуу дайнда.
Эрэгтэй үндэр наһатан
Эжы, эгшэнэр, эхэнэрнүүд
Эдир бага үхибүүд
Эгэтэ хуурида үлөө.
Эжынэр бүгдэ хамжан
Эгшэрэн бултадаа хамгараа,
Эршүүлээ халан ажаллаа.
Эжы манай Даша-Ханда
Эхин хургуули ударидаа,
Эхэнэрнүүды зоригжуулан
Эгэтын ажалшад дахуулаа.
Түрэл колхозойнгоо ажалда
Түрүүшын зэргэдэ жагсаа.
Түрүү зоноо дэбжүүлэн
Парторгын үүргэ дүүргээ.
Түрэнхэн нютагтаа эдэбхитэй
Туйлажа зоригтой хүдэлөө.
Үглөөгүүр хэшээт үнгэргэхэ,
Үдын хойно хамтын ажалда,
Үдэшэндөө агитатор, суглаан,
Үдэр хүнигүй ябагша нэн.
Балшар бага үхибүүд
Баһал сэдхэлээ хатуужаа,
Дайнай үсын эдиршүүл
Дайгаа даража наадаа.
Цыренжап почтальон үбгэн
Сэлээнэй гудамжа гараха,
Тосхойно зон угтан
Тодон нагшан абаха.
Гэнтэ зарим тэмдэг
Гашуудалтай гуниг асарха.

Сэдхэлэйм зорюулга

Хүршэнэр сугларан бултааран
Хубаалдан уйдхар багтааха.
Миний үетэн нүхэдүүд
Муудалдан наадаа зогсоохо,
Наадан зугаа замжаа,
Пубарилдан гэртээ тараха.
Пугшалдан зарим эжынэр
Памааран ажалда дабшаа,
Эрхээн жаахан багашуул
Эжыгээ дахан ургаабади.
Эсэгээ хаража танихагүй,
Эсэгтэйб гэжэ мартахагүй
Эдирхэн дайнай үхибүүд
Иигэжэл урган ябаабади.
Ханада үлгөөтэй дүрсэ абын
Хододоол харан ябахаб.
Хүржэ ерэхэдэ баабайн
Хараад эсэгээ таяагүй наа,
Хэды ехэ эшхэбтэр байхаб
Хододоол нанан ябагша нэм.

ИЛАЛТА

Баатар олон араднай
Багса хүсээ зангидаа.
Булад эритээ хурсадаа,
Байлдаанда шангаар ороо.
Дээрмшэд хүнэй дайдада
Добтолон ороол хайрагүй,
Дайнда мордохон баабайнарнай
Дайлалдана хоротон дайсангай,
Буряадай зоригтой баатаршуул
Буруу нүзэгтэниие сохино.

Агууехэ Илалтын 65 жэлэй ойдо

ДҮЛЭТЭ ЖЭЛНҮҮДЭЙ БААТАР

дүхэригтэ Прохоровко шадар болоһон танк-
кнудай тулалдаануудта хабаадаа. Тэндэ
баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө Улаан
Одоной орденээр шагнагдаһан юм.
Пүүлэнь Белград, Харьков хотонуудые
сүлөөлэлсөө. Кировоград хотые сүлөөлхэ
тэмсэлдэ шалгаржа, Эсэгэ орноо хамгаал-
гын дайнай II шатын орденээр
шагнагдаһан.

1944 оной сентябрь нарада В.Д. Ункуев
сэргэй хургуулида эльгээгдээ. Пүүлэнь
Советскэ Союзай Маршал Г.К. Жуковай
удариджа байһан I-дэхи Белорусска фронт-
то эльгээгдэжэ, Польшын нийслэл Варша-
ва хотые сүлөөлэлсөө. Түнхэн нютагай баа-
тар хүбүүн Германи дайлан абалгын ехэ
байлдаанда эрэлхэг зоригтойгоор хабаадал-
сажа, Алдар Солын III шатын ордендо
хүртгэһэн алдартай. Фашис Германие
илаһаар 40 жэлэй ойтой дашармудуулан,
дайнай ветеран В.Д. Ункуев Эсэгэ орноо
хамгаалгын дайнай I шатын орденээр ша-
гнагдаа.

Дайгаа даралсажа, даагаа үүлдэжэ,
түрэнхэн нютагаа бусажа ерэнхэн Владимир
Доржиевич Ункуев түрэл «Восточные Сая-

Баатар бээс бэслэн
Байлдаанда илгаран дабшана.
Баабай эжынгээ хэлэһэн үрээл
Буурал Шулуута баабайдаа
зальбаран
Бузар дайсанаа сохи харюудана.
Бөөмэйлэн тэдхэһэн хүбүүднай
Бурхан тэнгэриэ мартаагүй.
Эгэтэ Буурал баабайдаа
Эсэгын хүбүүд бултандаа
Эрхэ бэшэ шүтэн ябаа.
Элдин найхан эхэ нютагаа
Эльгэлэн сэрэгшэд ханаа
Эжэлхэн бүлэдөө бусахаб гээд,
Эрээхэн бэшгээ эльгээгээл даа.
Хари холо газарта
Хатуу бэрхэ үелэ,
Хүшэр хүндэ сагта
Аюул гаталан ябагшадые
Алдар солодо хүтэлдэг
Алтан гурбан үгэ:
Арад, Эхэ орон, парти
Баатар солдадай зүрхэндэ
Бадаран тодоор ханагдана гээд,
Баабайнай бэшэһэн бэшэг
Борсогорхон харанхы гэртэмнай
Паруул туяа сасаруула
Хүхюу жаргал асарха.
Хүгшэн эжымнай гүйдэлтэй,
Хүнгэн сариун ябалалтай
Хүдэлмэридөө урматай дабшаа.
Хүүгэд, бидэнэр, зугаатай
Хүхилдэн наадаандаа гарахабди.
Дүрбэн дүүрэн жэл соо
Дайн хүжэрэн байгаа.
Агууехэ тулалдаан соо
Арадайнгаа жаргал хамгаалаа,
Добтолон ерэнхэн дайсанай
Дарагдаха үүдэн нээгдээ.

БУСАЛГА

Эхэ орноо абархан
Эрэлхэг манай сэрэгшэд
Германиин дайсадые дараа
Герой солото баатарнууд.
Буряад орноо суурхуулан
Бусажа баабайнарнай ерээ.
Үглөөгүүр хонхо хангюурдаа
Угтан хүлээн байгты гээд
Улаан-Үдһөө абатнай
Ашаанай машинаар гараа.
Ямар ехэ баяр болоо нэм.
Яһалахан жаргалай ошон
Яатараа бидэни хүхээгээ нэм.
Абаяа хараһаар гүйжэ ошоод,
Абаһаар тэбэрин таалахаб.
Талын гоё сээгүүды
Тэбэрээр суглуулан барихаб,
Түсэблэн нанан байгаа нэм.
Тэргэ мориндо хуугаад,
Тайлууд угтахаа ошоо нэмди.
Баабайгаа хараад таяаһы наа,
Уруугаа харан хуугааб.

Баглаа гоё сээгүүднэ
Булга хубарин тэргэһээ
Хормойһоо халтиран доошоо
Харгы дээрэ унашоо.
Харин абам басагадаа
Хараһаар тэбэрин таалаа
- Харыг, минни аба, - гээд,
Хашхарха дурам хүрөө нэн.

ҮЛДЭРГЭ

Алдарт сэрэгшэд бусаа
Амгалан байдал асараа,
Ажалдаа шармайн ороо
Ашатай хэрэг ябуулагдаа,
Ажал хүдэлмэри хүгжөө.
Дайнай хүлээр абамнай
Дунда хургуули Үльдэргын
Директорэй тушаалда

томилогдоо.
Дэлгэр ариун дүүрэн сэдхэлээр
Дорюун нягта ажалдаа
Үлзы найхан Үльдэргэдөө
Удаан жэлэй турша соо
Үльдэргын хургуули ударидаа.
Залгаа олон жэлнүүд соо
Замай холо харгыда
Зорихон бэрхэ хурагшалаа
Заяагын зоригжуулан баталаа,
Далииснь дэбжүүлэн ниндхүүлээ.
Олон бэрхэ шабинар соо
Оноутад, эрдэмтэд ургаа.
Эрдэм олгоһон шабинар соо
Эрхим хүбүүд олоор гараа.
Ажал хүдэлмэрингөө амжалтаар
Алдар сууда хүртөө.
Сээжын ялархан одон
Сэбэр замай гэршээ.
Бэшгэдэһэн олон зохёол
Бэлиг шадабарин дүн.
Энэрхы эжы аба хоёрни
Эжэл хоёр шубуудтал
Эзгэ хубарин ниндэжэ
Зэлэ татан ябаа.
Зэргэлэн хоюулан эбтэйхэн
Зүргэ гарган алхлаа.
Зургаан хүүгэдэ дахуулан
Заагаад замынь табяа.
Үндэр наһа наһалжа
Үргэн арадаа түрэнхэн ябаа.
Буян хэшиг дэлгэжэ,
Буряад орноо суурхуулаа.
Үрээл найхан үгэнүүдыень
Үргэлжэ шагнаха хурагшад,
Үгэлэн хэлэһэн заабариень
Үсын үедэ дамжуулагдаха.
Уран гоё зохёолнуудыень
Уншаха ерээдүйн үринэр.
Аба эжым зааһан хургаал
Арадай багшын үрээл.
Манай сэдхэл бодолдо
Мүнхэрэн тогтоол хэтэдээ.
Сэсэгма НОМТОВА.

Саяан уулын хормойдо оршодог
хотогор Хоймор нютагта түрэнхэн
В.Д. Ункуев 1940 ондо совет армиде
абтажа, 1941 оной май нарада танко-
ва хургуули дүүргээд, Брест хотодо
алба хэхээр эльгээгдээ нэн.

Дайнай түрүүшын саһаа хархис дайсад-
тай шанга тулалдаанда танкис В. Ункуев
нүхэдтээс хамта гэдэргээ сухариха баатай
болоо нэн. Тини 1941 оной эсэстэ Москва
шадар болоһон ехэ байлдаанда хабаадалса-
жа, түрүүшынхис шархатаһан байна. Гос-
питальдо хэбтэжэ, бээс эмнүүлһэнэй удаа
мэргэжэлээ дээшлүүлхэ хургуулида хураа.
Тэрэниие дүүргэжэ, Владимир Доржиевич
бүлэг танкистнуудтай сугтаа тракторна
заводһоо шэнэ Т-34 түхэлэй танкнуде асар-
ха гэжэ Сталинград хото эльгээгдэһэн уша-
раа мартадаггүй бэлэй.

Тракторна заводто ошоод байтарнь,
фашис булимтарагшадтай самолёдууд бом-
бодолго эхилээ. Үдэрэй 12 сагта танкнудые
заводһоо гаргажа, дайсадай танкнудтай
ехэ шанга тулалдаан болоо. Эндэ хоёрдо-
хиёо шархатааб, - гэжэ В.Д. Ункуев хөөрэдэг
нэн.

Госпитальһоо гараһанай хүлээр Вла-
димир Доржиевич 5-дахы танкова армин
бүридэлдэ орожо, Сталинград шадарай
байлдаанда хабаадалсаа. 1943 оной февраль
нарада тэрэ «Дайшалхы габыягай түлөө»
гэһэн медалаар шагнагдаһан байна.

1943 оной зун В.Д. Ункуев Курска

трактор агтые жолоодожо, складһаа хү
наалин, гахайн, хонидой фермэнүүддээгүүр
жэлэй дүрбэн сагта фураж шэржээ правле-
ниингээ зүгһөө нэгэнтэ бэшэ найшаалда
хүртгэһэн байха.

Би сүлөөтэй сагтаа агитаторай болон
хүдөө бэшэгшын уялгануудые дүүргэжэ, нэн-
гэтэ бэшэ тэрэ складта ошожо хүнүүдээр
хөөрлэддэг байгаа. Складые даагша В.Д.
Ункуевта хүнүүд эржэ, мүнхэнэй би боло-
тор фураж, малай эдихэ холигдомол талха
абадаг бэлэй. Владимир Доржиевичай хэ-
дэн хоногто ошоходонь, тэрэнэй гэрэй эзэн
эхэнэр Сырен-Дулма Тубановна складые
даагшаар ажалладаг байгаа.

В.Д. Ункуев ажалдаа үнэн сэхээр, эсэхэ
сусахые мэдэнгүйгөөр хүдэлһэнэйнгөө түлөө
«Восточные Саяны» ажахын, РК КПСС-эй,
райгүйсэдкомой, хүдөө ажахын министр-
стын, хүдөө ажахын профсоюзай обкомой,
КПСС-эй обкомой олон тоото хүндэлэлэй
грамотануудаар болон үнэтэ бэлэгүүдээр
нэгэтэ бэшэ шагнагдаһан юм.

Хэдэн жэлэй урда тээ дайнай болон ажа-
лай хүндэтэ ветеран В.Д. Ункуев 100 наһанай
харгыда ороод ябатараа, энэ дэлхэйһээ ха-
хасан ошоод даа. Энэ нүхэрнай нютаг зоной
зүрхэ сэдхэлдэ мартагдахагүй.

Б.БИРБАЕВ,
Эсэгын дайнай ветеран,
ахалагша багша, РСФСР-эй
болон СССР-эй арадай гэгээрэлэй
отличник. Буряад Республикын
габыята багша.

СЛАВНЫЙ РОД ВАНЖИЛОВЫХ

Одним из прославленных земляков нашего Верхнего Торейя Джидинского района из местности Санжен Булак является Ванжилов Сэнгэда Санжиевич, известный охотник, табунщик, экспедитор товаров между Улан-Удэ и Закаменском, участник Первой мировой войны, владевший монгольской письменностью. Он часто вспоминал военные эпизоды из своей жизни, о том, как во время боя переплывали на плоту через Волгу.

Фото Р.Н.БАЗАРОВА

Дугар-Сурун Ванжилов

Было ему о чем рассказывать, много лет работал ямщиком на верблюдах, из Маньчжурии вывозили чай, шелк и другие товары Китая. По воспоминаниям Нины Егоровны, его любимой невестки, он был добрым и отзывчивым человеком, учил ее как разбираться в мехах, как выделывать соболя. Будучи отменным охотником, своего единственного сына Дугара Суруна просил не братья за ружье, а чтобы выучился.

Сам охотился, бродил по тайге, чтобы прокормить семью: жену Бутид Цагановну, дочерей Ханду и Сурун, сына Дугар-Суруна, многочисленных родственников. Супруга его была отличной домохозяйкой, неутомимой труженицей, как многие женщины села выделывала шкуры косулей, шила из них брюки всем членам семьи, так как не было в ту пору ткани в магазинах.

Единственным источником жития-бытия у них, кроме лесной добычи, был ежедневный крестьянский труд, потому дочь Ханда, пережившая тяжелый недуг - менингит в детстве, потому безграмотная, рано начала работать, в 19 лет табунщицей с родителями, затем в колхозе дояркой. 1200 голов лошадей приходилось пасти и летом, и зимой. На помощь от правления колхоза была выделена в зимнее время еще одна помощница Цыренка ахай, будущая жена Цыгунуова Дамдина-фронтвика, которая имела дивный голос и пела так задумчиво, что все заслушивались. Кстати, она сейчас бодр, вплоть до 80 лет выступала на сцене своего ДК, района и республики.

Бывали разные случаи во время охоты. Сэнгэда Санжиевич вспоминал: «Однажды целился на косуля, вышли за матерью два детеныша, совсем махонькие, но я их пощадил, не стал стрелять. Но после этого случая долгое время мне не попадались дикие звери».

Старшее поколение Ванжиловых были людьми бескорыстными, гостеприимными, порядочными, честными тружениками, потому их дети пошли этой же дорогой по жизни.

Старшая дочь Сурун Ванжилова-Ниндыпова, закончив Гэгэтуйскую семилетку с похвальной грамотой в 1937 году, 14-летней девочкой уехала одна в Красноярск, стала студенткой финансово-кредитного техникума. Там она увлекается хореографией, упорно занимается спортом: волейболом, лыжами, принимает участие в зональных соревнованиях. Вернулась в Улан-Удэ в 1940 году, накануне I декады культуры и искусства Бурятии в Москве. Ее приглашают в хореографическую группу, начинаются ежедневные репетиции по 6 часов, затем поездка в Москву, спектакли, во время которых она увидела членов правительства СССР: Сталина, Молотова, Ворошилова, Калинина и других. После декады ей предложили остаться в театре, но она решила работать по специальности, была назначена главным бухгалтером сберкассы района, а муж, Ниндыпов Дарма, работал управляющим Госбанком.

Свое увлечение танцами она сохранила надолго: на общественных началах вела в Петропавловской средней школе танцевальный кружок. Она была заботливой, внимательной дочерью и сестрой, в то трудное послевоенное время взяла к себе брата Дугар-Суруна, чтобы он получил школьное образование. Когда тяжело заболела, она мужественно боролась с недугом до конца своих дней. Оставила своему единственному брату прощальное письмо-просьбу: «Брат мой, работай хорошо, ты можешь, не увлекайся спиртными. Посмотри за нашими. Желаю тебе счастья». Так ушла преждевременно эта красивая, умная женщина, ее в последний путь провожала вся Петропавловка.

Сестра Ханда была окружена заботой и вниманием семьи своего племянника Баира, его матери Нины Егоровны Ангаевой до конца своей жизни.

Дугар-Сурун Сэнгэдаевич Ванжилов - ветеран педагогического труда, через всю свою жизнь пронес любовь к спорту, искусству, с молодости писал статьи в газету о делах и интересном событиях своего села.

Можно сказать без преувеличения - сегодня он внештатный корреспондент газеты «Духэриг». Ежегодно проводимый конкурс «Лучшие люди Бурятии» не проходит без участия Ванжилова Д.-С.С. Главное, его очерки об интересных личностях республики. С его помощью лауреатами стали ученый С. Ш. Чагдуров, народный артист СССР Д. Дашиев, художник Дашинима Дугаров, поэтесса Матвей Чойбонов, певица-алтан гургалдай Бадма-Ханда Аюшеева, главный режиссер кукольного театра Эрдэни Жалцанов. По природе и складу характера Дугар-Сурун Сэнгэдаевич человек весьма скромный,

Отец Сэнгэда Санжиевич Ванжилов

Мать Бутид Цагановна

Сестра Сурун

сдержанный, но внимательный и чуткий к людям. Его внимание направлено к интересным событиям, биографиям земляков, кто должен остаться в памяти людей, потому на презентации книг, памятных вечерах он обязательно лично поздравит виновника события с подарком, с конвертом, подарит свою любимую песню и стихи. Эта душевная щедрость не всем дана!

Отец Дугар-Суруна Сэнгэдаевича - родной дядя первого Героя Советского Союза Гармажапа Аюровича Гармаева. По инициативе Д.-С.С. Ванжилова на родине Героя в День Победы ежегодно проводятся соревнования по легкой атлетике, учредителем и спонсором которых являются Ванжилы. Этот почин является большим примером для других, которые не должны забывать свои корни, свою малую родину!

Род Ванжиловых продолжается, славится своими добрыми делами: сын Д.-С.С. Ванжилова и уважаемой Нины Егоровны, отличника народного просвещения России и СССР, Баир Дугар-Сурунович является министром природных ресурсов и экологии Республики Бурятия. Воспитанный на лучших традициях старшего поколения Баир - патриот своей малой родины, не только поклоняется священной горе Санта Баабай, но и принимает самое активное участие в проводимых массовых торжествах, спонсирует, оказывает материальную помощь. Вместе со своей супругой Сэсэг Пурбуевной Ангаевой, доктором исторических наук, зав. кафедрой технологического университета, воспитывает четверых детей, которые успешно учатся в разных вузах страны.

Дочь Дугар-Суруна Сэнгэдаевича Анна Ванжилова получила специальность экономиста, в течение многих лет трудится бухгалтером в казначействах РБ.

Недаром в народе говорят: «Что посеешь, то пожнешь», потому Ванжиловым есть чем и кем гордиться сегодня!

Бадма-Ханда ГОЧЕЕВА,
отличник народного просвещения России,
заслуженный учитель РБ.

САГААН НАРЫН МЭНДЭ!

Сагаан уулын орой дээгүүр
Сагаан саһаар дугы хэнээр
Салуу үргэн Буряадтамнай
Сагаан нара хүрөөд ерээ.

Сарюун дорюун үбгэд хүгшэд,
Сасуу олон үеын нүхэд,
Сагаан нарын амар мэндэ!
Сарюун дорюун үбгэд хүгшэд,
Сасуу олон үеын нүхэд,
Сагаалганай баяр мэндэ!

Шэжэр мүнгэн арюун замаар
Шэмээтэйгээр омог янзаар
Шэнхинэмэ хүгжэм зэдэлгээд,
Шэнэ жэлнай мандап гараа.

Арад зондоо Сагаан нара
Аза жаргал юрөөгөөл даа.
Нэрэ солынь магтан үргөөд,
Нэгэ наһа нэмээгээл даа.

Сарюун дорюун үбгэд, хүгшэд,
Сасуу олон үеын нүхэд,
Сагаан нарын амар мэндэ!
Сарюун дорюун үбгэд, хүгшэд,
Сасуу олон үеын нүхэд,
Сагаалганай амар мэндэ!

САГААЛГАН

Газаамнай — үбэл:
Газарнай саһан дор дууранал.
Хүндэтэ Шэнэ жэл ерээжэ,
Хүн зоноо хүхөөжэ байна лэ.

Сагаалган, Сагаалган,
Бурхандаа мүргыт.
Сагаан эдеэгээ дэлхэйдээ
үргыт.

Сагаалган, Сагаалган,
Саяан дээгүүр сахилна,
Байгал дээгүүр бадарна.

Досоомнай — хабар...
Доһолһоор морилхо дүтэлөө.
Хониднай эбтэйгээр эхирлээ,
Хореондоо олоороо хүрэглөө.

Зосоомнай — дуран...
Золтой жэл оршобо янзатай.
Хоюулаа инагни зэргэлээд,
Хододоо ябаеы жаргалтай.

Сагаалган, Сагаалган,
Бурхандаа мүргыт.
Сагаан эдеэгээ дэлхэйдээ
үргыт.

Сагаалган, Сагаалган,
Саяан дээгүүр сахилна,
Байгал дээгүүр бадарна.

БАЙХАН ДУУГААР МАГТАЯ

Сагаан буурал толгойтой
Сагаан үбгэн баабаймнай

Гунгаа ЧИМИТОВ

Бурхан тахил түхээрээд,
Бултандамнай хандаа лэ.

Сагаан арюун сэдхэлһээ
Сагаалганаа угтаеы!
Наруул нангин хайндэрөө
Найхан дуугаар магтаеы!

Хүгтэй аша зээнэртэй
Хүгшэн эжы — төөдэймнай
Хүрэнгөөрөө сэржэмдээл,
Хүхюутэйгээр хэлээ лэ.

Баярланхай, жарганхай
Балшар бидэ үхибүүд
Буряадаараа хубсалаад,
Булта эбтэй дабтаабди.

Сагаан арюун сэдхэлһээ
Сагаалганаа угтаеы!
Наруул нангин хайндэрөө
Найхан дуугаар магтаеы!

ЗОЛОЙ ҮҮЛДЭ ДОХЁОЛБО

Найхан сагы зүгнэжэ,
Нара наран тохёобо.

Зоной урма нэмээжэ,
Золой нүлдэ дохёолбо.

Саһан дээгүүр сагаалхин
Сагаан нара морилбо.
Санзайн хоншуу үнэрөөр
Сагаалхые уряалба.

Жэгүүрээрээ дэбинээр
Жэлнай мүнөө шэнэлбэ.
Хүдөөдэмнайш, хотодош
Хүхюун хайндэр эхилбэ.

Саһан дээгүүр сагаалхин
Сагаан нара морилбо.
Санзайн хоншуу үнэрөөр
Сагаалхые уряалба.

Буряад-монгол араднай
Булта баяр жаргалтай.
Ехэ хэрэг урданнай,
Ерээдүймнай найдамтай.

Саһан дээгүүр сагаалхин
Сагаан нара морилбо.
Санзайн хоншуу үнэрөөр
Сагаалхые уряалба.

«КАРТИНЫ ЗОРИКТО - РАДОСТЬ ДЛЯ ВЗОРА, ЭТО ВХОД В ОСОБЫЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МИР...»

Искусство

Так пишет в предисловии к каталогу работ бурятского художника Зорикто Доржиева (СПб: Palace Editions, 2008) профессор Колумбийского университета Роберт «Тенцин» Турман.

КАКОВ же он, этот художественный мир нашего с вами земляка?

Да, он особый, иначе не собирал бы такие большие залы, где люди подолгу всматриваются в работы художника, спорят между собой. Отчего это происходит? Не оттого ли, что при первом же взгляде на его картины мы ощущаем в себе глубинную связь с образами, сюжетами, а, значит, с самим духом, заключённым в работах Зорикто.

Кто-то, конечно, заметит, что ориенталистская тема не может не вызвать подобные чувства. Вызывает, но не всегда. Даже если у иного художника прекрасно выписаны, объёмны отдельные детали – в костюме, в снаряжении и так далее – они нередко так и остаются отдельными выразительными элементами.

Здесь же наше восприятие, не акцентируясь изначально на каких-то этнографических моментах, ведёт нас дальше в глубь веков.

На открывшейся недавно, во второй день весны, в Художественном музее имени Ц.С. Сампилова персональной выставке Зорикто Доржиева под названием «Один год из жизни художника» мы вновь, как и два года назад (2007), возвращаемся генетической памятью в Великую Степь. С её гулом от топота тысяч копыт ретивых лошадей, с её пёстрыми красками, только на первый взгляд кажущимися монотонными. С её предгрозовым, несложным дыханием, особенно подчёркнутым на этот раз в графическом цикле «Жестокий век». Кстати, это иллюстрации к одноимённому роману Исая Калашникова, которые мы, улан-удэнцы, видим впервые. Да они и представлены широкой публике пер-

вый раз именно в эти дни. Работа над новым изданием известной книги подходит к концу, и, возможно, на закрытии выставки нам удастся поддержать в руке сигнальный экземпляр.

Зорикто – это наша Бурятия. Я отношу себя к почитателям его таланта, давно слежу за его ростом, – сказал на торжественной церемонии открытия выставки Председатель Народного Хурала РБ Матвей Гершевич. – Помню, как на Олимпиаде в Пекине, желая полнее показать Бурятию, мы специально организовали выставку работ Зорикто Доржиева. Его картины показывают богатую историю бурятского народа. В Пекине его выставка пользовалась огромным успехом. И сегодня я вновь убеждаюсь в зрелости, глубине и самобытности таланта художника.

Персональная выставка Зорикто Доржиева в Улан-Удэ, представленная ООО галерея «Ханхалаев» по заказу и при финансовой поддержке Министерства культуры РБ, – это событие в культурной жизни республики. Как заметил министр культуры Тимур Цыбиков, «это своеобразный подарок жителям Бурятии к Сагаалгану». По его

словам, Зорикто Доржиев – человек-символ, который несет информацию о бурятской культуре в мировое культурное пространство, «однако, было бы несправедливо, если бы Бурятия выпала из выставочного плана бурятского художника».

Почти все экспонаты, а это около пятидесяти живописных и графических работ, выполнены в 2009 году. И совсем неожиданно на выставке скульптурные работы Зорикто Доржиева, к этому жанру он обратился совсем недавно.

За то время, которое прошло со дня первой персональной выставки Зорикто Доржиева в Улан-Удэ, с его работами познакомились жители Иркутска и Томска, Москвы и Страсбурга, Люксембурга и Брюсселя, Пекина и Нью-Йорка, Майами. Персональная выставка состоялась и в Государственном Русском музее (Санкт-Петербург), а это на сегодня одно из самых важных событий в жизни художника.

Хотелось бы напомнить читателям биографию Зорикто Доржиева.

Он родился в 1976 году в Улан-Удэ. В 1996 окончил Бурятское республиканское училище культуры и искусств, в 2002 с

отличием окончил Красноярский государственный художественный институт (кафедра живописи, мастерская А.М. Знака). В 2003-2005 годах стажировался в творческих мастерских Российской Академии художеств, отделение Сибири, Урала, Дальнего Востока (руководитель А.П. Левитин). Зорикто Доржиев – участник многих региональных, российских и международных выставок.

Работы художника хранятся в Государственном музее ис-

кусств народов Востока, в Иркутском областном художественном музее им. В.П. Сукачева, в Томском областном художественном музее, в Бурятском республиканском художественном музее им. Ц.С. Сампилова; в частных собраниях России, США, Германии, Австралии, Франции, Бельгии, Великобритании, Тайваня, Монголии.

Надежда ГОНЧИКОВА.

Фото Радна-Нимы БАЗАРОВА и Дулмы БАТОРОВОЙ.

ШАГАЙ НААДАН ГОЁЛ ДАА!

Сагаа харын үдэрнүүдэй үедэ Буряадай гүрэнэй филармониин ба Буряад арадай артистуудай Саян ба Эржена Жамбаловтанай үүсхэлээр шагай наадамнай үдэрэгдэжэ, 2-дохи жэлээ тэрэл үдэртөө, февралын 28-да үнгэрбэ. Энэ мурысөөнэй турнирта хамтадаа 100-гаад хүнүүд хабаадаба. 4 шэрээнүүдэй хажууда судьянууд зогсожо, түрүүшын 16 хабаадагшад дүрбэ дүрбөөрөө зогсожо, халуун тулалдаанай байлдаанууд эхилбэ даа. Эдэ наадагшадые хаража байхадаа, эжэлүүдгүй Ц.Дондогойн «Шагай» гэжэ шүлэгэй мурнууд ханагдаба...

Шагай, шагай, шагайхан –
Шагай наадан гайтайхан.
Ерхоо зүбөөр барижа,
Ехоор харбан наадайл.
Хонхо, морин, бүхэнүүд
Ходо дабхар буунал даа...

«Шагай шүүрэлгэ», «Шагай няһалалга» гэхэн 2 янзын наадаануудые эмхидхэбэ. Ахалагша судья Саян Цыдыпович Жамбалов наадануудай үедэ шэрээнүүдэй хоорондуур ябан зонхилжо, ехэ хэрхоор харан ябана.

Нааданай үхибүүдые асархан багшанартай танилсабабди. Улаан-Удэ хотын 7-дохи лицейн инклю-

зивизэ нуралгын түбэй хүтэлбэрлэгшэ Дансарунова Надежда Алексеевна, Шодорова Альбина Батомункуевна – буряад хэлэнэй багша, Бандеева Жанна Хусэвна – ЛФК-гай багша, Дээдэ-Саятын санаторно гуримай интернат – хургуулин буряад хэлэнэй багша Тарбасва Дарима Болотовна, Буряадай гүрэнэй хореографическа училищин буряад хэлэ заадаг багша Дамбаева Жаргалма Дабеевна, Буряад Республикын үндэһэтэнэй лицей – интернадай

багшанар бүхы үхибүүдээрээ хабаадабад.

Жюриин гэшүүдэй зүблөөгөө хэжэ байха үедэ концертнэ зал соо Саян, Эржена Жамбаловтанай хүтэлбэрлэдэг «Урагшаа» гэхэн ансамблиин дуушад Дашима Соктоева, Сэсэгма Аюшсева г.м. хатаршад бүжиглэн, Сагаан наара амаршалаад, дуунуудаа, үрээлнүүдэ наадагшадта халуун альга ташалган доро бэлэглэбд.

Энэ үедэ би ажалай ветеран Сыдеева Мэдэгма Жанаевантай

Сагаалганай уулзалганууд

(Бурпромстрой) проектнэ институтта хүдэлхэн зандаа) – 3 үхибүүдэй эжы, 2 аша зээнэртэй хүгшэн эжы болоһон – хөөрэлдэбди: «Би шагай наадаха үнинэй дуратайб, ашанар зээнэрээ хурганаб. Гэртээ туулмаг соогоо шагайнуудаа сулгуулдагби».

Агын Догой нютагай Цыдыпова Сэндэма Гуруевна – пенсидэ гаранхай, наһатайшуулай дунда түрүүшын нуурида гаража, 5 мянган түхэриг шүүбэ. Финалда жребди табиһанай һүүлдэ Цыдыпов Эрдэни Мункожаргалович гэжэ 13-дахи үхибүүдэй тамиршадтай (спортивна) хургуулин директорээр хүдэлдэг хүбүүнтээ сугтаа нэгэ шэрээдэ наадахаа гарангоод байба. Сэндэма Гуруевна нигэжэ хөөрэнэ: «Бидэнэр гэр бүлөөрөө үдэшэлэндөө сүлөө сагтаа нуужа наададагбди, хойто жэл 12-той аша басагаа наадахыень абаад ерэхэб».

Х.Намсараевай нэрэмжэтэ гүрэнэй Буряад драмын артист Баярто Эндонов «шагай шүүрэлгэ» гэжэ нааданда түрүүшын нуурида гаража, мүнгэн шанда хүртэбэ. «Би бага байхадаа, интернада байдаг байгааб, сүлөө сагтаа шагай наада наадагша һэмди. Шагай наадахада анханай хорилго хэрэгтэй. Бэсын энхэ

элүүртэ, нюдэнэй хараада тухатай наадан гэшэ. Энэ наадан хадаа үхибүүдэй хүмүүжүүлгэдэ сэхэ тухатай нүлөө үзүүлэ, үсэд нэтэрүү, тэсэбэритэй байхын түлөө туһална», – гэжэ Буряад Республикын арадай артист Баярто Эндонов өөрынгөө ханамжаа хэлэбэ.

Үхибүүдэй дунда, 12-18 наһатайшуулай дунда «Шагай няһалалга» гэхэн нааданда Балдэнсэрэн Бэлигтэ түрүүшын нэгэдхи нуурида гараба. «Шагай шүүрэлгэ» гэхэн нааданда Дашицыренов Руслан нэгэдхи нуурида гаража түрүүлбэ. 2-дохи, 3-дахи нууринуудта гараһан наадагшадта гарай бэлэгүүдые, мүнгэн шангуудые барюулбад.

Энэ шагай нааданай хайндэры мүнгэнэй талаар туһалһан ООО «Снежный барс» - В.А.Раднаева, Т.Д. «Барис» - В.Д.Аюшеева мэдээсэлэй талаар туһалһан – БГТРК ба телекомпани «Мир» гэгшэдтэ баяр баясханин хүргэнэбди.

Нина ЛЕНХОБОЕВА-АРТУГАЕВА,
Буряадай Уран зохиолшодой холбооной гэшүүн.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Дээдэ-Саятын интернат хургуулин үхибүүд.
Р-Н. БАЗАРОВАЙ зураг.

Бүхэдэлхэйн харилсаан - буряад-монголнуудай хуби заяан

ШЭНЭХЭЭН НЮТАГААР ЯБАХАДАА...

Михаил Елбоцов Баруун хомоной соёлдой байшан соёл

Нёдондо нажар Шэнэхээн нютагаар ябахан тухай олон фото-зурагууд хануулна. Тэдэнэй нэгэн дээрэ Сосолмаа хани нүхэдэйнгөө концертын хүүлээр ороhon байна.

Би «Буряад үнэн» газетын корреспондент гэжэ хэлэхэдэми, тэдэнэр манай газетэ мэдэдэг байна, эндэхээ сонинниемнай эльгээдэг, абаашадаг байна. «Бидэ ехэ баяртайбди. Шэнэхээн дахинаа ерэжэл байгыт даа, - гэжэ тэдэнэр хэлээ. - Манай үхибүүд, аша зээнэр Улаан-Үдэдэ ажахууна. Тэдэндээ танай сонинной ашаар лэ мэндэ хүргэнэбди.

Та, оросой буряадууд, ородтоо хайлаанта даа. Танда ошоон зон тиигэжэ хөөрэдэг. Хитад гүрэндэ үсөөхэн буряадуушые хадаа Эхэ нютагаа бү мартаа, Хитадта бү хайлаа гэжэ ханадагбди. Хитад хэлэшые горитой мэдэхэгүбди. Буряадаараа хөөрэлдөөд лэ байдагбди».

Дулма БАТОРОВА.
Авторай фото-зурагууд.

Сосолмаа хани нүхэдтээ

БГТРК-гай журналист Геннадий Тараскин Сэмэйдэ үндэдэ хүртэнэ

Хайлаарта

Барилдаан

Мисил хубуушан

Дэмбэн Царендоркы шототайшеад зоноор

Алтарганын сээсэглэхэ үе

Үйлэсын ваймязшан

Бальжимаа багша

Хайлаар хотын гудамжа

Эдир Будамшуу

Хитадай үхибүүд

ОЛОН БУАНГАА ЭДЛЭН ЯБЫТ

Захаминай аймагай Үлэгшэн тоонто гуламтай Мария Цыдыповна ТУРТУЕВА (нютаг нэрэн Клар) түрэл ажахынгаа...

Ойн баяр

туршада ажаллаан алдартай. Алтан арбан хургануудын хүн далай салгидуулан, дээрээ хабахгүй, дороо оёргүй гэхээр хүнэгүүдэе, бидонуудэе сагаан эдээгээр халажа, билтаруулжа ябаһан омог доруун ханань мүнөө үлгэр мэтээр заримдаа наагдадаг ёһотой.

Түртэтэнэй ажалша, үнэн сэхэ угнаа урган гараһан Мария Цыдыповна мүнөө 70 наһанайнгаа ойн баярые 7 үри хүүгэдэйнгээ, 17 аша зээнэрэйнгээ, 9 гушанарайнгаа, түрэл гаралайнгаа, нүхэд зонойнгоо дунда угтаадаа, хүндэ ямбын хойморто залагдахал ёһоороо залагдаа бшуу. Хүндэтэ наалишан үрэ эхэтэ ажалайнгаа түлөө Бурядай АССР-эй дээдын засагай, аймагай захиргаанай, колхозой Хүндэлэлэй грамотануудаар

шагнагдаһан, «Ажалай ветеран» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Габшагай табан жэлнүүдэй дүнгөөр эрхимлэгшын, социалис ажалай ударнигай соло дуудуулжа ябаа.

Ажахыһаа түлөөһөгүй путевкоор оло дахин шагнагдаа. Монгол найхан ороноор, удаань Киев, Волгоград, Одесса хотонуудаар аяншалһан, Дарһанай, Аршаанай, Горьчинскын курортнуудта амарһан юм.

Санага нютагнаа гарбалтай М.Б.Будаевтай хуби заяагаа холбожо, үри хүүгэдэе үдхөө, үргэн харгыдань гаргаа.

Үншэн хэнзэ үндыбэшье, өөрөөл тулажа, замаа олоһон бөөмил даа. Байдалай бэрхэ хүниие хатуужуулдаг. Нагаса нагацы хоёрооһые унтарин, эдээнэй, урин үгын зөөлэнөөр хангажа, хэтынэ замда үдэшөө нэм. Суг худалһэн Дымбрылцо Дондоковае, Цырен-Ханда Рин-

чиновае, Цыремжит Лыгденовае, Мария Мункуевае, Мария Очировае, Светлана Цыремпиловае, бусад олоһоо ходоһон найханаар дурдажа ябагшадаа, - гээд, ажалай ветеран уяран хөөрэдэг юм.

Үнэхөөрөөшье, Клара ахай найн зугаатай, хааргүй нигүүлэхсы абартай хүн юм. Мария Цыдыповнае түрэн үдэрөөрн түрэл гаралайн зүгһөө амаршалжа, олоһон буянгаа эдлэжэ, олон үринэрэйнгөө, аша зээнэр, гушанарайнгаа олзотой хэшэтэй, одото заяатай ябахыень хаража, налайма хотоймо налгай, энхэ элүүр ажаһуухыетнай хүсэнэбди.

ТУРТУЕВТАНАЙ, ДАШЕЕВТЭНЭЙ, РИНЧИНОВТЭНЭЙ гэр бүлэнүүд.

ЗУРАГДЭЭРЭ: М.Ц. Туртуева Алдар хубуунэйнгээ гэрлэхэ үедэ (баруун гарһаа гурбадах).

Понедельник, 15

Table with TV schedule for Monday, 15th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Monday, 15th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Monday, 15th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Monday, 15th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Monday, 15th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Вторник, 16

Table with TV schedule for Tuesday, 16th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Tuesday, 16th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Tuesday, 16th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Tuesday, 16th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Table with TV schedule for Tuesday, 16th. Columns: Time, Channel, Program Name.

Среда, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Wednesday, including news, entertainment, and sports.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the Russia channel on Wednesday, including news and entertainment.

Четверг, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Thursday, including news, entertainment, and sports.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the Russia channel on Thursday, including news and entertainment.

Пятница, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Friday, including news, entertainment, and sports.

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

Small table of advertisements in the top section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

АРИГУС

Table of AriGUs related programs.

Small table of advertisements in the middle section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

ТИВИКОМ

Table of Tivikom related programs.

Small table of advertisements in the right section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of SCS Baykal related programs.

НТВ

Table of NTV related programs.

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

Small table of advertisements in the bottom section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

АРИГУС

Table of AriGUs related programs.

Small table of advertisements in the bottom middle section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

ТИВИКОМ

Table of Tivikom related programs.

Small table of advertisements in the bottom right section.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of SCS Baykal related programs.

НТВ

Table of NTV related programs.

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

Small table of advertisements in the bottom section.

«РОССИЯ»

Table of Russia channel programs.

Small table of advertisements in the bottom middle section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

Small table of advertisements in the bottom right section.

КУЛЬТУРА

Table of cultural events and programs.

АРИГУС

Table with columns for time and program name for АРИГУС channel.

ТИВИКОМ

Table with columns for time and program name for ТИВИКОМ channel.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with columns for time and program name for СТС «БАЙКАЛ» channel.

02.40 Х/Ф «ПРИЗРАЧНЫЙ МИР»

Table with columns for time and program name for 02.40 Х/Ф «ПРИЗРАЧНЫЙ МИР» channel.

5 КАНАЛ

Table with columns for time and program name for 5 КАНАЛ channel.

Суббота, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with columns for time and program name for ПЕРВЫЙ КАНАЛ on Saturday.

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

ТИВИКОМ

Table with columns for time and program name for ТИВИКОМ on Saturday.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with columns for time and program name for СТС «БАЙКАЛ» on Saturday.

02.40 Х/Ф «ПРИЗРАЧНЫЙ МИР»

Table with columns for time and program name for 02.40 Х/Ф «ПРИЗРАЧНЫЙ МИР» on Saturday.

5 КАНАЛ

Table with columns for time and program name for 5 КАНАЛ on Saturday.

Воскресенье, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with columns for time and program name for ПЕРВЫЙ КАНАЛ on Sunday.

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

ТИВИКОМ

Table with columns for time and program name for ТИВИКОМ on Sunday.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with columns for time and program name for СТС «БАЙКАЛ» on Sunday.

02.10 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»

Table with columns for time and program name for 02.10 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» on Sunday.

5 КАНАЛ

Table with columns for time and program name for 5 КАНАЛ on Sunday.

Буряадай мэдээжэ уран зохиолшо М.Ж.САМБУЕВАЙ түрэнхөөр 70 жэлэй ойдо

«ҮГТЭНЭН БЭЛИГЭЭРЭЭ САНАГА НЮТАГАА МАГТАНАБ»

Буряадай мэдээжэ поэт Мэлс Жамьянович САМБУЕВ Захаминай аймагай Санага нютагта 1940 ондо түрөө. 1950 ондо Санагын дунда хургуулин хүлээр Эрхүүгэй университетэй түүхын хэлэ, бэшгэй факультетдэ орожо, 1964 ондо амжалтатайгаар дүүргэсэн. Тэрэ гэнэһээ хойшо наһа баратарай М. Самбуев республикынаа радио болон телевиденийн комитетдэ редактораар хүдэлмэрилхэн байна.

16 наһатай байхандаа «Ой соо» гэжэ түрүүшынхи шүлэгөө бэшэ. 1967 ондо Мэлс Самбуевай «Тайгын саһан» гэнэн түрүүшын ном хэблэгдэн гараа хэн. Өөрынгөө харан үзэһэнөө хабагшалан, ехэ юумэн тухай удхалан хөөрэхэ маягынь энэ ном соо хэблэгдэһэн шүлэгүүдэйнь удхаар дүүрэнээр харуулна. Пүүдээрнь «Таймыр» (1969), «Санага» (1971), «Мамай добуун дээрхи дурасхаал» (1975), «Үглөөнэй шүүдэр» (1978), «Ара-Хангай» (1981), «Алтан мүшэнэй гэрэл» (1983) гэнэн номуудынь буряад хэлэн дээрэ Улаан-Үдэ, Москва хотонуудта «Доржо үбгэн» (1973), «Шүлэгүүд» (1973) «Тайгын шүүдэр» (1974), «Баясхалан хүргэнэб» (1984) гэнэн номуудынь хэблэгдэсэн. Поэдэй шүлэгүүд «Октябрь», «Нева», «Дружба народов», «Наш современник», «Сибирские огни» гэнэн журналнуудта хэблэгдэжэ байдаг, украин, казах, латыш, тува, яхад ба монгол хэлэнүүд дээрэ оршуулагдаһан юм.

1973 ондо СССР-эй Уран зохиолшодой холбооной гэнүүн, Москва ба Свердловск хотонуудта үнгэргэгдэһэн Буряадай литература, искусствын үдэрнүүдтэ хабаадалсаһан байна.

Дайнай ба ажалай ветеран, Россин Уран зохиолшодой гэнүүн, М. Самбуевай багша Бадма Шойдокович Шойдоков шаби тухайгаа ингэжэ бэшэсэн: «Заабан темэнүүдээр хэсээлдэй шүлэг бэшэжэ хуугаашы наа, бултанһаа үлүүгээр харюусажа, багшанарые ухаан бэлигээрэ гайхуулдаг бэлэй. Тиигээд хамта хуража байһан нүхэдтөөшье, багшанартаашье «Би поэт хүн даа», - гэжэ эшэн гайхангүй хэлэдэг хэн.

Хожомынь Буряадай комсомолой шангай түрүүшын лауреат болоһон поэт сэдхэлэйнгээ уран долгинуудые Эхэ орондоо, түрэл хайхан Санагадаа, түрэлхидтөө, үетэн нүхэдтөө зориулаа. Түрүүшын шүлэгүүдхээ эхилжэ, М. Самбуев өөрын тухай онсо шэнжэтэй байһанаа элрүүлэсэн хэн. Тэрэнэй зохиолнууд соо лирическэ, сэдхэлээ хүдэлэнгээр хандалга тааруугаар

зохилдоһон байдаг.

М. Самбуевай «Тайгын саһан», «Үглөөнэй шүүдэр», «Ара хангай», «Санага», «Мамай добуунһаа дурдалга», «Доржо үбгэн» гэнэн номууд соо Санага нютагынь, тэрэнэй байгаалинь хүнэй хуби заяантай, ажабайдалтай холбоотойгоор үгтэһэн байдаг.

1971 ондо поэдэй «Санага» гэжэ шүлэгүүдэй болон поэмнүүдэй согсолбори хэблэгдэ гараһан байна. Энэ согсолбори соо жараад шүлэгүүдхээ гадна, хоёр поэмэ оронхой. «Санага» гэжэ мэдээжэ шүлэгын нютагайнь гимн болоһоншуу эдэлнэ гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Үргэһэ зүүдэндэ минии хараһан Ульгэрэй орон гүш?

Ойлгожо яданам, Сэлгээ Буряадтаа сууда гараһан Сэлээн талааршни алхалан ябанам, Булаг нюдэндэш Байгал нуурай Тунгалаг гүн, номин урасхал. Омог дуундаш морин хуурай Домог, элинсэгэй гэгээн дурасхал, гэжэ шүлэглэхэдөө, шүлэгшэн түрэл тоонтынгоо шэг шарайе хэнэйш сэдхэлдэ хадугдахаар зураглажа, түрэл хайхан байгаалида хүгдэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

Эдир наһан тухайм Эжым хөөрөжэ эхилнэ: «Эрхэл бэлэйш, мухам Эсэгынгээ байхада» гэнэ. «Дайн наһыень таһалдуулаа», Дахинаа наһа алдана. Үндэ болоһон гашуудалаа, Угы даа, мартажа ядана. Иймэ дулаахан мүрнүүдээр аба эжыгээ дурсана.

Дутынгөө хүн болохо таабайдаа М. Самбуев эгээл уян зөөлөн сэдхэлтэй ульһата шүлэгүүдэйнгээ нэгыс зориулһан.

Үндэр шэнги буурал, Ульгэр шэнги сээсн, Аглаг Санага нютагтаа Аха захань байһан юм, минии таабай.

Уран Дүшээхөө эхитэй Уулын булаг Сэхирэй Урасхал шэнги тунгалаг Уярган сэдхэлтэй юм хэн, минии таабай.

Энээн тухай поэт, Буряад Республикын соелой габыята хүдэлмэрилгшэ Лобсон Тапхаев ингэжэ бэшэсэн: «Ужам сэдхэлтэй, дууша, үрэлшэ таабайгаа дууряажа ябахаяа оролдодог тухайгаа поэт нюугаагүй, тиигэжэше ябаа гэхээр. Таабайнгаа дүр образые «Доржо таабай» гэжэ поэмэ соогоо оруулаа хэн. Би наһаадаа, поэт бага наһандаа Санага нютагайнгаа Хойто Эрээнэй хойморроо зунай хайхан сагта зүлгэ ноогоон дээгүүр хульбэрэн сэнгэхэ үедөө энэ поэмээс үльгэрлөө гэжэ бодоноб». «Санага» гэжэ ном соо ороһон «Уран-Дүшэ ууламни» гэнэн найман мүртэй шүлэгүүд соогоо түрэл тоонто дайдаа магтана, дэлхэй дээрэ хаанашье ябахандаа, зүрхэндэм хоһол Санага нютагын, Уран-Дүшэ ууламни гэжэ түрүүлэ. Ямар гоё, урин хайхан, хүнэй сэдхэл хүдэлгэмэ, дулаахан мүрнүүдээр түрэл тоонто нютагаа дуулана гэшэб.

Улаан-Үдэ хотодоо Удаан байха аргам угы, Уран – Дүшээсэ холодоо Ухаан бодолһоо гаргангүйб. Таримал сээсэгэ одоо Талынхитай нэлгэжэ болохогүй, Эсэгын тоонтоһоо

Эрхим нютаг олохогүйб.

Хүн түрэлтэнэй ажаמידарал түрэл байгаалитаяа таһаршагүй холбоотой гэжэ найнаар мэдэнэбди. Энэ темэдэ зориулагдаһан шүлэгүүд олон. Жэшээ болгон, «Үглөөнэй шүүдэр» гэжэ шүлэгын хараад үзэе. Энэ шүлэг соогоо поэт «Үгтэһэн бэлигээрэ магтаха өөрын дайдатайб» гэжэ поэзингээ гол темые омог дорюунаар мэдүүлһэн байна.

Уран шүлэгшэ үхибүүн наһаяа үнгэргэһэн түргэн урасхалта Сэхир голтой, хуша хуһаар бүрхөөгдэһэн орьел хабсагайнуудтай тоонто Санага нютагаа бага магтана. Эртэ үглөөгүүр байгаалин хэргэжэ байһые үнэншэмэ үгэнүүдээр харуулна, «нараар билтарма шүүдэрэй дуһал» хоһол намда хүсэл нэмээжэ байна гэжэ харуулна.

Нажарай хон-жэн, аалин үглөөгүүр Наран гарана. Байгаали хэргэнэ Шугы соогуур, али түглөөр гү, Шубууд хоорондоо мүрүсэжэ жэргэнэ.

Сээсэг ногоон, набша намаада Сэлсэгэр дуһалнууд

һолонгогожо яларһаар... Поэдэй гоёшоон байһан шүүдэр «Нараар билтарма шүүдэрэй дуһал». Хүн бүхэн М. Самбуевтай адляар өөрынгөө хараһан шүүдэр зураглагша наа, ямар гоё байха хэн бэ!

Энэ асуудалда харюу үгэхэ болоо наа, нимэ шүүдэр гэшэмнай нангин сэбэр, юунтэйше жэшээгүй байгаалин бэлэг гэжэ поэдэй мүрнүүдхээ ойлгооб. Үнэн зүрхэнһөө түрэл нютагтаа, байгаалидаа дурхай хүнэй гуурһан дорһоо нимэ «дэлхэйн хамаг хайханһаа» эхитэй зохиол мүнделнэ гэжэ хэлэхэ байнаб.

Эртэ үглөөнэй шүүдэр одоо Элшэмэтэ ямар сэбэр гэрэлтэйб? Шүлэгтэм юрын үгэнүүдхээ ондоо, Шүүдэрһээ юуншьеб биил

хэбэртэй. 1975 ондо хэблэгдэһэн «Мамай добуунһаа дурдалга» гэжэ тусгаар ном болоһон поэмээс нютагайнгаа баатар хүбүүн Бата Дамчсөөтэ зориулһан юм. Энэ номоо Агууехэ дайнай дүүрһээр, гушан жэл болоод байхада, Мэлс Самбуев манда бэлгэлэһэн байна. 2005 ондо Агууехэ Илалтын жаран жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэхэ гэжэ байха үедэ энэ поэмэнь ургажа ябаа залуу үетэндэ ямар хүмүүжүүлгын удхатай гэшэб!

Бага наһаяа, хургуулида хураһан хаһаяа, Улаан-Үдэ хотодо оюутан ябахандаа, поэдтэй нүхэсэжэ ябахандаа дурсан бэшэсэн. М. Самбуев түрэл нютагтаа сэдхэлээрэ дурлаһан, арал зоноороо омогорхон, байгаалин хайхание магтанһан олон зохиолтой гэжэ тодорхойлно. Тэрэ ингэжэ бэшэсэн: «М. Самбуев «Мамай добуунһаа дурдалга» гэжэ номойнгоо урдахануур түрэн нютаг тухайгаа ингэжэ бэшэһэн:

Нэлэнхы Санагам, Алдар соло нэрыеш Нэгэтэй хадаа Гутаажа ябаагүй байхаб. Угтажа намайгаа, Ногооной долгёор эбхэрһыеш Уяран дурдахадам,

мүнөө ямар хайхам? М. Самбуев тухай литературна шүүмжэлэгшэдэй магтан бэшэһэн ехэ зүйтэй гэжэ ханагдана: «Тэрэ буряад поэдүүдэй уран бэлигтэнэй нэгэниний байгаа, байхашье еһотой». Нээрээшье, М. Самбуев түхэл

хэлбэрийн талаар поэдүүдэй дунда дүршэл ехэтэй поэт байгаа. Тэрэ өөрөө шүлэгүүдэйнгээ нугалбари, мүрнүүдэнь мунин нарижуулга дээрэ ехээр хүдэлдэг хэн. Буряад шүлэгүүдые зохиоһодоо эгээл шухалан гэхэдэ, аллитераци гэхэ гү, али үгын хүүлшын үенүүдэй тааралдалые, мүн шүлэгэй ритм баримталха хэрэгтэй. Эдэ бүхы гуримууд М. Самбуевай шүлэгүүдтэ баримталагдадаг.

Зүгөөр набтаршые наа, өөрын эгэс үндэртэй Зүбөөр наранда шэглэһэн дабаа гаталһамни, Эрэ түрэн эрхээс шүлэгөөр баталһамни Элдин дэлхэйдэ намда юунһээш үнэтэйл.

Поэт ехэл үндэрые дабаһан харгымини хүндэ байба гэжэ харуулбашье, өөрынгөө эгэс үндэрыс шүлэгөөр баталһамни юунһээш үнэтэй гэжэ тон зүб хэлэнэ. Энэ шүлэгөөрөө М. Самбуев өөрынгөө нэрые мүнхэлөө гэжэ ханаһан.

Манай аймагай «Ажалай туг» газетдэ М. Самбуевай гэрэлтэ дурасхаалда зориулагдаһан олон шүлэгүүд толилогдодог. «Уран-Дүшэ» нэгэлэлэй поэдүүд, үетэн нүхэдынь, хургуулин үхибүүдшье шүлэгүүдые уянгата поэдтэ зориулжа бэшэдэг.

Манай Үлэгшэн нютагай шүлэгшэн, журналист Михаил Мункожапович Гончиков «Поэт» гэжэ шүлэг М. Самбуевта зориулан бэшэһэн юм.

Эжыгээ дахажа, Эрхэ бэрхээр хураал, Эрээгшэнэй хүөөр лэ Эдэлжэ хүдэржөөл. Мэлс – малшадай поэт, Мэлс – залуушуулай поэт, Мэлс – ангуушадай поэт, Мэлс – дурасхаалай поэт, Мэлс – арад зоной поэт.

Манай Үлэгшэнэй басаган Дулма Бальчиновна Очирова намда М. Самбуевтай танилсаһанаа ингэжэ хөөрөө хэн: «Санага нютагһаа ургажа гараһан поэт, түрэл хи-заарайнгаа гоё хайхан байгаалие, баян дэлгэр сэдхэлтэй хүнүүдые магтан бэшэһэн хүптэй танил байһандаа золтойб. Залуу оюутан ябахандаа, тэрэнтэй сээсэриг Улаан-Үдэ хотодо танилсаа хэм. Набтаршаг бөгэйг, харахан үһэтэй, онигоршоо хара ниодэтэй хүбүүн бэлэй. Уулзахандаа, хоһол уринаар энэбхилжэ, шог зугаагаа дэлгэжэ ябаха. Бүхы хараһанаа, үзэһэнөө нюуигүй, тэрэ зандан шүлэглөөд хэлэдэг хэн. Нэгэ дахин эрхэдээ, шамда «Үлэгшэнэй басаганда» гэжэ шүлэг бэшэб гэдэг бэлэй.

Буряадаар тэрэ шүлэгын мүнөө үгы, харин ород хэлэн дээрэ Константин Румянцевай оршуулһан шүлэг 1967 ондо газетдэ хэблэгдэсэн. Намда тэрэ дуратай байгаа гэжэ би ханадагхи. Ехэл бэрхэ, хайхан сэдхэлтэй хүн хэн. Саһаа урид наһа бараһандань шаналмаар байдаг даа».

Манай нютагай мэдээжэ поэт, журналист Галина Хандуевна Базаржапова-Дашева ингэжэ поэт тухай хөөрөө хэн: «Буряадай элитэ поэт онсо сохилтоотойгоор, огсом, ульһатай шүлэгүүдые бэшэдэг. Санага нютагаа бүхы дэлхэйгээр суурхуулаа, өөрыгөө үргэн арадта хүбэй тайгын хүбүүнби гэжэ мэдүүлээ».

Алена ЦЫДЕНОВА, 8-дахы классай хурагша. Хүтэлбэрилэгшэ: Л. М. ГҮЛЯЕВА, буряад хэлэ ба литературынь багша.

«ҮГТЭНЭН БЭЛИГЭЭРЭЭ МАГТАХА ӨӨРЫН ДАЙДАТАЙБ...»

Буряад поэзингээ хүгжэлтэдэ горитойхон нөөсэ оруулагдаһадай нэгэн – уран шүлэгшэ Мэлс Самбуев болоно.

Буряадай комсомолой шангай лауреат болоһон поэт сэдхэлэйнгээ уран долгинуудые Эхэ орондоо, түрэл хайхан Санагадаа, түрэлхидтөө, үетэн нүхэдтөө зориулаа.

Россин ба Буряадай Уран зохиолшодой холбооной гэнүүд, сэтгүүлшэд Чингис Гурев, Татьяна Григорьева, Нина Ленхобоева-Аргугаева, манай ахамад уран зохиолшо, журналист Сергей Цырендоржиевич Сультимов, «Буряад үнэн» хэблэлэй байшангай фотокорреспондент Сэрэгма Дондокова, Россин Федерацийн ба Буряадай

арадай артистнууд – Дамба Занданов, Татьяна Доржиева, Туяна Дамдинжапова, Доржо Шагдуров гэгшэд Буряад зохиолшо-

дой правлений дарга, Буряадай арадай поэт Матвей Рабданович Чойбонов түрүүтэй Мэлс Жамьянович Самбуевай түрэнхөөр 70 жэлэй ойн баярта дашарамдуулан һайндэртэ хабаадаа.

Оройдоол 40 гараад ябатараа, алтан дэлхэйһээ халижа ошоһон поэт ингэжэ түрүүлэһэн байдаг.

М. Р. Чойбонов, Г. Д. Гармаева, С. Х. Д. Дармаева, В. М. Бадмаев, Б. Ж. Д. Логинов, С. Ц. Сультимов Мэлс Самбуев хадаа Россин гүрэнэйнай хизаар бүхэнһөө олон тоото нүхэдтэй, Москва хотын «Современник» гэнэн хэблэлэй редактор Николай Ершовтой, бэлигтэй зохиолшо Расул Гамзатовтай г. м. хүнүүдтэй танил тала байгаа юм

гэжэ хөөрөбэд. Захаминай типографийн дарга Г. Д. Гармаева Мэлс Самбуевай шүлэгүүдэй шэнэ номуудынь дахинаа хэблэлдэ бэлдэжэ, 2010-11 онуудта гаргахыень урыалба. Залуу бэшээшэдэй талаан бэлигынь хүгжөөжэ, уран найруулгын мүрүсөөнүүдые Захаминай аймагай «Уран Дүшэ» гэнэн зохиолшодой литературна бүлгэмэй ударидалга дээрэ эмхидхэгдэбэ. Санага нютагаархидынь бэлигтэй хүбүүгээрэ омогорхон, удаадахи жэлүүдтэ Мэлс Жамьянович Самбуевта зориулһан хүшөө барихабди гэжэ түсэблэбэ.

Н. ЛЕНХОБОВА-АРТУГАЕВА, Буряадай Уран зохиолшодой холбооной гэнүүн.

Республикын хүдөөгэй Үбэлэй спортын нааданууд

САЯАНАЙ САМАРЯАН УГТАН АБАА

Түнхэнэй аймагай Аршаан нууринда февралнин һүүл багаар нимэ нааданууд үнгэргэгдэбэ гэжэ урдахи дугаарта хөөрһэн байнабди. Нааданай программада оруулагдан спортын зүйлнүүдэй дүнгүүдтэй мүнөөдэр танилсуулхамнай.

САНААР УРИЛДААН

Бурхан маанадые хараа. Юуб гэхэдэ, нааданай урда гэнгэ дулааржа, санын зүргэнүүд хайлажа эхилээ. Мүн тиихэдэ һалхинда саһан дайрагдаад, хуу нишэ тиишээ хиндэшоо. Үбэлэй Олимпиадын түб Ванкувер хотодол адли саһан үгы болошоо. Харин нааданай урдахи хоёр үдэр соо саһан ехээр орожо, маанадые баярлуулаа. Мүн тиихэдэ хүйтэрхэдэнь, бидэ уяраа-гүйбди, - гээд, Түнхэнэй аймагай депутатуудай Советэй түрүүлэгшэ Мунко Майоров хөөрнэ.

«Табан хурган» гэжэ гоёор нэрлэгдэһэн санын зэргэнүүд Саяан хадын хормойдо Аршаанай дасанай хажуудахана татагдаа. Үнэхөөрөөшье, санашанай хаанашье ябахадань, харагшад хаража, түргөөр гү, али удаанаар гүйнэ гэжэ сэгнэхэ аргатай байгаа.

Бүхы аймагуудай 150 гаран санашан гурбан үдэр мурьсэбэ. Түрүүлшын үдэр тэдэ гурбан болон табан километр гаталаа. Удаань энэнь табан болон арбан километр хүрэтэр ута болоо. Харин һүүлшын үдэр командануудай эстафетэ үнгэргэгдөө.

Эхэнэрнүүдэй дунда Мухар-Шэбэрэй аймагай Сагаан-Нуур нууриной Алиса Жамбалова 3 километртэ түрүүлээ, харин табан километртэ хоёрдохон нуури эзэлээ. Алиса хадаа манай Буряадай санын спортын ерээдүй гээд булта мэдэнэд. Нүүлэй хоёр жэл соо Алиса Жамбалова Бүхэроссин хэмжээнэй мурьсөөнүүдтэ ходо амжалтатайгаар хабаадана.

Баргажанай аймагай Наталья Файфер 2004 ондо эндэл гурба дахин түрүүлжэ гараа. Харин мүнөө тэрэ нэгэ дахин чемпион болоо, хоёр дахин хоёрдохон нуурида гараа. Наталья Файфер үбэлэй наадануудта бүхы дээрэ 18-дахи түрүү нууринуудта гараһан байна гээд хэлэхэ хэрэгтэй.

Эрэшүүдэй дунда табан километр зайда 54 наһатай Валерий Мироманов бусадһаа түргөөр гүйжэ гараба. Үшөө СССР-

эй спортын мастер гэнэн үндэр нэрээргэтэй Кабанскын аймагай Валерий Мироманов мүнөөшье болотор бэеын элүүрээр анхилжа ябана.

Арбан километртэ Баргажанай аймагай Алексей Кокорин түрүүлһэн байна. Кабанскын эхэнэрнүүд болон Баргажанай эршүүл эстафетэдэ түрүү нууринуудта гараа.

КОНЬКИГААР УРИЛДААН

Үбэлэй спортын нааданууд тон харюусалгатай үйлэ хэрэг гээшэ. Энэ манай ажаһуугшадта сэдхэлынь баярлуулна. Тиимһэнэ манай олон хүн энэндэ хабаатай байха ёһотой гэжэ һанаабди. Зуун Морин гол дээрэ бүмбэгэтэ хоккейн болон конькигаар урилдаанай талмайнуудые хээбди. Хэдэн үдэр соо уһан дээрэхи мүльһэ тэгшлэһэн байнабди. Харин һүүлэй үедэ эндэмнай халиһан уһан гаража, муухайгаар хүрээшөө. Тиигэжэ бүмбэгэтэ хоккейн нааданууд ганса аршаанда болоо, - гээд, Түнхэнэй аймаг соо спортын түлөө харюусадаг Чингис Дымшеев хөөрнэ.

Зуун Морин нуури хадһаа доошоо холо байдаг юм. Эндэ нааданай үнгэргэгдэһэн бүхы үдэрнүүдэй үглөөгүүр 40 градус хүрэтэр хүйтэн хоноо. Конькигаар урилдаанай үдэр дулаан болоходонь мурьсэжэ эхилээ.

Захаминай аймагай Роман Раднаев эдэ наадануудта гурба дахин чемпион боложо шадаа. Тэрэ 500 болон 1000 метртэ түрүүлжэ гарахадһаа гадна, түрэл командаяа Баяр Жамсуевтай, Дынцыма Галсановатай болон Соёлма Жамбаловатай хамта эстафетэдэ нэгдэхин нуурида гараа.

Эхэнэрнүүдэй дунда Кабанскын аймагай Елизавета Каплина болон Евгения Белоусова түрүү нууринуудые эзэлээ. Эдэ шэнэ нэрэнүүд Буряадай конькигаар урилдаанай түүхэдэ бэшгэгдэбэ. Тус хоёр залуу басагад санын урилдаанда түрүүшүүлэй дунда ябадаг гээд мэдүүлээ.

БҮМБЭГЭТЭ ХОККЕЙ

Нэн түрүүн республикын аймагууд гурбан бүлэг болгогдожо хубаараад, шэлэлгын наадануудые үнгэргөө. Эгээл эндэ Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Хорин, Кабанскын, Ахын аймагуудай команданууд финальна шатада орожо шадаа. Урдахи нааданай чемпион Хэжэнгын аймаг болон талмайн эзэд түнхэнөөрхин мүн финалда шэлэлгэгүйгөөр оруулагдаа.

Иигэжэ найман команда хоёр бүлэг соо гурба-гурбан наадануудые үнгэргэжэ, Аршаанда ерэгшэдые баярлуулба. Нэгдэхин бүлэг сооһоо Загарайн команда түрүү нууриин түлөө булалдаха арга боломжо олоо. Харин хоёрдохон бүлэг соо Ахын аймагай хоккеистүүд хэжэнгынхидые 5:2 тоотойгоор шүүжэ, шууя татаһан байна.

Сурена Самданова

Алиса Жамбалова

Захаминай теннис наадагшад болон конькигаар гүйгөөшэд

3-дахи нуури эзэлхын тула Хэжэнгын команда урда нааданһаа уруу дуруу болоод, Кабанскын аймагта 1:6 гэнэн тоотойгоор шүүгдэшэбэ.

Харин Ахын аймагай тамиршад бэрхэ хоккей харуулжа, Загарайн аймагайхидые 3:2 гэнэн тоотойгоор илалта туйлаба. Мунко Доржибалданов энэ нааданда тоо нээһэн байна. Харин хоёр бүмбэгэ оруулһан Баир Бартаев финалай герой болоо.

Ахын аймагта бүмбэгэтэ хоккей ехэ суутай юм. Үбэл бололоор эндэхин хубууд, басагад булта мүльһэн дээрэ гаража, наадажа эхилдэг. Харин аймагай команда нимэ ехэ амжалта үшөө туйлаагүй байшоо.

Манай хубууд хүсэ шадалаа дүүрэн харуулжа, чемпионууд болобо. Бидэ булта ехэ наанаата боложо, хубууднай һайн нааданай гэжэ сэдхэжэ байгаабди. Энэ манай эгээл ехэ амжалта гээшэ. Манай аймаг соо бүмбэгэтэ хоккей үргэжэ, дэмжэжэ байһан хүн зондоо баярые хүргэхэ байһаб. Аха — эгээл шанга команда, - гээд, Ахын аймагай гулваагай орлогшо Жаргал Ошоров хэлэнэ.

буудажэ тэмсэнэд. Гурбадахи дабаанинь гэбэл, эрэшүүл бээ турнигта үргэнэ, харин эхэнэр гар дээрэ бээ үргэнэ (отжимание), - гээд, спортын зүйлэй ахмад судья Виктор Шантунов хөөрнэ.

Санаар ходо бээ һорижо байдаг тамиршад эндэ түрүү нууринуудые эзэлээ гээд хэлэхэ хэрэгтэй. Эхэнэрнүүдэй дунда Наталья Файфер (Баргажанай аймаг) гурбадахи шангай нуури эзэлээ. Загарайн аймагай Оксана Котыхова хоёрдохон нуурида гараа. Харин чемпионой нэрэ зэргэдэ Сэлэнгын аймагай Лилия Чегодаева хүртөө.

Эрэшүүлэй дунда Александр Бурлаков (Кабанскын аймаг) түрүүлһэн байна. Алексей Кокорин (Баргажанай аймаг), Георгий Шоретов (Түнхэнэй аймаг) шангай нууринуудта гараа.

СТОЛОЙ ТЕННИС

Эдэ мурьсөөнүүдтэ эгээл олон команда хабааданһан байна. Үбэлэй нааданда ерэнэн бүхы 20 хүдөө аймагуудай түлөөлэгшэд столой теннисээр мурьсөөндэ арга шадалаа туршаа. 2 эрэшүүл, нэгэ эхэнэр командын бүридэлдэ оруулагдаа.

Финальна уулзалгада Захаминай теннис наадагшад Цыбан Намсараев, Булат Жамбалов, Татьяна Зубихина гэгшэд Хяагтын командые (Зоригто Жамбалтаров, Баир Данзанов, Елена

Жамбалтарова) илажа гараа. Гурбадахи нуурида Түнхэнэй аймаг (Иван Сычев, Даша-Нима Базаров, Оксана Сычева) гараад, олон тоото харагшадаа баясуулаа.

ДААМ НАОДАЛГА

Даам наадагшад дунда түрүү нуури эзэлхын тула хэдэн команда шамдана гээд мэргэжлэтэд хэлэһэн байна. Эндэ Кабанскын, Хэжэнгын, Түнхэнэй командануудай нэгэниинь түрүүлжэ аргатай гээд хэлсээ.

Шанга тулалдаануудай удаа Хэжэнгын шатаршад Зоригто Энкоев, Чимит Бальжинмаев болон Сарюна Батодариева чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Хоёрдохон нуури Кабанскын команда (Владимир Еланов, Алексей Пичугин, Кристина Полломошина) эзэлээ. Гурбадахи нуурида Загарайн команда гарашоо.

ШАТАР

Түрүү нуури эзэлхын тула шанга тулалдаан болобо гээшэ. Үнинэй нимэ тэмсээ хараагүйб, - гээд ахмад судья Владимир Агафонов хэлэнэ.

Үнэхөөрөөшье, шатаршад гоё наада харуулаа. Долоон тур соо алишье команда түрүүлжэ аргатай байгаа. Эндэ Загарайн аймагай команда түрүү нуурида гараа. Чемпионуудай түлөө Михаил Хитаров, Игорь Мельзиннов ба Татьяна Бальчиндоржиева гэгшэд наадаа. Тэдэ 15 очко абаба.

2-4-дэхин нууринуудые эзэлһэн команданууд 13 очкотой байшоо. Нэмэри коэффициент тоолоһон удаа Сэлэнгын болон Хяагтын аймагай команданууд шангай нуурида гараа.

Наадануудай эгээл эдир хабаадагшад, Эдын аймагай 12 наһатай Сурена Самданова долоон наадан соо долоон очко абажа шадаа гээд хэлэлтэй.

ХААЛГЫН БАЯР ЁНОЛОЛ

Манай мурьсөөн дээдэ хэмжээндэ үнгэргэгдэбэ. Бидэ булта энэ нааданай эзэдтэ баярые хүргэхэ байнабди, - гээд, физическэ культура болон спортын талаар республиканска хорооной түрүүлэгшэ Владислав Бумбошкин хэлэбэ.

4-6-дэхин нуури эзэлһэн Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Хяагтын-аймагуудта 20, 30, 40 мянган түхэриг шан баруулагдаа. Гурбадахи нуурида гараһан захиамнаархин 80 мянган түхэригтэ хүртэбэ. Кабанскын аймагай тамиршад хоёрдохон нуури эзэлжэ, 100 мянган түхэригөөр урмашуулагдаа. Нааданай чемпионой нэрэ зэргэдэ Загарайн аймаг хүртэбэ. Тэдээндэ 120 мянган түхэриг үгтөө.

Иигэжэ 11-дэхин болоһон Үбэлэй спортын нааданууд түгэсэбэ. 2011 ондо зунай ба 2012 ондо Үбэлэй наадануудта уулзатараа баяртай!

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото-зурагууд.

Хэжэнгын даамшад

Ахын хоккеистнүүд

ҮБЭЛЭЙ ОЛОН ТЭМСЭЛТЭ МҮРЫСӨӨН

Энэ спортын зүйл аргагүй һонин юм. Нэн түрүүн хабаадагшад санаар урилдана. Удаань тэдэ пневматическа винтовкоор

НАМНАНАЙ БҮТЭЭЛШЭ

В космическом пространстве витают неоченимые сокровища духа – идеи. Живая мысль пространственна. Она может быть достоинием человека. Те, кто может напрячь свою психическую энергию в ритме пространственных энергий, примут в свое сознание сокровища (идеи). Так пространственная мысль становится для таких людей голосом безмолвия. Голос безмолвия для ученых - интуиция, для поэта и художников - вдохновение, для отшельника – озарение.

Кто сумел себя настроить на космическую ноту, тому приходит интуиция, вдохновение и озарение, т.е. голос безмолвия. Вот почему на протяжении всей истории человечества отшельники, подвижники, святые уходили в горы, пустыни и леса.

(Из книги А.С.Стульчинскис «Космические легенды Востока», написанные по работам Е.П.Блаватской, А.Безанта и Н.К.Рериха).

Намнанай багшын дурасхаалда зорюулагдаһан хабтагай

Зонһоо холо хүдөө гараад, хада уулын хүмэг хүнхи соо гү, али өөртөө багахан байра зохёгоод, ори гансаараа даяан бисалгал хэжэ, хэдэн удаанаар нууца бүтээл хэдэг ламые буряад-монголшууд бүтээлшэ гү, али даяанша гэдэг юм. Буддын шажанай номоор йогин, манай эндэхи буряад ламанар-егоозори гэдэг.

Намнанай Шагдар гээшэ ёһотойл егоозорнин бүрин шэдине олоһон юм. Хүнэй бэсын туяа (аура) харадаг, газар доро булаатай юумые мэдэдэг тусгаар мэргэн, зүн бэлигтэй Ямандагын хубилгаан гэлсүүлжэ суурхайан.

Нэгэтэ Хойто-Хорёор ябаад, Сүүгэлээ бусахадаа, нэгэ залуухан хүбүүе дахуулжа ерэбэ. Энэнь юун хүбүүн байба юм бэ гэхэд, олон зон сооһоо онсо илгаржа харагдадаг, түрэлхнин үндэр бэлигтэнэй шэнжэтэй, ондоохон түүхэлэй хүн гэжэ Намнанай багшада үзэгдэбэ. Зүгөөр энэнь той дорьбигүй, зүдэрүү шарайтай. Хүнһөө нуража мэдэхэдэнь, энэ хүбүүн хаяхан абанан намгатай, тэрээнэйнгээ түлөө жүтөөрхэлдөөд, хүнтэй нашладажа, шууяа шурхираа гаргаад, олоной хэлэ аманда дарагдаад, наһаа сэдхэлэй үбшэнтэй ябанан үень байба.

Бүтээлшэ багша энэ хүбүүнтэй нюур нуураараа уулзажа хөөрөлдөөд байхадаа, түрүүн харагшанаан үшөө нураггүй дээрүүр янзаар үзэгдэбэ. Энэ хүбүүнин үнэн байдлаа багшада хэлээд: «Ингэжэ зүдэржэ ябацаб. Яаха хүн гэшэбиб? Байдалыемни занжа хайрлыт», - гээд, нэхэрэн унажа гуйба.

Ламбагай хэлэхэдэ: «Түрөлөө төөрижэ, буруу харгыда ороод ябанаш. Энэ янзаараа өөдөлхэшин бэрхэтэй. Гэр бүлэ, гэргэн хүүгэд шамда нуургүйгөөр харагдана. Ши үнэн таби суураараа наа, үндэр зэргэтэй, ехэ лама болохо хүн аад, хайран ехэ бэлигэ юрын боро үрьсегээр холижо доройтоод байнаш. Лама болоо наа, нилээд үндэрөөр нэрээ нэрлүүлхэ, хайхан харгы харагдана. Мүнөөшье хожомдоогүйш», - гэһэн гэлэй.

Тэрэ хүбүүнин энэ хэлэгшынь бүри мүнэн найшажа, гансата урма зориг орожо, нүдөө гэрэлтүүлэн, зүбшөөлөө үгэн наманшалба. «Зай, тингээ наа, энэ саһаа намнаа бү холодо, дахасалдаад, Сүүгэлэй дасан орохобди», - гэһэн ха.

Ага, Сүүгэлээ орохоёо энэ багшые дахажа, Яабланай шэлын дабаан дээрэ ябатарнь, намганинь хүсэжэ ерэбэ. Эдэ хоёр уулзажа хөөрөлдэбэд, эрэгтэйн хожом хойшодоо айл боложо, сугтаа нуужа бирахагүйгөө ойлгуулаад, ламын харгыда оробоб гэһэн ха. Энэ бэринь Яабланайнгаа ара руу буулгандаа, хахасалгын удхатай дуу дуулаад, бурханы хубараг болоод, бусажа хайн ябаад ерэхынь үрээл хангиурдаад, далда ороһон ха.

Сүүгэлээ асаржа, нахил хүр-төөгөөд, энэ шэнэ хубарагтаа

Агваан Доржиев

Агваан гэжэ анханайн нэрэ дээрэ Лубсан гэжэ нэрэ хайрлаад, Агваан-Лубсан гэһэн лама санваартан болобо. Тиммэнэ ёһото нэрээрэ Агваан-Лубсан Доржиев болоно. Иимэ намтарые үнгэрэгшэ зуунай дүшөөд оной үеэр Гүнэй нютагай Анандын Дугар, Будаланай Хальбин Жэгмэд хоёр үбгэдэй хөөрөлдөөһөө мэдэхэ болоо бэлэйб.

Агваан хубараг номдоо тусгаар абьяастай, юумэ ойлгоходоо хурдан, сэжэлдэхэдэ бэрхэ байба. Багадаа ородто нураһан, уншахатай, бэшэхэтэй, хууша монголдо ульгам, үетэнһөө үлүү дээгүүр үзэгдэдэг һэн ха. Сүүгэлэй дасанда нураха нураһалаа агшам саг соо үзэжэ, эрхим амжалта туйлаба.

Намнанай багша Агваанаа, үшөө Арбаалай хубарагтайгаар абаад, 1877 ондо Түбэд орон зорибо. Адагуусание зобоожо унаа хэхэгүй, мүн тингээд хойтын ябадалай урагшатайн түлөө гээд, ябагаар Иаса-Жуу зоринон ха. Ингэжэ буянэй түлөө гээд, ябагалха ушар олон юм. Манай Агын Будын Осор зурагша Богдын Хүрэн хүрэтэр ябагалжа ошоод, бэрхэ бурхан зурашан боложо бусаһан юм.

Иаяшаг Энэхдэгэй Баба гэжэ лама 4300 модо зайда мухарижа газар хороогоод, Шигэмүни бурханай тоонго хүрэтэр ошожо, адиста хүртэһэн тухайн сониндо уншаа бэлэйб. Энэ габьяаень гайхамшагтайда тооложо, Гинесэсэй дэбтэртэ оруулһан ха. Хэды жэлэй саана наһа бараһан.

Ага нютагай Үдбэл Бадма хүгшөө Алханые ябагаар 32 дахин гороолоо. Энэ ябадалынь нунаагаа наа, 4800 модо болохо.

Эдэ гурбан аяншадай унагуй, хуурай эһэн губин дунда ангажа, халаха туйлдаа хүрөөд ябатарынь, нэгэ моритой монгол ерээд, жэжэхэн гүсэ сооһоо сай аягалжа, ангааень гаргажа, аминынь абарба. Гүсэнь жаахан гэһэниинь, зоосохи сайн барагдадаггүй, дээрэ дээрһэнь аягалжал байба. Хоёр хубарагууд энэниинь гайхажа, багшадаа хэлэхэдэнь: «Найман Намсарайн сайны дууһан уухамнай гэжэ ханаба гүт?» - гэһэн ха. Намнанай багша эди шэдингээ хүсөөр, Найман Намсарайе урижа, ундаһан гэлсэдэг юм.

Иасаяа хүрөөд, Намнанай бүтээлшэ өөрынгөө анханай үбгэн багшада хандажа: «Нэгэ һөөлхэн бэлигтэй хүбүүе асарааб, багшань боложо хайрлыт», - гэжэ

хадаг барихадань, хадагынь тогтоохо янзагүй: «Би үбгэрөөб, тухандань хүрэхэгүйб», - гээд, шархаалхуу байхадань: «Угайдахада, тэрэ хүбүүемни адислажа хайрлыт», - гээд, Агваание багшадаа оруулхадань, хүбүүе адаглан шэнжээд: «Өө, энэмай минн хүн бэшэл», - гээд, шабиде багтаажа, нургаал зааха болоһон юм гэдэг.

Намнанай багша эдэ хоёртоо бүхы Иасые тойрожо, байра бэдэрбэ. Тингэжэ найса ябаад, нэгэ тулюурхан гэр абажа үгэбэ. Удаань хүрээ, лом хүршынхиһөө оложо асараад, Арбаалай хубарагта: «Ши мүнөө дээрэ эндэхэнэ нүхэ малта», - гээд, тэрэ гэр соонь газар зураад үгэбэ. Удаахан малтажа, тэндэһээ хоёр танха булаша олобо. Нэгэн соонь - алтан, нүгөөдэ соонь сагаан мүнгэн байба. Намнанай багша тэрэнээ абаад, үшөө саашаа Иасаһаа урда зүгы бариха, Самьяа дасан гэхэ мэтэ суутай дасангуудаар зулажа, ехэ ехээр үргэл бүтээгээ. Нөөргөө Иасаяа бусаад, XIII-дугаар эдир залуухан Далай ламын багша Тацагбо ринбоче ба Энзон Доржэчан багшанарые бэлэг үргэлөөр баясуулжа, адис ба абарадань хүртэбэ.

Иасын дасанай «Моглам Ченмо» гэдэг ехэ хуралда табан пүн алта, мүнгэ үргэбэ. Засаг Бандиде ринбүүшын тагаалалай тараалда зорюулан, олондо манжа оруулжа, хоёр хахад пүнни хайрлаба. Гандан, Сера, Брайбун - эдэ ехэ гурбан дасангуудта үшөө Даши Лхунбодо болоод, бүгэдэ хубарагуудта түхөөхынь арбан мянган мүнгэний үргэл хэбэ. Даши Гоман дасанда хоёр түмье хайрлаба, Банчан Эрдэнидэ үргэл зориулжа хайрлаба, Этигэл-Майдари ба Ти ринбүүшэдэ шухаг үнэтэй үргэл барива.

Энэ мэтээр газар дороһоо ологшо алта мүнгэе үргэл болгожотарааба. Хоёр хүбүүд Агваан Арбаалай хоёройнгоо нураха Жүдэй дасанда ехэ үргэл хэһэн ха. Хожомынь Арбаалай бүтээлшэнь нютагаа ерээд: «Агваание Хамба-Жимбэ гэлдэхэ. Миннил малтажа олоһон алтанай ашаар сагта шажанаа хамгаалжа риди хубилгаатай ябахаш», - гээд бусаба.

Намнанай багшын намтар соо Хаан-Уулын зүүн тээ Жараанай нуурай хажууда түрэнэн гэжэ бэшэгдэнэ. Энээн тухай тон ондоо юумэ би дуулааб. Энэнь тон гайхалтай, арсахын аргагүй үнэн гэхээр. Үүүргын Буланда байдаг Найданай Батожаб гэжэ үндэр наһатай үбгэжөөлтэй хонон үнжэн хөөрөлдэбэ.

Намнанай багшын бүтээлшэ хэдэг байһан газар

Энэ үбгэжөөл хатуу сагта халуун шулуу долёһон, Колымагай зоболонгы арбан жэлэй хугасаада садатараа амасаһан ха. Үлүү дээрүү үгэгүй, шэн нарин абаритай, яб-саб гэһэн энэ үбгэжөөлэй Намнанай багша тухай хөөрһыень уншагшадтаа дамжуулхадань иимэ гэбэл: Намнанай Шагдарай абатан Уридхын Намнантан гэшэ минни абачытай халуун барисаатай, зүүн урдахы үргэн тала дайдаар малаараа зөөжэ, сугтаа дахасалдан ябадаг байһан юм.

Алар зүүн урагшаа Улирэнгэ нютагта зуһажа байтарынь, Уридхын Намнанайда нялха нарайе тэбэриһэн, тулюур муу хубсаһатай, ойлгогдохогүй ондоо хэлтэй залуухан гуйраншан эхэнэр орожо ерэбэ ха. Намнантан энэ эхэнэрые хайрлажа ундалуулба, эдээлүүлбэ. Тэрэ эхэнэрын гараад ошоо ха. Тээ байд гээд, Намнантанай хэниинь юм газаа гарахадань, хүүгэнэй ираглаха абаян дуулдаба.

Абьяагаарнь бэдэржэ ошоходонь, тэмээн тэргын сахаригай забнарта хабшуулаад нуулгажархиһан үнөөхи намганай нарайхан хүүгэн харагдаба. Гэртээ оруулжа, мансынь задалаад харахадань, хүбүүхэн байба. Эхэ эсэгэ хоёр зүбшэхэдөө: «Манайда хүбүүн өөрөө ерэбэ гээшэ. Тингээд тойроод байһан зон энэ хүбүүемнай гуйраншанай үри һэн гэжэ хожомоо шоолохо байха, дары түргэн нютагаа бусажа», - гээд, хүршэ Найданайда үнэниинь хэлээд, хэндэшые энээн тухай хэлэхэгүйт гэжэ үгыень абаад, тэрэ дороо зөөшэбэ ха.

Анха нютаг Боржогонтойгоо орожо, Хаан уулынгаа хормойдо, Жараанай нуурай баруун хойно байрлаба. Зөөжэ ябахадань, харгыдаа хүбүүтэй болообди гээд, түрэл түтүмөө урижа, энэ хүбүүндэ найжые Сүүгэлэйнгээ дасанһаа залажа, Шагдар гэжэ нэрэ үгөөд, түрүүшынь найр милаангуудые хэһэн ха. Энээн тухай Найдантан үгэһэн тапгаригаа сахижа, бүри нэгэшые шэхэтэй амитанда шэбэдшые гэгбэгүй. Хожомынь ехэ лама болоод, Намнанай бүтээлшэ гэжэ алдаршаад байхадань, түрэлхидэйн нэгэниинь наһа баралган дээрээ үнэниинь хүбүүндэ хэлэһэн байгаа.

Намнанай багша үзэл үзэжэ, эди шэдингээ хүсөөр түрэнэн эжыгээ оложо уулзаһан ха. Үндэр

наһатай энэ хүгшэниинь хүрөөр этигэжэ ядаа һэн ха. «Бэенэнь харагдахагүй газарта элихэн ашаг байха ёһотой», - гэхэдэнь, тэрэ ашагынь хубсаһаа тайлаад харуулхадань, тэрэниинь хараад байхадаа, үнөөхи орхигшо хүбүүмни бээрээ гэжэ этигээд уярһан, уйлаһан ха. Энэ хүгшэн дагуур яһатанай, тулюурхан байдалтай айлайхи байба. Намнанай багша мүнгэ зөөри үгэжэ, бад байса туһалһан юм гэдэг. Уридхын Намнантан Шагдарһаа хойшо үшөө хоёр хүбүүтэй боложо, гурбан эрдэниин тоо хүбүүдээрэ хүсөөһэн юм.

Намнанай багшын намтарые Ивалгын дасанда хэблэг-

дэһэн номһоо, мүн Алхана нютагай Содбо Ешижамсуевай «Лэгшэд» альманахай хабсаргалта сооһоо уншажа, мүн үбгэд хүгшэдһөө дуулаһанаа нэмээд согсолжо бэшэбэ.

Мандалай агуу эзэн, энэ юртэмсын үзэгдэлэй хамаг үйлэ болоод, Миларайба Богдын орео абаралые бүрин түгэс үзэһэн Жанчид Сультим бүтээлшын хуриангы намтар үгтэбэ.

Хуасай омогой Уридхын Намнанай гэр бүлэдэ модон эмэтаяа хэлдэ 1825 ондо түрэнэн гэдэг.

Шагдар хүбүүниинь бараабтар шарайтай, бээр сул үндэр бэшэшые наа, хүдэр ехэ махабуудтай, юрэнхыдөө толгойгоо үргөөд ябадаг, өөрынгөө наанаашаар, хурса хурдан бодолтой, али бүхы юумэндэ урагшатай, хүнгэхэнөөр хүдэлдэг һэн ха.

1884 ондо Үүдэн сүмэдэ Сурбарга бодхоогоо. 1891 ондо Алханын обоогой бунхан баруулаа, Хужарай хүндыдэ Димчигэй дуган байгуулаа.

Үрөөнэй шэлын үбэртэ, һүр жабхаланта Хаан уулын хаяада, Онон хатан эжын хойморто түрэнэн тоонтонь гэдэг юм. 1825 ондо алтан дэлхэйдэ мүндэлжэ, Шагдар гэжэ нэрээр найжа лагдаба. Нютагайнын зон бурхан гурбан эрдэнидэ шүтэдэг, наһаа амар, үгэлнээр баян, хулгай дээрмэ мэтын буруу ябадалгүй, элдин тэнигэр Боржогонтой нютагайхид гээд алдаршанан юм. Хори бурядай Хуасай омогой, сагаан наһатай, буянэй ашые үлэмжэлһэн эсэгэ Намнан эхэ Содномаа хоёрой ехэ хүбүүн юм. Хүбүүтэй болохоһоо урид сэсэн мэргэн Гээгэ багшада манай хотондо хүбүүн үгыл гэжэ гомдоходонь:

«Гурбан хүбүүтэй болохот, ехэнь лама болохо ёһотой», - гэжэ абарал буулганан байгаа. Энэ багшын абаралда түшэглэн, энэхэн Шагдар хүбүүгээ Сүүгэлэй дасан абаашажа, Вампил гэдэг багшын шаби болгоһон түүхэтэй. Вампил багша дасанайнгаа уншалгые хүтэлдэг, тарниин эрдэмтэй, маша тодорхой ухаатай лама байгаа.

Дамбиница ЦЫРЕНДАШИЕВАЙ «Сүүгэлэй дасан» гэһэн номһоо. Галина ДАШЕЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

БУДДИСТ-ПАЛОМНИК УСВЯТЫНЬ ТИБЕТА

(Продолжение. Начало в №№ 49(607) за 11 декабря, 50(608) за 18 декабря, 51(609) за 25 декабря 2008 г., 1(610) за 1 января, 2(611) за 15 января, 3(612) за 22 января, 4(613) за 29 января, 5(614) за 5 февраля, 6(615) за 12 февраля, 7(616) за 19 февраля, 8(617) за 26 февраля, 10(619) за 12 марта, 12(621) за 26 марта, 20(629) за 21 мая, 21(630) за 28 мая, 22(631) за 4 июня, 23(632) за 11 июня, 31(640) за 6 августа, 32(641) за 13 августа, 33(642) за 20 августа, 34(643) за 27 августа, 35(644) за 3 сентября, 36(645) за 10 сентября, 37(646) за 17 сентября, 38(647) за 24 сентября, 39(648) за 1 октября, 40(649) за 8 октября, 42(651) за 22 октября, 43(652) за 29 октября, 50(659) за 17 декабря, 51(660) за 24 декабря, 52(661) за 31 декабря 2009 г., 1(663) за 14 января, 3(664) за 28 января, 4(665) за 4 февраля, 5(666) за 11 февраля, 6(667) за 18 февраля, 7(668) за 25 февраля 2010 г..)

2. МОНАСТЫРЬ ДАШИЙ-ЛХУНБО

Основателем монастыря Даший-лхунбо был ученик и последователь Цзонхавы Гэндунь-дуб, который считается, как известно, первым Далай-ламой и жил с 1391 по 1475 г. Он родился в цзанской деревне Гурмару, вблизи Сакьяского монастыря, от отца Гонбо-дорчжэ и матери Намчид. По преданию, родители во время его младенчества были ограблены ворами и он вырос в бедности и прислуживал сначала у лам в монастыре Нартане.

Вскоре он попал под покровительство настоятеля этого монастыря Дувба-шейраб, который посвятил его в «убаши» (по-тибетски — «гэнен») и заставил учиться. 15 лет Гэндунь-дуб был посвящен в гэцулы, а 20 — в гэлоны. На 24-м году своей жизни, т. е. в 1414 г., он отправился в Уй и в монастыре Даший-донха впервые встретился с Цзонхавой, который сразу же приблизил его к себе и не разлучался с ним до конца жизни. В то время он учился у Чжялцаба и хранителя Винаи Дагба-чжялцан. После смерти Цзонхавы он учился и учил в разных местах и, пробив в Уе всего 12 лет, в 1426 г., как сказано выше, возвратился в Цзан вместе с Шейраб-сэнгэ. Здесь он всюду проповедовал желтошапочное учение и в 1447 г. нашей эры положил основание монастырю Даший-лхунбо.

Основанный таким образом монастырь находится на южной стороне горного мыса при впадении в реку Цзанбо-чу правобережного притока, называемого Цзанбо-шяр или Чжян-це-чу, который также называется Нянчу. Даший-лхунбо имеет почти четырехугольную форму, и окружность его не более 2,5 версты. Удаленный от реки, он пользуется водой из колодцев. Когда подъезжаешь к монастырю, то первыми бросаются в глаза пять золотокровельных храмов, стоящих по одной линии с востока на запад. Они почти одной формы и содержат в себе субурганы пяти банчэн-ринбочэ (официально — банчэн-эрдэни).

Стены этих зданий сложены из каменных плит и окрашены в кирпичный цвет, крыши в китайском стиле из золоченых листов красной меди. Они строились в разное время с востока на запад, так что могила первого банчэня находится на восточном краю, а пятого — на западном. Заключенные в них субурганы почти одинаковой величины, но разной отделки; особенной роскошью выделяется субурган пятого банчэня Данбий-ванчуга, умершего, или, вернее, убитого в цветущем возрасте.

Между усыпальницами первого и второго банчэней находится дворец сих перерожденцев. На восточных внешних воротах его висит обычная синяя доска, жалюйма маньчжурскими богдоханами высочайше утвержденным кумирням.

Дворец этот сами монахи зовут «Гадам-побран». На восточной стороне, рядом с дворцом, находится здание цокчэнского дугана, главной святыней коего считается статуя Шакьямуни, вылитая еще при Гэндунь-дубе. На северо-восточном краю монастыря выдается громадная

стена-щит, выстроенная с пустым пространством внутри, с окнами и дверью с боков. Эта стена предназначена для выставления на ней большого изображения будд в день годового праздника. Название ее на месте у меня не оказалось записанным. Waddell на с. 273 своего «The Buddhism of Tibet or Lamaism» дает по Турнеру³ название «Go-ku-rea» или «Kiku Tamsa». Первое слово, вероятно тибетское, гой-ку-пэб — пришествие изображения на материи, а второе кой-ку-тамса — место для натягивания образа.

Монастырь этот, по образцу лхасских, делится на факультеты, из коих 3 богословских и 1 тарнистический.

Богословские дацаны суть: 1) Шяр-цэз, первым хамбо которого был Шандон-димэд, изучает цаннид по толкованиям сэраского Даньба-дарчжэй; 2) Чжил-хан, принявший за руководство толкования банчэня Шаньдибы-лодой-чжялцан; 3) Тойсам-лин, первым настоятелем которого называют Димэд-шенен, пользуется при изучении цан-нида толкованиями брайбунско-гоманского Агван-цон-дуйа и сэраского Чже-бцунба; 4) тарнистический дацан называется Агпа и почти сходен с лхасскими дацанами Чжюд. Он был основан первым банчэнем Ловсан-чойчжи-чжялцанем, хотя и был задуман еще основателем монастыря Гэндунь-дубом в память своего учителя Шейраб-сэнгэ, специалиста по тантре и основателя дацанов Чжюд.

Духовных во всех дацанах насчитывается до четырех тысяч в следующем отношении: 700, 1000, 2000, 300 чел. Постоянно живущих монахов в Даший-лхунбо едва ли более 2500.

Главой монастыря является перерожденец Банчэн-эрдэни, который назначает по одному настоятелю в каждый дацан с пожизненною властью. Административно-судебная власть над всеми монахами поручается одному цокчэнскому гэбою; хозяйственная часть монастыря находится в руках правителей дел банчэня.

Цаннидское учение здесь не играет, по-видимому, такой важной роли, как в вышеупомянутых монастырях Сэ-нбра-гэ-сум, так как на занятия этим учением здесь собираются лишь однажды в день, и то на короткое время, тогда как «собраний» в цокчэне бывает по три ежедневно. Впрочем, должно заметить, что здешние богословские факультеты славятся изучением части богословия, касающейся логики. Единственная ученая степень, получаемая здесь за изучение цан-нида, называется «качэнь», хотя банчэнь может дать и другие степени.

Диспуты по обрядности отличаются тем, что оба диспутанта стоят надевши шапки и заканчивают свои слова ударами в ладоши, тогда как в Сэ-нбра-гэ-сум отвечающий постоянно сидит, надевши шапку, а задающий вопросы стоит без шапки.

По одежде здешние монахи отличаются от лхасских: сапогами, сходными с сапогами лхасских монахов и женатых лам, и желтым цветом мантий (дагам).

Материальная обеспеченность монахов и не столь строгая дисциплина в монастыре едва ли не объясняются тем, что трудно было основать общину нового учения Цзонхавы среди народа, приверженного красношапочникам, без некоторых уступок, а главное без обильной сравнительной выдачи содержания монахам. Здешний монах может небедно прожить на хлеб и деньги, выдаваемые из казны банчэня.

3. ГОРОД ШИХАЦЗЭ

Почти в одной версте на северо-восток от монастыря, на отдаленной горке, находится полуразрушенный старинный замок Шиха-цзон, или Ши-ха-цзэ, носящий еще название Сам-дуб-цэ, принадлежащий прежде светским правителям этой провинции. Говорят, что Цзанба, владелец этого замка, оказал упорное сопротивление Гуши-хану⁴, которому стоило немало труда взять замок. В настоящее время в нем помещается канцелярия судилища местных светских жителей. Как повсюду в Тибете, у замка были, конечно, сгруппированы светские жители, строившие свои жилища у подножия скалы, на которой стоял замок (цзэ). Такие поселения называются «низом» (шод) замка. Шихацзэйский «низ» представляет в настоящее время значительный городок с жителями около 5 тысяч душ, состав которых таков же, как в Лхасе, разница только в том, что здесь больше земледельческого населения.

Между монастырем и шодом находится китайская крепость с небольшим гарнизоном, состоящим из китайцев, природных и рожденных от тибетянок. У основания западной стены крепости беднота вырыла себе в горе жилища-конуры.

Далее между крепостью и шодом находится торговая площадь (по-тибетски — «том»), где происходит ежедневный базар, продолжающийся часа три (от 9 до 12). Торговцы ежедневно выносят сюда товары из города и раскладывают их на земле, заставляя ее предварительно подстилками; затем они сами садятся подле товаров и торговля начинается. Европейские товары те же, что и в Лхасе. Из местных произведений этот город славится своими металлическими изделиями, между которыми упомянем о подстаканниках с крышками, приготовляемых из белой меди, привозимой из Индии и отчасти из Китая, вошедших с недавнего прошлого в моду у тибетцев, а также о копиях около 4 аршин длины, состоящих из железного наконечника, длинного древка, обмотанного железной проволокой, и острой на нижнем конце для втыкания в землю. Их изготовляют самым первобыт-

ным ручным способом. Копье среднего качества на месте стоит от 4 до 5 монет. Во время посещения базара мы заметили, что копьей охотно покупаются пришельцами из окраинных кочевых племен Тибета.

На рынке нас поразила масса нищих из преступников, приговоренных к вечным кандалам и колдовкам. Они очень надоедают своим нахальным попрошайничеством и, как говорят, не отказываются воспользоваться удобным случаем для кражи и даже дневного грабежа. Такой порядок объясняют тем, что им не дают казенного содержания, а выпускают днем собирать милостыню и питаться ею; ночью их держат в заключении. Здесь в обращении те же монеты, что и в Лхасе. К характеристике местного базара нелишне прибавить, что ежедневно на здешнем рынке являлся один идиот, мужчину лет 25, ходившего совершенно голым, держа в руке небольшой рожок. Буйств он никаких не производил, но занимался наложением пещу в свой рожок. По дальнейшие операции его с рожком я не осмеливаюсь здесь говорить...

Характерно то, что вся публика, не исключая и женщин, не стеснялась смотреть и смеяться на его идиотские выходки, а напротив, ту или другую выдумку его старались объяснить предзнаменованием чего-либо нового, потому что этот идиот, по их понятиям, не простой человек, а какой-нибудь перерожденец. Смотри на этого идиота и слушающая толпа о нем, я невольно вспоминал юродивых нашего отечества и отношение к ним простого народа.

4. ЗАГОРОДНЫЕ ДВОРЦЫ БАНЧЭНЕЙ

К востоку от шод, на самом берегу реки Цзанбо-шяр (вернее, Нянчу), находится один из загородных дворцов банчэней, окруженный обширным садом и домами для служащих. Внутри сада самые здания дворца окружены другой стеной, на главных воротах которой, обращенных к восточной реке, висит надпись на четырех языках: монгольском, китайском, тибетском и маньчжурском, имеющая на всех языках одинаковый смысл: «Всему покровительствующий храм»; на других, второстепенных воротах — надпись уже на одном китайском языке, которую, пожалуй, можно перевести: «Законы (религии и мира) величественно согласны».

По-тибетски этот дворец называется просто Гун-чжоб-лин. Во дворе несколько зданий, в числе коих главное место занимает храм, название которого и вывешено на главных воротах; здесь банчэн дает аудиенции высшим представителям духовной и светской власти, а также принимает поклоняющихся богомольцев. Рядом с этим храмом находится дом, где банчэн проводит обыденную жизнь свою. В саду на цепи — молодой слон и два тибетских медведя, в конюшнях — любимые породистые лошади банчэня, вывезенные из Европы через Индию.

Дворец этот служит летним и осенним местопребыванием банчэня, зиму он проводит в мо-

настыре, а весну — в другом загородном дворце, находящемся на юго-западе от монастыря на расстоянии почти одной с половиной версты. Мы ходили осматривать этот дворец, но ворота его были запорты, и мы не могли никого увидеть.

Было лишь заметно, что дворец этот менее роскошен, чем упомянутый выше, восточный. На внешних воротах китайская надпись: «Весеннее поселение десяти степеней (буддизма)». Я не уверен в правильности перевода, так как 2-й иероглиф на надписи испорчен временем. Тибетцы этот дворец называют «Дэчэнь-побран» — великого спокойствия дворец. Мы, как простые богомольцы, конечно, не могли получить доступа для осмотра внутренности этих дворцов, а внешний вид их не представляет ничего замечательного и является лишь шаблонной архитектурой тибетских кумир-

5. БАНЧЭН-РИНБОЧЭ

Одним из трех великих лам иерархии современного ламаитского мира, как известно, является хозяин монастыря Даший-лхунбо, перерожденец банчэн-ринбочэ, коих монголы и официальный язык пекинского правительства зовут «банчэн-эрдэни». Генеалогию или, точнее, поколения перерожденных знаменитых лам ламаиты выводят от времен Будды Шакьямуни, а ближайшим образом — от современников основателя ламаизма Цзонхавы. Так, говорят они, что банчэн-эрдэни был во времена Цзонхавы его учеником Хайдуб-гэлэг-балсаном; Далай-лама — другим его учеником Гэн-дунь-дубом и, наконец, ургинский хутухта — Чжамьян-чойрчжэ-даший-балданем.

Но, как известно, в первое время у последователей Цзонхавы не было в обычае отыскивать и воздавать почести перерожденцам. Культ их начался гораздо позднее, и, в частности, первым банчэнем считается лама Ловсан-Чойчжи-чжялцан, который родился в долине Рона в 1570 г. На 14-м году своей жизни он был посвящен в духовенство и на 30-м году избран в настоятели Даший-лхунбоского монастыря. В 1603 г., по прибытии из Монголии в Тибет четвертого Далай-ламы Иондан-чжямцо и при принятии им обетов гэлона, Чойчжи-чжялцан был духовником его. Затем он сопровождал Далай-ламу во время путешествия по Тибету, а в 1616 г. ему было суждено совершить погребальные обряды над прахом этого монгольского Далай-ламы. В следующем году Чойчжи-чжялцан сделался настоятелем Сэра и Брайбуна, затем был духовником и учителем пятого, великого Далай-ламы Агван-Ловсан-чжямцо.

Учитель и ученик, как известно, составили тогда союз против светских правителей Тибета и призвали на них оружие монгольского завоевателя Гуши-хана. Подавив при помощи последнего своего противника Цзанба, Чойчжи-чжялцан возвратился в Даший-лхунбо и сделался хозяином монастыря. Умер он в глубокой старости, на 93-м году жизни, в 1663 г., оставив 4 тома сочинений.

бета Цзана — известный Цзанба-хан, по-видимому, разрешил деятельность капуцинских миссионеров, что вызвало недовольство Далай-ламы V Агван-Ловсан-Чжамцо (1617-1682) и его покровителя хошутского Гуши-хана (1582-1654). Последний предпринял военный поход в Цзан в 1642 г. и разгромил Цзанба-хана. По этому поводу в «Хронологических таблицах» Сумба-Хамбо в год воды-лошади (1642 г.) говорится: «Данцин-Чойчжал (т. е. Гуши-хан) прибыл в Цзан, захватил Цзанба-хана, сокрушившегося (о потере) лучших земель, подчинил своей власти Цзан и Кон (по) и стал царем Тибета». В результате капуцинская миссия была закрыта в 1652 г. (см.: Кюнер Н. В. Указ. соч. — Ч. 1, вып. 1. — С. 31-32).

Подготовила Г. ДАШЕЕВА. (Продолжение следует).

ПРИМЕЧАНИЕ

³Waddell на с. 273 своего «The Buddhist of Tibet or Lamaism» дает по Турнеру. Турнер — англичанин Самуэль Тэрнэр, который в 1783 г. по заданию генерал-губернатора Индии У. Гастингса возглавлял посольство в Даший-лхунбо, дворец панчен-ламы VII Дамбий-Нима (1781—1852), когда последнему не было и двух лет (18 месяцев). Посольство С. Тэрнэра являлось одной из первых попыток проникновения Англии в Тибет в конце XVIII в., а дневник его содержит ценные сведения о стране (Turner S. An Account of an Embassy to the Court of Teshoo Lama in Tibet. — L., 1800).

⁴... Цзанба, владетель этого замка, оказал упорное сопротивление Гуши-хану... Царь центральной провинции Ти-

Буряад Республикын габьяата артистка С.Г.ШАРАПОВАГАЙ гэрэлтэ дурасхаалда

ОЮУН БЭЛИГТЭЙ, ОДОТО ЗАМТАЙ

С.Г.Шарапова

буулган гэрэл зурагуудай выстаквэ дэлгээгдээ. Зураг дээрхи зүжэгүүднээ үзэгдэлүүд дахин дахин наанаанда орожо байгаа. Удаань клубай танхим соо зохёохы ажалын, ажабайдалын намтарнаа слайднууд харуулагдаа. С.Г.Шарапова тухай сэдхэлтэй халуун дурсалганууд ендэр дээрнээ хэлэгдэжэ, тэрэ үсын слайднууд харуулагдажа,

Бага наанаань эхилээд, Сэсэг Ганжуровна Шараповае найн мэдэхэ «Алтаргана» гэнэн уласхоорондын фестивалин дипломант, соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Д.Д.Б.Базаров үгэ хэлээ: «Бурханай үршөөлэн бэлигтэй, манай сэдхэлдэ найшаагдажа ябадаг хүнүүднай артистнууд ха юм даа. Ялас гэмэ бэлигтэйшүүлэй тоодо манай Сэсэг Шарапова ороно. Артист болохо хүн гээшэ мянган хүн соохоо нэгэн, хоёр лэ түрдэг гээшэ ааб даа. Ошор-Булагта Сэсэг шэнги бэлигтэй үхибүүд олон түрэгжэ байхань болтогой». Тингээд тэрэ Шэмэг-Сайхан Будаев гэжэ залуу душантай хамта «Саран хүхэ» тухай урданай дуунай нэгэ бадаг дуулажа үгэбэ.

байха. Эдэ бүгэдэ тухай тэрэ ехэ халуунаар наан дурсаа. Цырен Шагжинай «Будамшуу» гэнэн зүжэгтэ Гэрэл Будамшуу хоёр боложо наадахадаа, тэдэ ниггэжэ дууладаг нэмнай даа:

**Морин, морин харайгыш даа,
Морин, морин абаашыш даа,
Манин, манин, манин
Үзэсхэлэн орон руу...**

Россин габьяата артистка Н.Г.Токуренова дурсалга соогоо энээн тухайн хэлэхэдээ, хонгёо хөөрхэн хоолойень, М.Г.Елбонов-

лэгүүдые барюулаа. Алдарт сэрэгшэ, дайнай ба ажалай ветеран ябаан нагаса баабайнгаа нэрэ дээрэ үргэжэ, эхэ эсэгийн буянгаар жаргалтай найн яба гэнэн хүгшэдэй үрээлдэ Ганжур хүртэбэ. Ошор-Булаг нютагай хүндэтэй эдэ эхэнэрнүүд мэдээжэ артистнуудтай суг хүдэлхэн Сэсэгма басагаараа омогорхонобди, тэрэни бурханнаа тээ наагуур наадаг байгаади гэбэ.

Эдирхэн наанайм Энээхэн талмай

Эрхэхэл бүхэндэм аятай, гэжэ Буряад драмын актриса Сэсэг Шарапова түрэнэн нютаг тухайгаа энхэргэн зохидоор дууладаг бэлэй. Хамар-Дабанай хүтэлнүүдэй хормойдо, Ивалгын дасанай ойрохоно аршаанта голэй эрьедэ түбхинэлэн энэ нютагынь Ошор-Булаг (Дээдэ-Ивалга) юм даа.

Буряад драмын театрай тайзан дээрэ наяд-ерээд гаран онуудаар табигдаһан зүжэгүүдтэ наададаг байһан тусгаар бэлигтэй энэ басагые олон тоото харагшад мүнөөшье болотор наадаг, үгылдэг ёһотой.

Байгша оной февралын 27-ой үдэр тосхойн баруун захата оршодог клуб тээшэ үдэ багаар зон таһалгаряагүй субаба. Нютагаархидын, түрэлхидын, үнэн нүүхэднэй хайрата Сэсэг, Сэсэгма басага ариун эсбэр сэдхэлхээ наан дурсаха гэжэ эндэ суглаараа. Сэсэг Ганжуровна Шарапова мэндэ ябаа наа, табитай болоод байха нэн. Тэрэнэй энээхэн дэлхэйтэй хахасан ошоһоор арбан жэл үлүүтэйхэн саг үнгэршэбэ. Саг ямар түргэн ябана гээшэб даа.

Сэсэгэй энэ дэлхэйдэ ажаһууһан 40 наһанин зондоо туһатайгаар үнгэрөө, наанан сэдхэлхэнь тэнжээн далижуулжа, баясуулжа, үндэр хүсэл эрмэлзэл түрүүлжэ ябаа. Театрай тайзан дээрэ бусаднаа илгарма талаан бэлигтэй байһанаа харуулаа, буряад зонингоо найшаал магтаалда, гүрэн түрэн үндэр шагналнуудта, «Буряад Республикын габьяата артист» гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө. Б.Эрдынеевэй «Хазар хара нахал», Ц.Шагжинай «Будамшуу», Б.М.Пурбуевай «Тэргэ түлээн юутэб?», Д.Бато-жабайн «Төөригдэлэн хуи заяан» гэнэн зүжэгүүдтэ дуулаһан дуунуудайн аялга мүнөөшье элихэнээр соностоходол гэдэг. Радиодо миндһан дээрэ буулгагдажа абтаһан дуунуудын агаарай долгиндо эдэлжэл байдаг...

Ошор-Булагтай соёлой гуламын фойе соо Сэсэгэй хабаадан зүжэгүүднээ үзэгдэлнүүдые

эндэ сугларгшад уяран нуугаа нэн.

«Ивалгын аймаг» гэнэн муниципальна байгуулгын захиргаанай толгойлогшын орлогшо Б.Г.Бимбаев дурасхаалай үдэшые оролто үгэ хэлэжэ нээһэн байна. Тэрэнэй удаа Этигэлэй хамбын Эрдэнитэ Мүнхэ Бэе сахин харагша Бимба лама үгэ абаа: «Халюутын хойно харьдагта хоёр машинаар нютагайнгаа залуушуулые улаагана түүхынь суглуулжа, Сэсэгэй абаашахадань, ошолсоһоноо мартадаггүйб. Ехэ эдэбхитэй, олондо туһатай хэрэгүүдые үүсхэн ударидажа шададаг басаган байгаа. Үбгэ эсэгэнь ехэ бүрхэ хүн байһан. Дүшөөд гаран онуудаар мүнөө байһан дасанай нуури табиха газар шэнжэлэлсэн, олоной хэрэгтэ хам оролсодог, сабшалан уһалха хүрэтэр хамтын ажал эмхидхэдэг хүн байгаа гэлсэдэг. Эхэ эсэгэнь, Ганжур Дармаевич, Бадма-Ханда Чимитовна Шараповтан ажалша бэрхэ айлайхи байһан, Ивалгын туршалга-үйлэдбэрин ажахыда бүхы наһаараа хүдэлхэн, нютагтаа хүндэтэй хүнүүд байһан юм. Ганжур ахай дайнай ветеран байгаа».

Арадай Хуралай депутат Ц.Б.Батыевта үгэ үгтөө. Гүнзэги удхатай хэрэг бүтээжэ байнабди гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ: «Сэсэгые наан дурсажа саашадаашье ябахабди. Ошор-Булаг-хайхиднай дууша зон, тиймэнээ С.Г.Шарапова шэнги Буряад ороно суурхуулаха басагад, хүбүүд дороһоо урган гаража байг лэ даа».

жа үгэ хэлээ. Дээдэ-Ивалга тосхойн шэнэ үйлсые Буряад Республикын габьяата артистка Сэсэг Ганжуровна Шараповагай нэрэмжэтэ болгохо тухай нютаг зонй гуйлты дүүргэжэ, 2010 оной февралын 27-до тусхай шийдхэбэри абтаа гэжэ тэдэ олондо дуулгаба. Аймагай районно Соведэй депутатуудай хуулигаар абтаһан шийдхэбэрин данса бэшэг мүнгэн бэлэгтэйгээр Ганжур хүбүүндэнь дамжуулагдаа.

Удаань Россин Федерацин габьяата ажал ябуулагша, режиссёр В.И.Кондратьев үгэ хэлэхэдээ, Сэсэгэй нэрээрнэй үйлсэ нэрлэгдэхэн, досоомнай наран гараһандал болоод, уяраад байһа гэршэбди гэбэ. Саашань ниггэжэ хэлээ: «Сэсэгэй бэлиг талаан ехэ, найхан сэдхэлтэй, үнэн худал гэашые худхадаггүй, хүнэй урда дохидоггүй, зорихондоо хүрэдэг хүн байгаа». «Иркутская история» гэнэн А.Арбузовай зүжэгөөр ехэ фестивалда хабаадаа нэмди. Энэ фестивалда ерэнэн зонине бэлигын гайхуулаа. «Зургаан хурган» гэнэн Н.Соктоевой найруулан бэшэһэн зүжэгтэ хүгшэн хүниие ехэ зохидоор наадаа. Мэргэжэлэйн бэлиг шадабарнда хэмжээ гэжэ байгаагүй. Уян сэдхэлтэй, үбгэд, хүгшэдые хүндэдэг, бүхы юумэ тэнсүүлжэ ябадаг зүжэгшэн байгаа. Сэсэгы хүсэжэ наадаха хүн үгыл даа».

Россин Федерацин арадай артист М.Г.Елбоновтой арба гаран зүжэгүүдтэ наадаһан байна. Сугтаа дуулажа, хатаржа байжа наадаһан зүжэгүүдые

той тааража дууладагынь найхашаадаг байгаа гэжэ мэдүүлээ. Буряад драмын мэдээжэ, нэрэ солотой артистнууд Б.Цыденов, Д.Ц.Дашинамжилов, И.Цыбыкжапов, О.Д.Бабурев гэгшэд Сэсэг Шараповагай хүн талын найн шанар шэнжэнүүдынь дурсан хэлэбэ. Сэсэг шэнги найхан буряад басагадта зориулагдаһан суута пээдүүд Д.Дамбаевтай, Д.Улзытуевтай шүлэгүүд уянгатуулан уншагдаба.

Ивалгын дунда хургуулиие 1976 ондо дүүргэһэн, хамта нураһан, нүхэсэжэ ябаһан үетэн нүхэднэй, классайн хүтэлбэрилэгшэ байһан Валентина Аюшеевна Хахураеватай ендэр дээрэ гаража, Сэсэг тухай хани халуун дурсалгануудаараа хубаалдаба. Бэрхэ нурадаг, дүрбэн тэгшэ бэлигтэй, шумууһан бэрхэ, эжэл нүүхэдэйнгөө дунда хүндэтэй байгаа. Түрэл хургуули, аймагаа, республика соогоо суурхуулаа, энэ басагантай суг нураха золтой байгаабди, омогорхонобди гэжэ Владимир Бадмацыбыков, Сергей Нанзалов, Валентина Мижытова, Галина Будаева гэгшэд хэлэһэн байна.

Нютагай наһатайшуулай зүгһөө ажалай ветеран М.Э.Эрдынеева, Буряад Республикын нураалсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ Г.П.Эрхитуева, ажалай ветеран Н.П.Будаева гэгшэд сугларгшадтай урда гаража, Ганжур хүбүүндэнь үрээл үгэнүүдые хэлээ. Сэсэгэй дүү басаган болохо О.Б.Г.Сандиповада ганса хүбүүнь хүнэй зэргэ болгожо, зохидоор хүмүүжүүлжэ ябаһандан баярые хүргөө, бэ-

дэмэй дунда хургуулин гурбадахи классай бэлигтэй бэрхэ нурагша, Сэсэгэй дүү Альбертын хүбүүн Бата Шарапов «Гэсэр хаанай» монолог уран гоёр уншажа, эндэ сугларгшадые һонирхуулаа. Бата хадаа «Эдир Будамшуу» гэнэн уласхоорондын конкурсын дипломант үнгэрһэн жэлдэ болоо, угаа дамжаһан талаан бэлигтэ хүртэнхэй гэжэ эли.

Дурасхаалай үдэшин түгэхэдэ С.Г.Шараповагай наһанайн зохёохы зам тухай баримтата фильм харуулагдаа. Россин Федерацин габьяата артистка Хажидма Аюржанаева, мэдээжэ дуушан Зоригто Тогочиев, соёлой болон искусствын училишин оюутан Солбон Доржиев болон нютагай залуу бэлигтэн энэ үдэшэдэ хабаадалсажа, дуу болон хатарнуудые гүйсэдхөө.

Сэсэг Шарапова... Нютагайхидын, зон нүүхэднэй тэрэниие ехэ найханаар нанажа ябадаг байна гэжэ энэ үдэшэ элишэлбэ. Талаан бэлигтэнь нүгэдэдэг, тэрэниие хүндэдэг байһанаа үшөө дахин гэршэлээ. Энэ үдэшэ эдэлхэн Дондок Улзытуевтай баларшад гүйсэдхэжэ тухай шүлэгэй мүнүүдэй яаха аргагүй мэргэн байһаниие үшөө дахин мэдэрнэбди.

**Ганса хүнэй гансахан наанай
Газар дээрээ охорхоншье наа,**

**Үгэлхэн үгэ, үйлэ хэрэгын
Үеын үедэ мүнхэ лэ!**

Буряад драмын театрай коллектив С.Г.Шараповагай дурасхаалынь мүнхэлэн ёһолжо, мартын 4-дэ монгол драматург Мэндсайханай «Эхэ» гэнэн пьесээр найруулагдаһан зүжэг харуулба. Нүүлдэнь Сэсэг тухай режиссёр В.И.Кондратьевтай найруулан зохиһон баримтата фильм харуулагдаа.

Ивалгын аймагай захиргаан, соёлой таһаг, Буряад драмын театрай хүтэлбэрилэгшэд, нютагаархидын, түрэл гаралнуудын дурасхаалай хэмжээ ябуулгануудые үндэр дээдэ хэмжээндэ эмхидхэжэ үнгэргэбэ.

**Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.**

**Дулма БАТОВОАГАЙ
фото-зурагууд.**

XVII ЖАРАНАЙ САГААН ТҮМЭР БАР ЖЭЛ

**ХАБАРАЙ ЭХИН ШАРА БАР НАРА –
ХАБАРАЙ ДУНДА ШАРАГШАН ТУУЛАЙ НАРА**

Буряад литэ	30	1	2	3	4	5	6
Европын литэ	15	16	17	18	19	20	21
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Лара понед.	Мягмар Марс вторник	Лалба Меркури среда	Лүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хүхэ Хулгана	хүхэнгэн Үхэр	улаан Бар	улаангшан Туудай	шара Луу	шарагшан Могой	сагаан Морин
Мэнгэ	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон
Лүүдал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон

Гарагай 2-то хабарай эхин шара Бар харын мартын 15 (хуушанай 30). Дүйсэн үдэр. Хүхэ Хулгана, 1 сагаан мэнгэн, галда нуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр. Бурхан, лусуудта зальбарха, бурхан, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хнид бодхо, сан тахиха, хэшэг даллага абаха, угаал хэхэ, гэр байшан бариха, эм найруулха, замда мур гаргаха, хүрэнгэ энэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, шэнэ барилга ашаглалгада оруулха, худалдаа хэхэ, түмэрөөр урлаха, зүүдхэл шэмэг зүүхэ, буянай үйлэдэ найн. Нялхые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулха, ном эхилэн соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юмэ үгэхэ, шарил шагаха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, нохой тэжээхэ, хүүгэдые үргэжэ абахада муу. Хүнэй үнэ абаа наа, эрлгтэй ушарха.

Гарагай 3-да хабарай дунда шарагшан Туудай харын мартын 16 (шэнын 1). Хүхэгшэн Үхэр, 9 улаан мэнгэн, шоройдо нуудалтай үдэр. Хэшэг даллага абуулха, тангариг үгэхэ, шэнэ ноёниие тахиха, худалдаа хэхэ, дайсаниие дараха, байшан гэрэй нуури тахиха, мал худалдаха, наад тодхор дараха үйлэнүүдтэ найн. Эм найруулха, замда гараха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда нууралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, ном соносохо, наһа барагшын үйлэ бүтээхэ, угаал хэхэ, зальбарал тахихада харша. Хүнэй үнэ абабал, наһан хорохо.

Гарагай 4-дэ мартын 17 (шэнын 2). Улаан Бар, 8 сагаан мэнгэн, түмэртэ нуудалтай үдэр. Модон хохимой үдэр. Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табиулха, хангал тахиулха, нахуюнда үгэлгэ үгэхэ, бурхан шүтэн, орон гэрэ арамнайлаха, бэшэг зурхай зураха, дасан дуганай тахил зааха, бэри буулгаха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, хуули сааза гаргаха, хүрэнгэ тахиха, тангариг үгэхэ, наад тодхор дарахада найн. Хатуу үйлэ ажал хэхэ, лама болохо, ном соносохо, газаашань юумэ үгэхэ, хүрэнгэ энэхэ, эм найруулха, ном эхилэн заалгаха, замда гараха, хүншүү хөрболо гаргахада таарамжагүй. Хүнэй үнэ абаа наа, арсалдаа хэрүүл, тэмээл болохо.

Гарагай 5-да мартын 18 (шэнын 3). Улаангшан Туудай, 7 улаан мэнгэн, огторгойдо нуудалтай үдэр. Дашиниматай (амгалан байдалай, зол жаргалай) тон найн үдэр. Бурханда зальбарха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, дасан шүтэн бодхо, огторгойн үдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүндэ бараалхаха, эрдэмдэ

нураха, ном заалгаха, соносохо, хэблэхэ, замда ябаха, номын хурал байгуулха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ энэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүхэндэ найн. Улай гаргаха, хүншүү гутуулха, үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай нуури тахиха, нүүдэл хэхэ, гэр бүрихэ, худалдаа хэхэ, нохой тэжээхэ, сэргэ хүдэлгэхэ мэтые хориглоно. Хүнэй үнэ абабал, эд зөөри арьбажаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 6-да мартын 19 (шэнын 4). Шара Луу, 6 сагаан мэнгэн, уһанда нуудалтай үдэр. Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд тахиха, лама болохо, хэшэг даллага абуулха, дасан шүтэн бодхо, харюулга хэхэ, угаал үйлэдэхэ, түмэрөөр урлаха, худалдаа наймаа хэхэ, бэри буулгаха, эм найруулха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, үхэр, мори нургахада найн. Нэхэхэ, эд зөөри зээлээр үгэхэ, нүүдэл хэхэ, онгосо, нала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, хүн, малые ханаха, төөнэхэ, ехэ гол гаталха, загаһа бариха, тангариг үгэхэ, хубаг гатаха сэртэй. Хүнэй үнэ абаа наа, бэе махабад найжарха.

Гарагай 7-до мартын 20 (шэнын 5). Шарагшан Могой, 5 шара мэнгэн, уулада нуудалтай үдэр. Бурхан тахиха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, дасан дуган нэргэхэ, арамнайлаха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, модо нуулгаха, худаг малтахада найн. Бэри буулгажа, хурьгэ оруулжа болохогүй, модо отолхо, эм найруулха, худалдаа хэхэ, ехэ хэрэг үүдэхэ, нохой абаха үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Хүнэй үнэ абабал, адууһа мал үдэхэ, эд зөөри арьбажаха.

Гарагай 1-дэ мартын 21 (шэнын 6). Сагаан Морин, 4 ногоон мэнгэн, модондо нуудалтай үдэр. Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, лама болохо, хүн, малые ханаха, модо тариха, нэеы гэр тахиха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, эм найруулха, эрдэм номдо нургаха, хурим хэхэ, адууһа мал нургаха, буянай үйлэ бүтээхэдэ найн. Гэрэй нуури тахиха, шэнэ гэр бариха, хүн, малые намнаха, ханаха, тоонэхэ, шэнэ дэгэл эсэхэ, байра бууса түбхиүүлэхэ, мори худалдаха, модо отолхо, тангариг үгэхэдэ таарамжагүй. Хүнэй үнэ абаа наа, шэг шарай найжарха.

ЭРДЭМЭЙ КАНДИДАТ БОЛОБО

Байгша оной февралын 20-до Ага-Хангилхаа уг гарбалтай, Сагаан-Шулуутайда дунда хургуули дүүргэнэ, Эрхүүгэй гүрэнэй университетдэ дээдэ эрдэмтэй болоһон, мүнөө Буряадай гүрэнэй университетдэй ахалагша багша Дугарма Юндуовна Тыхеева Даши-Рабдан Батожабайн "Төөригдэнэн хуби заяан" гэһэн зохёол соо эпискэсэ ёһо заншалнууд" гэһэн диссертаци хамгаалжа, филологин эрдэмэй кандидат гэһэн эрдэмтэнэй нэрэ зэргэтэй болобо. Уран зохёолшын "Сэсэн Сэнгэ хубуун" гэжэ зохёол буряадуудай дунда үни саһаа хойшо аман үгөөр хэлсэжэ ябаһан аман зохёолой, үльгэрэй удхаар ураар найруулһан эпискэсэ поэмэ болоно гэжэ эрдэмтэн-шэнжэлхэн байна. Даши-Рабдан Батожабайн "Төөригдэнэн хуби заяан" гэһэн роман соогоо XIX ба XX зуун жэлнүүдэй уулзуур дээрэ буряад арадай ажабайдал, дэлхэйн түгшүүрилтэй оршон байдал, зол жаргалаа бэдэрпэн Аламжа Жалма хоёрой хуби заяан тухай зураглахадаа, арадай аман зохёолой зүйлнүүдые, эпискэсэ үйлэ

хэрэгүүдые хэрэглэһэниие эрдэмтэн гүнзэгыгөөр шэнжэлхэн байна. Романай сюжет, композици ураар, зохидоор зохёогдоһон, жэлэй дүрбэн саг, дэлхэйн оршон тойронхи байдал, хүнэй сэдхэлэй доторой байдал тобойсо зураглахадаа, уран зохёолшо арадай аман үгын баялиг, эпискэсэ арга маяг шадамараар хэрэглэнэ гээд эрдэмтэн шэнжэлгэ хэһэн байна. Диссертационно комиссин гэшүүд Д.Ю.Тыхеевагай шэнжэлгын ажал хүдэлмэри тон шуухала удхатай, Д.Р.О.Батожабайн уран зохёолнууды шэнжэлгэдэ шэнэ шэнжэ, нэмэри оруулагдаба гэжэ онсолон тэмдэглэбэ. Уран зохёолшын наһанай нүхэр Лхамасу Батуевна Батожабайн Даши-Рабдан Одбоевичой зохёолнуудай шэнжэлэгдэжэ байһанда баяртайб, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат нэрэ зэргэ хамгаалһан Дугарма Юндуовна Тыхеевае амаршалнаб, амжалта хүсэнэб гээд үгэ хэлэбэ.

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

АРГАЛХА, ЭМШЭЛХЭ АЛТАН ГАРТАЙ АМАРШАЛГА

Долгоржап Чимитдоржиевна Бобгой Чимитдоржын ба Шагдарай Доржын Бальжид хоёрой 9 үхибүүдэй хоёрдохи басаган боложо, 1956 ондо мартын 17-до мүнхэлхэн байна. Эжы баабайн ажалдаа ошоходо, эгшэтээ хамта дүүнээрэ харалсажа, нургуулиа дүүргээд, Улаан-Үдэ ошожо, медсестрануудай курса 1970 ондо дүүргэжэ, нютагаа ерээ. Удаань болынцада хүдэлжэ эхилхэн намтартай. Баабайн Чимит-Доржо Буянтевич тракторист мэргэжэлтэй бэлэй. 70-аад онуудаар инвалид боложо, ажалһаа болиһон байна. Эжынь Бальжид Шагдаровна отделенин ба конторын кочегар, МТМ-дэ (ма-

шинно-тракторная мастерская) вахтёроор, заправщицаар хүдэлдэг нэн. Мүнөө сагта эжы баабай хоёрые үбшэндэ диилдэжэ, 1985-88 оноор наһанһаа нүгшээн юм. Эжы, баабайн бууса гэшэ аргагүй дэмбэрэлтэй гэр гэшэ. Эндэ эжы, баабайнарайн нүхэд, түрэлхид, өөрыншн үетэн нүхэд орожо, мэндээ мэдэлсэжэ байһад ха юм даа. Долгоржап Дармажап дүүтээ дүүнэрэйнтэ үхибүүдые харалсажа байдаг. Мүнөө үедэ эгээ бага Дамдинжап дүү хүбүүнэйнгэ 11-дэхи классай Оюна, Алёша, 8-дахы классай нургашадтай буусаяа заһажа, үргэжэ байһад.

Мартын 17-до 55 наһатай болохо, наһанайнгаа амаралтада гарахаа байһан Долгоржап Чимитдоржиевнадаа үрэлэй дээжэ олоной зүгһөө Ургамал Рыгдылонова хүргэнэ: **Үдэр һүниие илгаагүй, Үргэнэ нойроо мэдэнгүй, Үбшэн зонние эмшэлжэ, Эди шэдиэ хэрэглэжэ, Элүүр болгожо табидга Манай абгай, Долгоржапнай Ута наһатай, удаан жаргалтай Үлзы хэшгэтэй, элүүр энхэ, Ажалдаа амжалтатай, Ажабайдалдаа зол жаргалтай Ажауухатнай болтогой!** Бэлигма ОРБОДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

Семён Иванович Суворов

Манай хүндэтэ наһагдаха Семён Иванович Суворов мартын 8-да 50 наһанайнгаа баярта ой тэмдэглэхэн. Хэбэд номхон Хэжэнгын түүхээр баян Загаһата нютаг тоонтотой Семён Иванович наһанайнгаа хани нүхэр Дулсан Дондоковнтайгаа Мэргэн, Соёл хүбүүдэ, Женя, Марина, Света басагадаа гарын ганзагада, хүлын дүрөөд хүргэжэ, Улаан-Үдэ хотодо нүхэдтэ хүндэтэй, жаргалтай бүлэ ажаһууна.

Ивалгын аймагай захиргаанай аяншалагшадтай таһагта Семён Иванович амжалтаттай хүдэлжэ байна. Семён Ивановичнай бурханһаа үгтэһэн тон ехэ бэлгитэй: уран гоё найхан зурагшы зураха, нэеы гэр урлан бүтээхэ, шатар нааданда дуратай, буряад арадайнгаа ёһо заншал нэргээлгын талаар олон хэмжээ ябуулгануудта урагшатайгаар хабаададаг юм.

Баярта ушарааршани хани халуунаар амаршалаад, элүүр энхэ, амгалан байдал, аза талаан, үндэр наһа, буян хэшэг, зол жаргал хүсэнэбди:

**Түлижэ байһан галтай
Түмэн жэлдэ бадаржа,
Байрлажа байһан нютагатнай
Бадма сэсэг һалбаржа,
Жаргалтай жаран холонгоор татаг,
Байдалтай баян дэлгэр болог!
Үри хүүгэдээрэ үргүүлжэ,
Үлзы жаргал эдлэжэ,
Ута наһа наһалжа,
Удаан жаргахатнай болтогой!**

Амаршалагшад: Хэжэнгын интернат-хургуули 1977 ондо хамта дүүргэнэ үетэн нүхэд.

Хайрата Юрий хүбүүнэйнь саһаа урид наһанһаа нүгшэһэн ушарһаа Буряадай арадай поэт, ажалай ветеран Ш.Д.Байминовта «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай коллектив, Буряадай Уран зохёолшодой холбоон гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

Бурятское региональное отделение Союза пенсионеров России выражает глубокое соболезнование родным по поводу безвременной кончины заместителя редактора газеты «Традиция» Александра Вячеславовича НАРХИНОВА.

Издательский дом «Буряад үнэн» выражает глубокое соболезнование родным и близким по поводу преждевременной кончины бывшего корреспондента Александра Вячеславовича НАРХИНОВА.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директорэй - ахамад редакторай түлөө Т.В.САМБЯЛОВА. Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, В.Г.БАЛЬЖИРОВ, П.Л.НОСКОВ, М.В.КАЛАШНИКОВ, И.В.СМОЛЯК (Буряад Республикын Правительство), А.С.КОРЕНЕВ, Ц.Б.БАТУЕВ, В.Р.БУЛДАЕВ, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), А.Л.АНГАРХАЕВ (генеральна директор - ахамад редактор), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлошо), С.Б.БАЙМИНОВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Л.В.ОЧИРОВА, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаршвиллин үйлэ, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: uncn@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 6 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 73877. Газетын хэһэг 6150. Хамтын хэһэг - 30080. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканская типография" гэһэн ОАО-до бэлэн диапозитивүүднээ газетэ хэблэгдээ. 670000, Улаан-Үдэ, Борсоевой үйлэ, 13. Директорэйнь телефон: 21-40-45. Сулөө сэн. Б-0165-дахы номертойгоор «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление» ФГУ-да бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшын - 21-68-08, «Буряад үнэн» - Дүхэригэй редакторай - 21-64-36, «Бурятия» сонинной редакторай - 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутай ажабайдалай - 21-54-96, «Одон» журналай редакци - 21-68-08; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламын - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтеринн - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалууд шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин наһамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.

Соёлой һонин

тэй бэрхэ дуушанаар нэмэһые элэрхэйлэн гэршэлээ. Суута итальян композитор Джакомо Пуччинин «Джанни Скикки» опероһоо Лауреаттын ариие, Ш.Гуногой «Ромео ба Джульетта» опероһоо Джульеттын вальсые шадамар бэрхээр дуулажа, шагнагшадые баясуулһан байха юм.

Хүгжэмэй колледжын суута багшанаарай нэгэн – Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Хүндлэлэй орден то Вячеслав Баяндаевич Елбаевай шаби, удаань

композитор болон дирижер Антонин Дворжагой «Лусууд эхэнэр» гэжэ опероһоо Лусуудай, В.Моцартын «Булгадаа тиймэл байдаг» гэхэн опероһоо Фиордилиджин аринуудые, итальян композитор Каталанин «Валли» гэжэ опероһоо Валлин романсые тордиһогүй найнаар гүйсэдхэжэ, эдэ зохёолнуудай орёо нарин нугалбарие харуудхадань, «Гоёо гоё», «Үшөө», «Ёһоор лэ» гэхэн хашхаралдаан танхим соогуур тунашана.

Концертмейстер Саян Манжигеев Сергей Рахманиновай зохёолнуудые фортепьяно дээрэ шадамар бэрхээр наадажа, харагшадые

АГЫН ТАЛЫН АЛТАН ГУРГАЛДАЙ

да тоонтотой олзын хэрэг эрхилдэг абань Баатар Батоевич, Бооржын аймагай Тудхалта нютагһаа (Шерловэ хада) гарбалтай, Агын аймагай муниципальна байгуулалтануудай гол мэргэжэлтэ эхэн Чимитжаб (Людмила) Раднаевна Базаргуруевтан басагаая дэмжэхэе эрһэн байгаа.

Залуу дуушан талаантай хүн байна даа. Ушарын юуб гэбэл, дуунай орёо нарин оньһон нюусануудтай танилсуулһан түрүүшынгээ багшатай сугтаа хүдэлхэдөө, мүнөөшье туһалжа, дэмжэжэ, үнэтэ заабари зүбшэл үгэжэ байдагын түлөө Виктория Жамьяндоржиевнадаа гүн сэдхэлһээ баяр хүргэжэ ябана бшуу. Үнэхөөрөөшье, В.Ж.Базаровагай ехэ ерээдүйтэй шабинар, тусхайлбал, Венера Протасова Казанин консерваторидо, Оюна Карпушкева Красноярскын хүгжэмэй академи, Оюна Дашиева Зүүн Сибирийн соёлой ба искусствын академи хүрадаг.

Уянгата сопрано хоолойтой Оюна Базаргуруева концертынгээ эхиндэ хэдэн ари уран нугалбаритайгаар, ульгам зохидоор, нэгэ амяар гүйсэдхэжэ, сугларагшад ай анхарал абаһаар лэ татаба. Француз композитор Шарль Гуногой «Фауст» гэжэ опероһоо субад эрдэнтэй Маргаритын ариие уянгатай хайханаар дуулажа, манай оперно театрай үшөө нэгэ бэлиг-

Москвгай хүгжэмэй дээдэ хургуули дүүргээд, Бурядай оперно театрай дуушан болоһон бас хоолойтой Эдуард Жагбаев концерттэ хабаадалсажа, Оюна Базаргуруевае дэмжэб. Француз композитор Жюль Маснегэй гунгидуе, Австриин композитор Вольфганг Амадей Моцартын «Дон Жуан» опероһоо Лепореллын ариие яһала найнаар дуулаба.

Удаань үндэр сэбэр бэстэй, найхан шарайтай Аюнын тайзан дээрэ гаража ерэхэдэ, альга ташалга аадар бороо шэнгээр шааяшалай. Сугларагшад ай сэдхэл ханаахын, найдал харюулхын тула Агын талын алтан гургалдай чех

хужарлуулаа.

Саашадаа Э.Жагбаев С.Рахманиновай «Алеко» гэжэ опероһоо үбгэнэй хөөрөөе, «Вдоль по Питерской» гэжэ ород арадай дууе сугларагшадта бэлэглэбэ.

Дуушан басаган америк композитор Джордж Гершвинэй «Порги ба Бесс» гэжэ опероһоо Кларын үлгын дууе онсо маягтайгаар, уянгата зөөлхэнөөр гүйсэдхэб. Немец композитор Даниель Вольфын, Александр Скрябинэй, Арно Бабаджанянай дуунууд эдэлбэ. Пүүлээрнэ Оюна Базаргуруева Сергей Манжигеевэй «Яралтай харгы», «Эжымни», Пүрбэ Дамирановай «Инагтаа», Анатолий Андреевэй «Наһанай вальс» гэжэ дуунуудые омог дорюунаар, согтой хүхюунээр аялга ниилүүлэн дуулажа, сугларагшад ай сэдхэлдэ сэсэг тариһан байха юм.

Концертын түгэхэлдэ Агын Бурядай тойрогой Түлөөлэлгэтэ эмхинээ Шойжид Бадмаева, Үбэр-Аргалин колхозой түрүүлэгшэ ябаһан Мүнхэбаяр Жамсаранов, тус ажахыда хонишоноор ажаллаһан Долгоржаб Жамсаранова гэгшэд тайзан дээрэ гаража, нютагайнгаа дууша басагые халуунаар амаршалаад, зохёохы ажалдаа золтой ябахыень үрээбэ.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист. Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

Буряадтаа мэдээжэ дуурикса удаган Валентина Батуевна Балдахинова зорюулагдаһан «Личность» сэтгүүлэй дугаар нахана «нара хараба».

Зоной хэрэгтэ бээе зорюулха зол заяатай Валентина Батуевнагай эдир наһан тухай, мүнөөдэрэй ажабайдал тушаа сэтгүүлдэ тодоор бэшгэднэ. Бусадһаа ондоохон шанга голтой, олоной түлөө оролдодог онсотой гээд, элитэ ехэ удаган тухай үетэн нүхэдэй, түрэхидын, аргалууһан зоншье һанамжануудаа эльгээһэн байна аяар холын Америкэһээ, Россин ниислэл Москваһаа, саһата хүйтэн Саха-Яхадһаа, Агаһаа...

Валентина Батуевнагай хуби заяагаа ниилүүлһэн Амгалан Батуевич тухай, үри хүүгэд тухайн сэтгүүлдэ тусхай хуудаһан зорюулагдана.

«Монголой бөөнэртэй холбоо байгуулха хэрэгтэ горитойхон хубитаяа оруулхаһаа гадуур эрдэмтэдэй шэнжэлгэнүүдтэ нэрээ мүнхэрүүлһэн Валентина Балдахинова Бурядай түрүү хүнүүдэй тоодо орохол ёһоороо ороно», - гээд, «Личность» сэтгүүлэй редактор Октябрин Ешеева мэдүүлинэ. Нарин хүтэлбэри доронь залуу журналист Сарюуна Эрдыеева сэтгүүлэй зураглалнуудые бэшэһэн байна.

Янждама ЖАПОВА.

Бурядай оперо болон баледэй академическэ театрай залуу дуушан, СССР-эй арадай артист Лхасаран Линховоной нэрэмжэтэ дуушад ай уласхоорондын конкурсын лауреат Оюна БАЗАРГУРУЕВАГАЙ сольно концерт хаяхан Бурядай гүрэнэй филармонийн байшан соо болобо. Санкт-Петербургийн гүрэнэй Н.Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ консерватори нёдондо жэл дүүргээд, нютагайнгаа оперно театрта түрүүшынгээ жэл хүдэлжэ байһан дууша басаганай «Бүхы зүрхэ сэдхэлһээ» гэхэн концертын программада дэлхэйн олон ороной суута композиторнууд ай оперонуудһаа аринууд, ород романснуд, буряад дуунууд оруулагдаһан байгаа. Концертмейстер – оперно театрта ажалладаг, Улаан-Удын хүгжэмэй колледждо багшалдаг Саян МАНЖИГЕЕВ, конференсье – Бурядай гүрэнэй телерадиокомпанийн редактор Эржена ГОМБОЕВА.

Улаан-Удын П.И.Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй колледж хадаа залуу дуушадые хурган бэлдэлгын гуламта болонхой. Буряад ороной алдар солото бүхы дуушад эндэ һуража, хүгжэм дуунай эхин мэдсэе шудалаад, абьяас шуналдань абгажа, саашадаа оронойнгоо ехэ ехэ консерваторинуудта мэргэжэлээ дээшлүүлдэг байха юм. Бурядай оперно театрай дуушан, республикын арадай артистка Хори нютагһаа гарбалтай Виктория Жамьяндоржиевна Базаровагай шаби багшынгаа һураһан Санкт-Петербургийн консерваторидо ахалагша багша Сергей Никольшинай класста мэргэжэл шадабарья дээшлүүлхэдэе, түрэхийн уран бэлигээ наринаар мүлһэн байна. Хахад жэлэй туршда театрта хүдэлхэдөө, хэдэн гол парти сээжэлдэжэ, «Хаанай бэридэ» Марфын, «Иолантада» Иолантын орёо нарин партинуудые гүйсэдхөө.

Аба эжы хоёрын басаганайнгаа дуушан боложо ябаһанда, түрүүшын концерт табижа байханда, урмашан баярлангүй яаха хэм даа. Агын тойрогой Үбэр-Аргали-

О II Межрегиональном конкурсе исполнителей эстрадной песни «Серебряный лебедь»

- 1. Организаторы конкурса:** ПЦЭ «Ветер Востока», МОД ВАРК, ГУП ИД «Буряад үнэн» проводят II Межрегиональный конкурс исполнителей эстрадной песни «Серебряный лебедь», с целью выявления талантливых молодых исполнителей, новых бурятских песен, авторов и их дальнейшее продюсирование.
- 2.Сроки и место проведения:** II Межрегиональный конкурс исполнителей эстрадной песни «Серебряный лебедь» проводится с 16 марта по 19 марта 2010 года в г. Улан-Удэ Республики Бурятия.
- 3. Участники конкурса:** В конкурсе участвуют исполнители эстрадной песни Республики Бурятия, Иркутской и Читинской областей, Агинского и Усть – Ордынского Бурятских автономных округов, а также ближних регионов.
- 4. Возраст участников:** В конкурсе принимают участие исполнители в возрасте от 15 до 27 лет.
- 5. Программа конкурса:** 16 марта 2010 года 10.00- I отборочный тур, по адресу: г.Улан-Удэ, ул. Хоца Намсараева, 5 (Ак-

- товый зал Бурятского Республиканского Педагогического колледжа №1).
- 18 марта 2010 года** 15.00-репетиция 18.30-II отборочный тур (КТЦ «Феникс», бывший Русский драматический театр)
 - 19 марта 2010 года** 15.00-репетиция 18.30-финал и Гала-концерт (КТЦ «Феникс», бывший Русский драматический театр).
 - 6. Расходы участников:** Проезд, проживание и питание участников за счет командирующей стороны. Регистрационный взнос на участие в конкурсе составляет: 1000 руб. (Одна тысяча руб.);
 - 7. Порядок и условия проведения конкурса:** Участники представляют в организационный комитет следующие документы:
 - фонограмма двух произведений CD-R«-», CD-R«+» (желательно одной песни)
 - анкету-заявку по соответствующей форме (формат А4)

- творческую биографию участника (начало творческой деятельности, интересные факты из жизни участника, увлечения и т. п.).

- К заявке приложить ксерокопии паспорта или свидетельства о рождении участника, ИНН или страховое свидетельство.
- Номинация «Исполнение эстрадной песни»: первая песня исполняется на бурятском языке, вторая - на любом языке.
- Конкурсные произведения исполняются под «минусовую» фонограмму. Обязательно наличие качественных фонограмм на флешке и CD -диске. Все фонограммы должны быть подписаны с указанием Ф.И участника, № трека. Обязательно наличие концертного сценического костюма.
- 8. Награждение победителей:** По итогам межрегионального конкурса победителям присуждаются номинации Гран-при, лауреаты I, II, III степени, дипломанты I, II, III степени, приз зрительских симпатий и награждаются ценными подарками или денежной премией. Могут учреждаться призы общественных организаций и спонсоров.
- 9. Документация:** Заявки принимаются в день 1 отборочного тура 16 марта. Справки по тел.: 8-924-750-38-50.